

**AZ EU ISKOLATEJ- ÉS
ISKOLAGYÜMÖLCS-
PROGRAMJÁNAK
MAGYARORSZÁGI
TAPASZTALATAI**

Szerkesztette: Stummer Ildikó

Szerzők: Isépy Anett
Mándi-Nagy Dániel
Németh Noémi
Stummer Ildikó

Közreműködött: Thury Eszter
Varga Viktória
Szabóné Haszonits Ágnes

Opponensek: Felföldi János
Martos Éva

Felelős kiadó: Kapronczai István

Szerkesztőbizottság: Biró Szabolcs
Juhász Anikó
Kapronczai István
Kemény Gábor
Mihók Zsolt
Popp József
Potori Norbert

Kiadó:
Agrárgazdasági Kutató Intézet
H-1093 Budapest, Zsil utca 3-5.
Postacím: H-1463 Budapest, Pf.: 944
Telefon: (+36 1) 476-3060
Fax: (+36 1) 476-3304
www.aki.gov.hu
aki@aki.gov.hu

ISBN 978 963 491 573 7 (Agrárgazdasági Könyvek sorozat)

Nyomda, kötészet: Primerate Kft.
© Agrárgazdasági Kutató Intézet

Minden jog fenntartva. A kiadvány bármely részének sokszorosítása, adatainak bármilyen formában (nyomtatva vagy elektronikusan) történő tárolása vagy továbbítása, továbbá bármilyen elven működő adatbázis kezelő segítségével történő felhasználása csak a kiadó előzetes írásbeli engedélyével történhet.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
Vizsgálati módszer	7
Iskolatejprogram	9
Az iskolatejprogram története Magyarországon	9
Az iskolatejprogram szabályozása az Európai Unióban.....	10
Az iskolatejprogram szabályozása Magyarországon az EU-csatlakozás után.....	13
Az iskolatejprogram keretében kifizetett támogatások alakulása az Európai Unióban és Magyarországon.....	16
Az iskolatejprogram kérdőíves felmérésének eredménye.....	22
Az iskolatejprogram beszállítói körében végzett kérdőíves felmérés eredménye.....	22
Az iskolatejprogramban részt vevő iskolák körében végzett kérdőíves felmérés eredménye	25
Az iskolatejprogramba történő belépés szempontjainak és a programban való részvétel értékelésének faktor- és klaszteranalízise	28
Iskolagyümölcs-program	33
Az iskolagyümölcs-program bevezetésének okai	33
Az iskolagyümölcs-program szabályozása az Európai Unióban	33
Az iskolagyümölcs-program szabályozása Magyarországon.....	35
Az iskolagyümölcs-program keretében kifizetett támogatások alakulása az Európai Unióban és Magyarországon	39
Az iskolagyümölcs-program kérdőíves felmérésének eredménye	43
Az iskolagyümölcs-program beszállítói körében végzett kérdőíves felmérés eredménye.....	43
Az iskolagyümölcs-programban részt vevő iskolák körében végzett kérdőíves felmérés eredménye.....	46
Az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjainak és a programban való részvétel értékelésének faktor- és klaszteranalízise	51
Következtetések és javaslatok	57
Összefoglalás	59
Summary	61
Kivonat	63
Abstract	63
Mellékletek	65
Melléklet jegyzéke.....	65
Hivatkozások jegyzéke	83

Bevezetés

Az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-programot az Európai Unió (EU) egyrészt azzal a céllal hozta létre, hogy elősegítse a piac stabilizálását, másrészt az iskolatej és iskolagyümölcs biztosításával egészséges termékekkel lássa el a gyerekeket és hozzájáruljon egészséges táplálkozási szokásaik kialakításához, egészségi állapotuk és életminőségük javulásához. A programok hosszú távon segíthetik a tej és tejtermékek, illetve a zöldség- és gyümölcsfélék fogyasztásának bővülését, ami a termékek iránti kereslet növelésén keresztül a termelői jövedelmeket is stabilizálhatja (Európai Számvevőszék, 2011). Magyarországon az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-program a szociálisan hátrányos helyzetű gyerekek egészséges táplálkozásának elősegítését biztosítja, ezáltal hozzájárul a szegénység csökkentéséhez, ami szerepel az Európa 2020 Stratégiához kapcsolódó nemzeti vállalásaink között, és segíti a Széll Kálmán Terv alapján megfogalmazott Nemzeti Reform Program céljainak megvalósulását.

Az Európai Parlament felhívta a Bizottságot, hogy aknázza ki jobban a közös agrárpolitika keretében létrehozott hatékony programokat, az ingyenes iskolatej- és gyümölcsosztást az iskolákban a változatos, jó minőségű étrend népszerűsítése érdekében (Európai Parlament, 2011).

Tanulmányunk célja az iskolatej- és iskolagyümölcs-program magyarországi tapasztalatainak bemutatása és értékelése, a programok uniós és magyarországi jogszabályi környezetének, valamint a programokra ténylegesen fordított támogatások alakulásának ismertetése volt. Elsősorban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy az iskolák miért vesznek részt a programokban, illetve azokról milyen tapasztalatot szereztek. Emellett azt is megvizsgáltuk, hogy az iskolagyümölcs esetében a program kísérő intézkedései mennyire valósultak meg. Az iskolák mellett az Agrárgazdasági Kutató Intézet Piaci Árinformációs Rendszerének (AKI PÁIR) tejpiaaci adatszolgáltatói, mint beszállítók véleményét is összefoglaltuk. Az iskolagyümölcs-program beszállítói elsősorban a zöldség és gyümölcs Termelői Értékesítő Szervezetek (TÉSZ), illetve termelők, akiknek az iskolagyümölcs-programmal kapcsolatos észrevételeit szintén megvizsgáltuk.

Célkitűzésünkben adódóan nem törekedtünk arra, hogy mélyreható nemzetközi összehasonlítást végezzünk, elsősorban a közösségi tapasztalatokra térünk ki. Nem foglalkoztunk a programok egészségre gyakorolt hatásával sem. Vizsgálataink eredményeit országos átlagban mutattuk be. Az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-programról külön-külön már készült néhány értékelés Magyarországon, olyan azonban nem, amely a két program tapasztalatait egyszerre vizsgálta. A Tej Terméktanács három megye hátrányos helyzetű településein mérte fel az iskolatejprogram eredményességét, továbbá Mándi-Nagy (2011) is az iskolatejprogram jellemzőit vizsgálta. Az iskolagyümölcs-program végrehajtását a tagállamoknak rendszeresen ellenőrizniük és értékelniük kell, eredményeiket és megállapításaikat meg kell küldeniük az Európai Bizottságnak. A 2010/2011. tanévre vonatkozó értékelő anyagot a Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) megbízásából az Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézet (OÉTI) készítette (OÉTI, 2012), amelyben felhasználta az AKI kérdőíves felmérésének eredményeit is.

Köszönettel tartozunk az iskoláknak, illetve a beszállítóknak, akik a kérdőív kitöltésével segítettek munkánkat.

Vizsgálati módszer

Az iskolatej-, illetve az iskolagyümölcs-programban részt vevő iskolák és beszállítók körében kérdőíves felmérést végeztünk. Összesen 4 elektronikus kérdőív készült, amelyeket a válaszadók az AKI honlapján keresztül töltöttek ki. Két kérdőív készült az iskoláknak, amelyek közül az egyik az iskolatej-, a másik az iskolagyümölcs-programra vonatkozott. A harmadik, illetve negyedik kérdőívet az iskolatej-, illetve az iskolagyümölcs-programban részt vevő beszállítók töltötték ki. A kérdőívek a mellékletekben találhatóak. Az iskolatej és iskolagyümölcs beszállítói körében az alábbi kérdéscsoportok voltak hangsúlyosak:

- hány közoktatási intézménybe szállítanak iskolatejet, illetve iskolagyümölcsöt,
- a tej, illetve az alma értékesítésének hány százalékát teszi ki az iskolatej, illetve az iskolaalma,
- mennyi volt az iskolatej, illetve az iskolaalma termelési és szállítási költsége, értékesítési ára.

Az iskoláknak szóló kérdőívekben a szállítás gyakoriságára, a termék tárolhatóságára, minőségére vonatkozó kérdések szerepeltek. Az iskolagyümölcs-program esetében azt is felmértük, hogy a kísérő intézkedések közül melyek valósultak meg. A beszállítókat és az iskolákat is megkérdeztük arról, hogy részt kívánnak-e venni a következő évben/tanévben a programokban. Valamennyi kérdőívben kiemelt szerepet kapott az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjainak, valamint a programokban történő részvétel értékelésének a vizsgálata, amelyet a beszállítók és az iskolák körében is elvégeztünk. A kérdőívekben szereplő kérdéseken túl a válaszadók a programokkal kapcsolatos véleményüket is leírhatták, amelyeket felhasználtunk a munkánk során.

A kérdőívek összeállításakor figyelembe vettünk az iskolatej keresletére és kínálatára vonatkozó, Németországban végzett vizsgálat tapasztalatait (Christoph *et al.*, 2009, Salamon *et al.*, 2010, Weible, 2010), továbbá figyelembe vettük Dudás (2009) más témában készült felmérését.

A kérdőíves vizsgálataink az iskolatejprogram esetében a 2011. évre, az iskolagyümölcs-program tekintetében pedig a 2010/2011. tanévre vonatkoztak. A válaszadók a kérdőíveket 2011 tavaszán és nyarán töltötték ki. Először az iskolagyümölcs-programmal kapcsolatos tapasztalatokat mértük fel, mert a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) adatai alapján konkrétan ismertek a programban részt vevő iskolák és beszállítók, míg az iskolatejprogram esetében csak az intézményfenntartók neve állt rendelkezésre, az iskoláké, illetve a beszállítóké nem. Az iskolagyümölcs-programban részt vevő iskolák körében ezért azt is felmértük, hogy az iskolagyümölcs-program mellett az iskolatejprogramba is bekapcsolódtak-e. Az iskolatejre vonatkozó kérdőívet azok az iskolák is kitöltötték, amelyek mindkét programban részt vesznek. Emellett a világháló segítségével megkerestük az intézményfenntartók által fenntartott iskolákat, így a két forrás alapján 813 iskolába juttattuk el a kérdőívet, vagyis az iskolatejprogramban részt vevő iskolákat e kutatás keretében tártuk fel. Mivel nem rendelkezünk információval arról, hogy a 2010/2011. tanévben hány iskola kapcsolódott be az iskolatejprogramba, ezért a válaszadás reprezentációját sem tudtuk meghatározni. Az iskolatej beszállítói közül az AKI PÁIR néhány adatszolgáltatóját kértük fel a kérdőív kitöltésére. Az iskolatejprogram beszállítói közül három tejfeldolgozóval személyes konzultációt is folytattunk.

Az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-programban történő részvétel szempontjainak és eredményeinek vizsgálatához 7 fokozatú *Likert* skálát használtunk, amely egy-egy kijelentéssel való egyetértés vagy egyet nem értés mértékét fejezi ki a „teljesen egyetértek” választól az „egyáltalán nem értek egyet” válaszig.

A kérdőívek kiértékelése egyrészt a leíró statisztika eszközeivel (Microsoft Excel), másrészt többváltozós matematikai statisztikai módszerekkel (faktoranalízis, klaszteranalízis) történt. Az utóbbiakhoz a MINITAB 15 ingyenesen letölthető programcsomagot használtuk fel.

Az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjainak és a programokban történő részvétel értékelésének faktoranalízissel történő vizsgálatát csak az iskolák körében végeztük

el, mivel a beszállítók esetében a kis mintaszám miatt nem állt rendelkezésre elegendő adat. A faktorok számát első lépésben a sajátértékek alapján határoztuk meg (*scree plot*). Ahány faktor sajátértéke nagyobb volt egynél, annyi faktort használtunk. A vizsgálatot azonos módszerrel végeztük el valamennyi esetben, *varimax* rotációs eljárással.

Megvizsgáltuk az egyes változók kommunalitását is, amely azt jelzi, hogy egy változó varianciájának az összes faktor mekkora részét magyarázza. Sajtos-Mitev (2007) SPSS programra alapozott munkájában megállapítja, hogy a végső kommunalitás értékének minimálisan 0,25-nek kell lennie, míg más szerzők szerint (Jánosa, 2011) a 0,5 alatti kommunalitással rendelkező változóknak nincs elegendő magyarázó erejük. Elemzésünk során a 0,5 feletti értéket tekintettük irányadónak.

A faktorokra azok a változók a jellemzőek, amelyeknek nagy a faktorsúlya. Szűcs (2004) szerint a faktorok és a változók között akkor szignifikáns a kapcsolat, ha a faktorsúly abszolút értéke 0,7-nél nagyobb ($0,7^2 = 0,49$). Vizsgálataink során ennek figyelembevételével azonosítottuk a faktorokat.

A faktoranalízis eredménye alapján végeztük el a programokban részt vevő iskolák klaszteranalízisét, amelynek során a nagy mintaszám miatt a k-közép módszert alkalmaztuk. A klaszterek számát elméleti megfontolások alapján határoztuk meg. A klaszterelemzést négy, öt és hat klaszterre is elvégeztük, tanulmányunkban a szakmai szempontból legjobban értékelhető eredményt mutatjuk be.

Iskolatejprogram

Az iskolatejprogram története Magyarországon

Magyarországon az iskolatej gondolata 1927. január 18-án vetődött fel először. Éber Ernő nevéhez fűződik az iskolatej-akció, aki a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából 1927 és 1938 között az iskolatej egészségre gyakorolt hatásával, valamint a tej népszerűsítésével foglalkozott. Kezdeményezésére Orosháza valamennyi óvodájában és elemi iskolájában községi költséggel végrehajtott ingyenes tejakció indult az 1931/1932. iskolaév telén. A program végrehajtására a nagy gazdasági válság idején 4 ezer pengő költségvetési hitelt vettek fel. Az akció a tanintézményekben egyszerre kezdődött, egy gyermekre 2,5 dl tej jutott naponta. A tejet pasztörizálva, higiéniai vizsgálatokat követően szállították az iskolákba, óvodákba, de előfordult, hogy a forralást helyben kellett megoldani, ami komoly problémát jelentett. A program keretében csak a feltétlenül rászoruló gyermekek kaphattak tejet. Azok a gyerekek, akik ingyen étkezésben részesültek, illetve társadalmi egyesületektől ételmezési segítyt kaptak a gazdasági válságra való tekintettel, nem vehettek részt a tejakcióban (Balogh, 2011).

A gyermekek hiányos táplálkozásának javítása, de különösen a tbc-fertőzöttség csökkentése érdekében olcsó és könnyen kivitelezhető megoldást jelentett a tejakció (Kührner, 2004). Dr. Batka István orvos kezdeményezésére a Makói Gazdák Tejszövetkezetének részvételével tejakciót indítottak Makón, amelybe csaknem minden oktatási intézmény bekapcsolódott. A város iskoláiban és óvodáiban 40 ezer liter tejet osztottak szét 1937. október 1. és 1938. június 1. között. Az akció évekig folyt, amelynek keretében a rászoruló gyermekek naponta 2 dl tejet és kenyeret kaptak reggelire (Tóth, 2004).

A harmincas évek végén kezdődött a „zöldkeresztes tejakció”, amelynek keretében a 3 év alatti gyermekek napi fél liter, a 3-11 éves gyermekek napi negyed liter tejben részesülhettek. A jogosultak körét kiterjesztették a terhes és szoptató anyákra is (Kiss, 2004). A tejakciót kidolgozó szakemberek már 1940-ben megállapították, hogy a közjóléti vonatkozás mellett gazdasági jelentősége is van a szervezett tejfogyasztásnak. Statisztikai számadatokkal bizonyították, hogy a II. világháború idején indult tejakció 22-24 millió literrel növelte a tej fogyasztását (Balogh, 2011). Kürthy (1939-1940) megállapította, hogy igen áldásos volt a zöldkeresztes tejakció működése, mert 1939-ben a belügyi tárca államsegélye gyanánt 17 millió liter tejet osztottak ki a szegény sorsú falusi anyák, csecsemők, óvodások és elemi iskolások között. A következő évben 20 ezer terhes és szoptató nő, 50 ezer 3-5 éves és 100 ezer 6-11 éves gyermek alkotta a segélyezettek körét (Bielek, 1942). A II. világháború megszakította a tejakciót, és a tényleges iskolatejprogram csak az 1990-es évek elején indult újra. A budapesti iskolatejprogramot a Soros Alapítvány indította el 1991-ben 200 millió forint támogatással, majd 1998 szeptemberétől a Főpolgármesteri Hivatal által szervezett Tejalap az erre rászoruló fővárosi iskolásoknak juttatott tejet. A program keretében 2002 őszétől 76 ezer iskolás fogyaszthatott naponta iskolatejet (Tejportál, 2011).

A rendszerváltást követően, 1998. szeptember 1-jén Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében indult újra az iskolatej-akció. A megye valamennyi bölcsődéjében, óvodájában és általános iskolájában naponta 2,5 deciliter tejet vagy kakaót kaptak ingyen a gyerekek. A teljes költség 70 százalékát a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) vállalta magára, míg a fennmaradó 30 százalékot az önkormányzatok fedezték. Így 85 ezer gyermek jutott hozzá napi egy pohár tejhez. A program két éven belül már hét megyére (Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Heves, Nógrád, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg), Hódmezővásárhelyre és egy székesfehérvári iskolára (Joginfo, 2001) terjedt ki (FVM, 1999). A szaktárca támogatási keretéből 1,1 milliárd forint állt rendelkezésre, a termék tanács 200 millió forinttal járult hozzá a programhoz, a maradékot – a kiadások 30 százalékát – az önkormányzatok állták. Az akcióban részt vevő cégek poha-

ranként 23 forint plusz áfa önköltségi árért szállították a tejet. A kezdeményezést 2001 áprilisában az agrártárca felfüggesztette, mivel az Állami Számvevőszék vizsgálata szerint a minisztérium törvénytelenül, a piacra jutási támogatásokból, közbeszerzési eljárás nélkül biztosította a támogatást, amelyből a jogszabályi előírások szerint szociális célokra nem költhetett volna (Baltavári, 2001). Az iskolatejprogramot 2001. december 31-ig a Tej Termékτανács önállóan folytatta, amit a korábban fel nem használt maradványösszegek tettek lehetővé. A 2002/2003. tanév első félévére a 2382/2001. (XII. 20.) Korm. határozat biztosított 800 millió forintot. Az iskolatejprogramot a Tej Termékτανács a Gyermekek-, Ifjúsági és Sportminisztérium felkérése alapján 2002. szeptember-december között saját hatáskörben folytatta, aminek megvalósítására 540 millió forint állt rendelkezésre a 2284/2002. (IX. 26.) Korm. határozat szerint. Az iskolatejprogram gyakorlatilag forráshiány miatt nem folytatódott 2003-tól, mivel a kormányzat az iskoláknak nyújtott ételmezési támogatást növelte ugyan, de azzal a megjegyzéssel, hogy a keretük terhére önállóan dönthetnek az iskolatejprogramról (Tejportál, 2011). Az Európai Unióhoz történő csatlakozás után, 2004. május elsejétől indult újra az iskolatejprogram. A 2003/2004. iskolaév tavaszi félévében (május-június) 952 iskolafenntartó, 320 ezer tanuló 2,5 millió liter tejhez, míg a következő tanév őszi félévében már 1 463 iskolafenntartó, 440 ezer gyermek 13,7 millió liter tejhez jutott hozzá (FVM, 2005).

Az iskolatejprogram szabályozása az Európai Unióban

A tej és tejtermékek értékesítési lehetőségeinek bővítése érdekében a Közösség 1977-től ösztönözte és pénzügyileg is támogatta az iskolatejprogramot. A program feltétele volt, hogy a Közösség legalább 5 évig finanszírozza a tagállam azon programját, amelynek keretében kedvezőbb áron tejet és tejterméket biztosítanak az iskolás gyerekeknek. A teljes tej esetében a közösségi támogatás mértéke megegyezett a tej irányárának 50 százalékával. A többi termék támogatását a teljes tej támogatása alapján határozták meg, így pl. a főlözött tej támogatása nem lehetett magasabb, mint a teljes tejé. A támogatás kezdetben a teljes tejre, a csokoládés ízesítésű pasztörözött teljes tejre és joghurtra vonatkozott, majd kiegészült a félzsíros tejjel (ízesített is), íróval, továbbá a friss és ömlesztett sajttal. A Tanács 1080/1977/EEC rendelete (1977. május 17.) szerint a program kedvezményezettjei az iskolás gyerekek voltak, akik naponta legfeljebb 0,25 liter tejet kaphattak. Erőteljes sporttevékenységet végző vagy hátrányos helyzetű gyerekek esetében ezt a mennyiséget iskolanaponként 0,4 literre, majd 1985-től 0,5 literre lehetett emelni.

A Bizottság 3392/1993/EC rendelete (1993. december 10.) szerint a teljes tej támogatása 24,76 ECU/100 kg, a félzsíros tejé 15,63 ECU/100 kg volt 1994 januárjától. A friss és ömlesztett sajtok támogatása a háromszorosa, az egyéb sajtoké 7,65-szöröse, a Grana Padano sajté 8,5-szerese, a Parmigiano-Reggiano sajté 9,35-szöröse volt a teljes tej támogatásának.

Az iskolatejprogram keretében támogatásban részesíthető termékek köre és a támogatás mértéke többször változott az évek során. A Bizottság 2707/2000/EK rendelete (2000. december 11.) 2001-től 9 kategóriába sorolta a támogatásra jogosult termékeket (1. melléklet). A támogatás mértékét az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: **Az iskolatejprogram keretében közösségi támogatásra jogosult termékek támogatásának mértéke 2001 és 2003 között**

EUR/100 kg

Kategória	Támogatás
I. (teljes tej)	23,24
II. (tej legalább 3 százalék zsírtartalommal)	21,82
III. (félzsíros tej)	17,58
IV. (tej legalább 1 százalék zsírtartalommal)	16,17
V. (földröztött tej)	13,34
VI. (ömlesztett sajt)	69,72
VII. (egyéb sajt)	177,79
VIII. (Grana Padano sajt)	197,54
IX. (Parmigiano-Reggiano sajt)	217,29

Forrás: A Bizottság 2707/2000/EK rendelete (2000. december 11.)

A Bizottság 816/2004/EK rendelete (2004. április 29.) szerint 2004 májusától a támogatás 12 kategóriában volt adható, mivel a hőkezelt tejure több kategóriát határoztak meg a zsírtartalom alapján (2. melléklet). A 2. táblázatban látható, hogy a támogatás mértéke 2004-től folyamatosan csökkent.

2. táblázat: **Az iskolatejprogram keretében közösségi támogatásra jogosult termékek támogatásának mértéke 2004 és 2007 között (július 1. – június 30.)**

EUR/100 kg

Kategória	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007
I. (teljes tej)	21,69	20,16	18,61	18,15
II. (tej minimum 3 százalék zsírtartalommal)	20,39	18,95	17,52	17,12
III. (tej minimum 2,5 százalék zsírtartalommal)	19,08	17,76	16,43	16,10
IV. (tej minimum 2 százalék zsírtartalommal)	17,78	16,57	15,34	15,07
V. (félzsíros tej)	16,47	15,39	14,25	14,04
VI. (tej minimum 1 százalék zsírtartalommal)	15,17	14,17	13,16	13,01
VII. (földröztött tej)	12,56	11,78	10,97	10,96
VIII. (ömlesztett sajt)	65,07	63,48	55,83	54,45
IX. (egyéb sajt)	165,93	161,87	142,37	138,85
X. (Grana Padano sajt)	184,37	179,86	158,19	154,28
XI. (Parmigiano-Reggiano sajt)	202,80	197,85	174,00	169,70
XII. (Halloumi sajt)	162,68	158,70	139,58	136,13

Forrás: A Bizottság 816/2004/EK rendelete (2004. április 29.)

A Bizottság 1544/2007/EK rendelete (2007. december 20.) 2008-tól már csak 6 kategóriát különített el, és a tej esetében a támogatás szintjét a zsírtartalomtól függetlenül állapította meg (3. melléklet, 3. táblázat).

3. táblázat: **Az iskolatejprogram keretében közösségi támogatásra jogosult termékek támogatásának mértéke 2008. január 1. és július 31. között**

EUR/100 kg						
Kategória	I. (tej)	II. (ömlesztett sajt)	III. (egyéb sajt)	IV. (Grana Padano sajt)	V. (Parmigiano-Reggiano sajt)	VI. (Halloumi sajt)
Támogatás	18,15	54,45	138,85	154,28	169,70	136,13

Forrás: A Bizottság 1544/2007/EK rendelete (2007. december 20.)

A rendelkezés csak a 2008/2009. tanév első félévére vonatkozott, mivel a közösségi támogatásra jogosult termékek körét 2008. augusztus elsejétől a Bizottság 657/2008/EK rendelete (2008. július 10.) csökkentette, és 5 kategóriát határozott meg:

I. kategória

- a) hőkezelt tej;
- b) csokoládéval, gyümölcslével vagy egyéb módon ízesített hőkezelt tej, amely az a) pontban meghatározott tejet legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza és legfeljebb 7 százalék hozzáadott cukrot és/vagy mézet tartalmaz;
- c) ízesített vagy ízesítetlen erjesztett tejtermékek gyümölcslével vagy anélkül, amelyek az a) pontban meghatározott tejet legalább 90 tömegszázalékban tartalmazzák és legfeljebb 7 százalék hozzáadott cukrot és/vagy mézet tartalmaznak.

II. kategória

Ízesített vagy ízesítetlen, gyümölcsöt tartalmazó tejtermékek, amelyek az I. kategória a) pontjában meghatározott tejet legalább 80 tömegszázalékban tartalmazzák és legfeljebb 7 százalék hozzáadott cukrot és/vagy mézet tartalmaznak.

III. kategória

Ízesített vagy ízesítetlen, friss és ömlesztett sajt, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmaz sajtot.

IV. kategória

Grana Padano és Parmigiano-Reggiano sajt.

V. kategória

Ízesített vagy ízesítetlen sajt, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmaz sajtot, és nem tartozik a III. és IV. kategóriába.

A támogatás mértékét az egyes kategóriákra vonatkozóan a 4. táblázat tartalmazza.

4. táblázat: **Az iskolatejprogram keretében közösségi támogatásra jogosult termékek támogatásának mértéke 2008. augusztus elsejétől napjainkig**

EUR/100 kg					
Kategória	I. (tej, erjesztett tejtermék)	II. (ízesített vagy ízesítetlen tejtermék)	III. (ömlesztett sajt)	IV. (Grana Padano, Parmigiano-Reggiano sajt)	V. (egyéb sajt)
Támogatás	18,15	16,34	54,45	163,14	138,85

Forrás: A Bizottság 657/2008/EK rendelete (2008. július 10.)

A közösségi finanszírozás az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból valósul meg. A támogatás mértéke 2008. augusztus elsejétől 18,15 eurócent/kg, ami 4,5 eurócentet jelent gyermekenként naponta. Minden gyermek a tanítási napokon, azaz hetente ötször, naponta maximum 2,5 dl tejegegyenértéknek megfelelő tejet vagy tejterméket kaphat.

Az iskolatejprogram szabályozása Magyarországon az EU-csatlakozás után

Az iskolai tejfogyasztás „Igyál tejet” programról szóló 135/2003. (XII. 17.) OGY. határozat, továbbá az iskolatejprogram újraindításáról szóló 1026/2004. (III. 31.) Korm. határozat alapján az iskolatejet 2004. május 1-jétől az általános iskolák alsó és felső tagozatos vagy ennek megfelelő korosztályú gyermekek részére kellett biztosítani. A program kedvezményezettjei kiegészültek a 2004/2005. tanév I. félévétől az óvodás gyerekekkel, a 2004/2005. tanév II. félévétől a szakképesítés megszerzésére felkészítő szakasz kivételével a középfokú nevelés-oktatásban részt vevő tanulókkal, 2009-től a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelésben-oktatásban részt vevő tanulókkal, valamint a középiskolás korosztállyal.

A 2003/2004. tanév II. félévében tanítási napokon 0,2 liter iskolatejet, a következő tanévtől már legfeljebb 0,25 liter tejegegyenértékkel megegyező mennyiségű tejet vagy tejterméket kaptak a gyerekek. A 2003/2004. iskolaév május-június hónapjaiban a 2,8 százalékos zsírtartalmú, 0,2 literes kiszerezésű tej támogatása legfeljebb 30 forint volt.

Magyarországon 2004 és 2007 között az alábbi termékekre lehetett nemzeti támogatást igényelni:

- Zsíros tej és ízesített zsíros tejféleség legalább kilencven tömegszázaléknyi teljes tej tartalommal (a továbbiakban a Bizottság 816/2004/EK rendelete (2004. április 29.) szerint I. kategória).
- Félzsíros tej és ízesített félzsíros tejféleség legalább kilencven tömegszázaléknyi félzsíros tej tartalommal (a továbbiakban a Bizottság 816/2004/EK rendelete (2004. április 29.) szerint III. kategória).
- Zsírszegény tej és ízesített zsírszegény tejféleség legalább kilencven tömegszázaléknyi zsírszegény tej tartalommal (a továbbiakban a Bizottság 816/2004/EK rendelete (2004. április 29.) szerint V. kategória).
- Nem ízesített, félzsíros vagy zsíros ömlesztett sajt, a sajt szárazanyagára vonatkoztatott legalább negyven százalékos zsírtartalommal (a továbbiakban a Bizottság 816/2004/EK rendelete (2004. április 29.) szerint VIII. kategória).

A termékek minőségi jellemzőinek meg kellett felelnie a Magyar Élelmiszerkönyv előírásainak.

Támogatást a közoktatási intézmények üzemeltetői, illetve fenntartói igényelhettek, akik oktatási intézményenként szerződést kötöttek a tejfeldolgozókkal. A szállítandó termék szerződésben rögzített, áfával csökkentett vételárára vonatkozóan felső határértéket állapítottak meg (5. táblázat). A hűtve tárolást nem igénylő termékek 2005-től kerültek be a támogatható termékek körébe, emellett a sajtra igényelhető támogatás felső határa 800 forint/kg-ra emelkedett.

5. táblázat: **A maximalizált nettó vételár alakulása 2004 és 2007 között**

Kategória	Mértékegység	2004/2005. tanév I. félév	2005 és 2007 között
I. ^{a)} (zsíros tej)	HUF/dl	18	18
I. ^{b)} (zsíros tej)	HUF/dl	–	16
III. ^{a)} (félzsíros tej)	HUF/dl	15	15
III. ^{b)} (félzsíros tej)	HUF/dl	–	13
V. ^{a)} (zsírszegény tej)	HUF/dl	11	11
V. ^{b)} (zsírszegény tej)	HUF/dl	–	9
VIII. (ömlesztett sajt)	HUF/kg	750	800

^{a)} Hűtve tárolást igényel.

^{b)} Hűtve tárolást nem igényel.

Forrás: 127/2004 (VIII. 19.) FVM, 171/2004 (XII. 23.) FVM, 68/2005 (VII. 26.) FVM, 115/2005 (XII. 15.) FVM, 60/2006 (VIII. 18.) FVM, 85/2006 (XII. 20.) FVM rendeletek

A 2008 és 2011 közötti időszakban három termékcsoportha lehetett nemzeti támogatást igényelni:

- I. kategória: teljes tej és/vagy 2,8 tömegszázalék zsírtartalmú tej, valamint ízesített tejkészítmények azzal a feltétellel, hogy az ízesített késztermékben a tejhányad legalább 90 tömegszázalék, és a zsíros vagy félzsíros kategóriába esik;
- II. kategória: zsírszegény tej (1,5-1,8 tömegszázalék), ízesített tejkészítmények, azzal a feltétellel, hogy az ízesített késztermékben a tejhányad legalább 90 tömegszázalék legyen, továbbá azzal a feltétellel, hogy zsírszegény vagy sovány kategóriába esik;
- III. kategória: nem ízesített ömlesztett sajt, amely 90 tömegszázalékban tartalmaz sajtot és megfelel a félzsíros vagy zsíros kategóriának.

A támogatás alapja 2008-ban a szerződés szerinti nettó vételár volt, míg 2009-től a bruttó vételár figyelembevételével határozták meg a támogatás maximális mértékét (6. táblázat).

6. táblázat: **A maximalizált bruttó vételár alakulása 2008 és 2011 között**

Kategória	Mértékegység	2008 ^{a)}	2009	2010	2011
I. (teljes tej, félzsíros tej)	HUF/dl	21	27,6	27,6	27,6
II. (zsírszegény tej)	HUF/dl	11	13,2	13,2	13,2
III. (ömlesztett sajt)	HUF/kg	800	960	960	960

^{a)} Nettó vételár.

Forrás: 158/2007 (XII. 28.) FVM, 166/2008 (XII. 22.) FVM, 169/2009 (XII. 18.) FVM, 44/2010 (XII. 22.) VM, 116/2011 (XII. 14.) VM rendeletek

A 116/2011. (XII.14.) VM rendelet szerint 2012-ben három termékcsoporthal (kefir, natúr, illetve ízesített joghurt) bővült az igényelhető termékek köre:

- IV. kategória: élőflórás savanyú natúr tejkészítmény (natúr joghurt és kefir), amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmaz tejet,
- V. kategória: gyümölcslével vagy egyéb ízesítőanyaggal ízesített élőflórás savanyú tejkészítmény, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmaz tejet,
- VI. kategória: gyümölcssel ízesített élőflórás savanyú tejkészítmény, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmaz tejet.

A maximalizált bruttó vételár az I. és II. kategóriában változatlan maradt 2012-ben, míg az ömlesztett sajtok esetében 1 350 forintra emelkedett kilogrammonként. A IV. kategóriában a támogatás legfeljebb 395 forint/kg, az V. kategóriában 460 forint/kg, a VI. kategóriában 315 forint/kg.

A termékek minőségi, élelmiszer-biztonsági jellemzőinek, gyártási folyamatának, csomagolásának, jelölésének, szállítási, tárolási és kiosztási körülményeinek meg kell felelnie a hatályos uniós és magyarországi előírásoknak. A tejtermékek a hőkezelés módjától függően pasztörözöttek vagy ultramagas hőmérsékleten hőkezelték (UHT) lehetnek. A hűtést igénylő termékek hőmérséklete a szállítás teljes időtartama alatt nem haladhatja meg a gyártó által a terméken feltüntetett tárolási hőmérsékletet, amely legfeljebb +6°C lehet. Ha az oktatási intézmény nem tudja megoldani a termékek hűtve tárolását, akkor gondoskodnia kell arról, hogy a termékeket a szállítást követő két órán belül elfogyaszthassák a gyerekek, továbbá a megmaradt terméket a kiszállítástól számított maximum három órán belül meg kell semmisíteni. A fel nem használt iskolatejet nem lehet visszaszállítani a gyártóhoz. Amennyiben az intézményben biztosítottak a hűtve tárolás feltételei, akkor a terméket a csomagoláson feltüntetett fogyaszthatósági határidőig lehet tárolni és felhasználni. Az UHT termékek szobahőmérsékleten, a termék csomagolásán feltüntetett minőségmegőrzési határidőig tárolhatók.

A közösségi rendeletnek megfelelően naponta gyermekenként maximálisan 0,25 liter mennyiségű tej (ízesített tej), illetve sajt esetében a 0,25 liternek megfelelő mennyiségű termék biztosítható, amelyre támogatás igényelhető. Nem támogatható az a tej-/ízesített tej- vagy sajtmennyiség, amelyet olyan tanuló/óvodás részére nyújtanak, aki az adott tanítási/foglalkozási napon már részesült az öt megillető maximálisan 0,25 liter mennyiségű tejtermékből. Nem jár támogatás továbbá arra a mennyiségre sem, amelyet az adott tanítási/foglalkozási napra leszállított mennyiségből nem osztanak ki.

A támogatást az intézmény fenntartója és a szállító (tejfeldolgozással, illetve tejtermeléssel foglalkozó gazdálkodó szervezet) között létrejött szerződésnek megfelelően a támogatás előfinanszírozását vállaló szerződő fél igényelheti, amely rendelkezik az MVH jóváhagyásával. Támogatás abban az esetben is igénybe vehető, ha a fenntartó a szállítóval és a szállító által előállított termékek továbbértékesítését végző gazdálkodó szervezettel egyidejűleg köt szállítási szerződést. Ebben az esetben a támogatás előfinanszírozását kizárólag a fenntartó vállalhatja. Akkor is kizárólag a fenntartó vállalhatja a támogatás előfinanszírozását, ha a szerződés alapján igényelhető támogatás mértéke nem éri el a bruttó vételár 100 százalékát.

A támogatás igénylője lehet:

- szállító;
- települési önkormányzat;
- intézményfenntartó társulás gesztor önkormányzata;
- intézményfenntartó társulásban nem tag önkormányzat;
- megyei intézményfenntartó szerv;
- országos kisebbségi önkormányzat;
- gesztor önkormányzat;
- többcélú kistérségi társulás;
- alapítvány;
- egyházköztség;
- egyéb.

A támogatás jogosságának ellenőrzésére az MVH formanyomtatványt készítette, amelyen a közoktatási intézmény a tanulói/óvodás létszám pontos napi nyilvántartását vezetheti és a tényleges támogatási jogosultságot meghatározhatja. A nyilvántartásokat, illetve azok szabályszerű vezetését az MVH a helyszínen is ellenőrizheti. Ha egy tanuló/óvodás esetében a támogatás mértéke meghaladja a napi 0,25 liter mennyiséget, akkor a többletmennyiségre igényelt támogatás jogosulatlanul minősül. A jogosulatlanul igénybe vett támogatást – egyéb szankciókkal terhelt – a kérelmezőnek vissza kell fizetnie.

Az iskolatejprogramban részt vevő intézményeknek 2008-tól az iskolatejprogramot népszerűsítő plakátot kell elhelyeznie az intézmény főbejáratánál.

Az iskolatejprogram keretében kifizetett támogatások alakulása az Európai Unióban és Magyarországon

Az EU 15-ben az iskolatejprogram 100,8 millió euró támogatásban részesült 2000-ben, ugyanakkor 2010-ben már csak 68,9 millió eurót fordítottak erre a célra, ami 32 százalékos csökkenést jelentett. Az Európai Bizottság 2012-re vonatkozó költségvetési előirányzatában 81 millió euró szerepel az iskolatejprogram támogatására (Európai Bizottság, 2011b).

A Közösségben 658 ezer tonna iskolatejet kaptak a gyerekek 1993-ban, míg 1999-ben csupán 330 ezer tonnát (BMELV, 2000). A 2009/2010. iskolaévben 313 ezer tonna tejnek megfelelő tejet és tejterméket osztottak szét 18,76 millió tanulónak az EU 26 tagállamában. Görögország nem vesz részt a programban. Magyarországon 5,82 ezer tonna iskolatejet osztottak ki a 2009/2010. tanévben, többet mint Olaszországban, Hollandiában, Szlovákiában és Csehországban (7. táblázat). Németországban a 2006/2007. tanévben az iskolatej mennyisége meghaladta a 41 ezer tonnát, ugyanakkor a 2009/2010. iskolaévben már csak 36 ezer tonna volt. A csökkenés okai a Schulmilch für alle (2010) szerint az alábbiak voltak:

- a támogatás alacsony szintje (18,15 eurócent/kg),
- nehézségek az iskolatej elosztásának megszervezésében (nem megoldott a hűtés, hiányzó iskolai személyzet, rövid szünetek),
- az EU iskolatejprogramjában részt vevő termékek korlátozott köre,
- a népesség elöregedésével a tanulók számának csökkenése (JEM, 2010),
- a viták az iskolatej kiszerezéséről és a tej tartósságáról elvonták a figyelmet a valóban fontos kérdésekről, és ezáltal csökkentették a fogyasztást is,
- az üdítőital-gyártók erőteljes kampánya a tanulók megnyeréséért (Promar, 2002).

Az iskolatejprogram táplálkozás-egészségügyi céljai értelmében elsősorban olyan régiókat, tagállamokat, társadalmi csoportokat kell megcélolni, ahol a tejtermékfogyasztás az átlagosnál alacsonyabbnak vagy elégtelennek tekinthető. A program tétje nem is annyira az átlagos fogyasztás növelése, hanem az, hogy sikerül-e minél több gyermeknél elérni a minimálisan szükségesnek ítélt fogyasztási szintet. Az Európai Számvevőszék (2011) szerint az iskolatejprogram leginkább azoknak a tagállamoknak kedvez, ahol magas a tejtermékek fogyasztása:

- A tagországok lakosságára számítva épp az a két tagállam részesül a legtöbb támogatásban, ahol amúgy is a legmagasabb az egy főre jutó tejtermékfogyasztás.
- A legtöbb tejterméket fogyasztó hat tagállam lakosonként 3,5-szer annyi közösségi támogatásban részesül, mint a legkevesebbet fogyasztó tíz tagállam.
- A lakosonként legtöbb támogatásban részesülő hat tagállamban már eddig is az átlagosnál magasabb volt a tejtermékek egy főre eső fogyasztása.

7. táblázat: Az iskolatej szétosztott mennyisége az Európai Unióban

	2007/2008. tanév	2008/2009. tanév	2009/2010. tanév
Lengyelország	54 051	77 541	62 937
Románia	5 902	23 123	44 114
Svédország	43 923	42 848	40 622
Németország	37 773	36 746	36 206
Egyesült Királyság	44 011	46 314	30 847
Franciaország	19 028	75 398	19 401
Finnország	21 452	23 305	18 694
Portugália	14 430	12 774	8 402
Spanyolország	6 218	7 190	8 196
Dánia	13 915	9 746	7 969
Magyarország	4 692	3 756	5 815
Olaszország	919	1 795	4 778
Belgium	4 387	4 372	4 186
Ausztria	3 624	3 992	3 922
Hollandia	2 534	3 473	3 599
Észtország	2 603	3 045	3 306
Szlovákia	1 869	2 658	3 018
Írország	3 254	3 049	2 713
Csehország	3 666	1 729	2 597
Litvánia	780	741	1 109
Ciprus	600	754	754
Málta	127	137	135
Luxemburg	115	123	119
Lettország	2 122	1 566	98
Szlovénia	15	10	11
Bulgária	–	17	3
Görögország	–	–	–
EU-27	292 010	386 202	313 551

Forrás: BMELV (2010), Európai Bizottság, Šajbidorová (2009-2011)

A lakosonként legkevesebb tejterméket fogyasztó tíz tagállam az összes támogatásnak csupán 20 százalékát kapja. Ezek közül kilenc tagállam a lakosonkénti támogatásból 20-50 százalékkal részesedik.

8. táblázat: Az iskolatejprogram közösségi támogatása az Európai Unióban

ezer EUR

	2007/2008. tanév	2008/2009. tanév	2009/2010. tanév
Lengyelország	9 350	14 060	11 430
Franciaország	7 960	13 530	9 070
Svédország	8 200	9 030	8 685
Románia	1 050	4 480	8 090
Németország	6 740	7 170	6 479
Egyesült Királyság	7 840	8 210	5 599
Finnország	3 200	4 600	3 700
Olaszország	790	1 290	2 070
Portugália	2 060	2 320	1 520
Dánia	1 150	1 780	1 511
Spanyolország	1 500	1 540	1 214
Magyarország	800	800	1 045
Belgium	720	790	756
Ausztria	640	700	710
Hollandia	427	630	646
Észtország	450	550	600
Szlovákia	200	482	547
Írország	910	850	493
Csehország	580	310	470
Ciprus	140	240	248
Litvánia	440	140	232
Málta	50	90	24
Luxemburg	21	20	22
Lettország	343	280	18
Szlovénia	3	2	2
Bulgária	–	3	1
Görögország	–	–	–
EU-27	54 064	73 897	65 182

Forrás: BMELV (2010), Európai Bizottság, Šajbidorová (2009-2011)

Az Európai Bizottság 65,18 millió euró támogatást biztosított a 2009/2010. tanévben. A program legnagyobb haszonélvezői Lengyelország, Franciaország, Svédország, Románia és Németország voltak (8. táblázat).

A programban részt vevő országok közül a közösségi támogatást 13 tagország egészítette ki nemzeti forrásból a 2009/2010. tanévben, amelynek összege 41 millió euró volt (9. táblázat). A 2011/2012. iskolaévtől Ausztria is biztosít a nemzeti költségvetéséből 200 ezer eurót (I. kategória 5,19 euró/100 kg, II. kategória 4,67 euró/100 kg) a program támogatásához.

9. táblázat: Az iskolatejprogram nemzeti kiegészítő támogatása az Európai Unióban

ezer EUR

	2007/2008. tanév	2008/2009. tanév	2009/2010. tanév
Lengyelország	31 704	40 248	28 390
Egyesült Királyság	4 478	4 411	4 130
Magyarország	1 458	1780	2 620
Csehország	1 755	–	1 850
Szlovákia	276	1 179	1 343
Franciaország	1 100	1180	840
Litvánia	1 220	475	680
Észtország	703	820	680
Írország	317	300	260
Németország	–	94	89
Málta	–	–	73
Lettország	692	632	17
Luxemburg	13	14	13
Németország	102	–	–
Ausztria	–	210	–
Összesen	41 498	51 343	40 985

Forrás: Európai Bizottság

Ausztriában a 2009/2010. iskolaévben 87 tejtermelő, tejfeldolgozó és kereskedő, valamint 3 102 iskola vett részt az iskolatejprogramban. Az iskolákba 4 ezer tonna iskolatejet vagy annak megfelelő terméket szállítottak. A legkedveltebb az iskolakakaó volt, 68 százalékos részarányal (AMA, 2010).

Németországban az iskolatejprogramban való részvétel drámaian visszaesett az elmúlt években. Az iskolatej értékesítése 72 százalékkal 36 206 tonnára csökkent teljes tejejenértékben kifejezve 1993-tól 2010-ig (Milchindustrie, 2010, Európai Bizottság, 2011b). A nemzeti támogatás rendkívül alacsony, csaknem megegyezik Máltáéval, ami hozzájárulhatott a program keretében kiosztott iskolatej mennyiségének csökkenéséhez.

Szlovákiában a csatlakozás óta egyre több iskolatejet osztottak ki. A 2009/2010. tanévben a tanulók 3 018 tonna iskolatejet kaptak, 14 százalékkal többet, mint egy évvel korábban (10. táblázat).

10. táblázat: Az iskolatejprogram támogatásának alakulása Szlovákiában

Iskolaév	Kiosztott iskolatej mennyisége (ezer kg)	Nemzeti forrás (ezer EUR)	Közösségi forrás (ezer EUR)	Támogatás összesen (ezer EUR)
2005/2006 ^{a)}	1 137	8 023	7 824	15 847
2006/2007 ^{a)}	1 343	8 630	7 596	16 226
2007/2008 ^{a)}	1 869	18 367	10 950	29 317
2008/2009	2 658	1 179	482	1 662
2009/2010	3 018	1 343	547	1 890

^{a)} Ezer korona.

Forrás: Šajbidorová (2007-2011)

Lengyelországban a tanulók 39 százaléka, csaknem 2,5 millió fiatal kapott iskolatejet a 2009/2010. iskolaévben (11. táblázat). Az Unióhoz történő csatlakozás után négyszeresére nőtt a programban részt vevő gyerekek száma.

11. táblázat: **Az iskolatejprogram főbb jellemzői Lengyelországban**

Iskolaév	Jóváhagyott kérelmezők száma	Oktatási intézmények száma	Gyermekek száma
2004/2005	297	4 400	637 641
2005/2006	363	5 500	772 155
2006/2007	389	6 000	776 615
2007/2008	417	12 000	2 161 858
2008/2009	471	14 200	2 386 617
2009/2010	474	14 600	2 417 253

Forrás: ARR (2011)

Csehországban 2 927 iskola vett részt a programban a 2009/2010. iskolaévben. Az iskolák száma az előző iskolaévhez képest 39 százalékkal, a kiosztott iskolatej mennyisége 104 százalékkal nőtt (12. táblázat). Az ízesítés nélküli iskolatej szétosztása egy év alatt 27 százalékkal 2 357 ezer literre nőtt.

12. táblázat: **Az iskolatejprogram támogatásának alakulása Csehországban**

Iskolaév	Oktatási intézmények száma	Kiosztott iskolatej mennyisége (ezer darab)	Nemzeti forrás (millió korona)	Közösségi forrás (millió korona)	Támogatás összesen (millió korona)
2003/2004	2 777	20 802	55,0	2,6	57,6
2004/2005	2 696	18 433	32,8	22,3	55,1
2005/2006	2 515	14 970	32,9	16,4	49,3
2006/2007	2 600	18 427	42,5	14,9	57,4
2007/2008	2 644	17 497	46,1	15,9	62,0
2008/2009	2 100	6 773	–	8,1	8,1
2009/2010	2 927	13 818	44,9	12,1	57,0

Forrás: Hrubá és Veselá (2010)

A Bizottság tájékoztatása szerint Magyarországon 4 százalékkal csökkent az iskolatej kiosztott mennyisége a 2009/2010. tanévben az előzőhöz viszonyítva. A 2009/2010. iskolaévben a maximálisan szétosztható 7 540 tonna tej és tejtermék 77 százalékát (5 815 tonna) kapta meg 600 612 tanuló, így egy tanulóra átlagosan 9,68 kg tej és tejtermék jutott. A támogatás mindössze 0,07 százalékát tette ki az ömlesztett sajt, a legnagyobb részét a tej és a kakaó adta. Az iskolatejprogram támogatására 3,67 millió eurót fordítottak, amelynek 71 százaléka (2,62 millió euró) nemzeti támogatás, 29 százaléka (1,05 millió euró) közösségi támogatás volt.

Az ifjúság tudatos táplálkozási szokásait leginkább az általános iskolás korcsoportban (6-14 év) lehet pozitívan befolyásolni, ezért Magyarországon ez a csoport kapta a kiegészítő nemzeti támogatást. A program indulásakor az óvodások és a középiskolások csak közösségi támogatásban részesültek, míg 2012-ben az óvodák fenntartói a közösségin kívül egységesen 50 százalékos nemzeti kiegészítő támogatást igényelhetnek. A középiskolák továbbra sem kaphatnak nemzeti támogatást. A nemzeti támogatás biztosítása azért nagy jelentőségű, mert az előzőekben Németország példáján láthattuk, hogy a nemzeti támogatás alacsony szintje csökkenti az iskolatejprogramban résztvevők számát.

A nemzeti kiegészítő támogatás mértéke differenciált, 2004 és 2007 között 100, 50, 25, illetve 10 százalék lehetett, míg 2008-tól 100, 50 vagy 20 százalék lehet. A sajátos nevelési igényű általános iskolai tanulók esetében igényelhető támogatás a tejtermékek bruttó vételárának 100 százaléka függetlenül attól, hogy a tanuló gyógypedagógiai intézményben, vagy a többi tanulóval együtt, azonos iskolai osztályban részesül nevelésben, oktatásban, vagy fejlesztőiskolai oktatás keretében teljesíti a tankötelezettségét. Ha a programban minden korosztály megkapná a 100 százalékos támogatást, csaknem 7 milliárd forint költségvetési kerettel kellene számolni (Nebehaj, 2011). A fenntartók az igényelhető támogatási mérték tekintetében a székhelyük alapján kerülnek besorolásra. A támogatási kategóriákba való besorolás a fenntartó székhelye szerinti önkormányzatnak a mindenkori költségvetési törvény szerinti jövedelem differenciálódás mérséklésében év végén elfoglalt pozíciója, valamint az önhibán kívüli hátrányos helyzet figyelembevételével történik. A bruttó vételár 100 százaléka támogatásra került 1 569 település esetén, a bizottsági rendeletben meghatározott támogatás és a bruttó vételár különbségének 50 százaléka volt támogatott 199 településen, 20 százaléka 126 településen 2011-ben. A 100 százalékos és az 50 százalékos nemzeti kiegészítő támogatásban részesülők számát a minisztérium megemelte, így 2012-ben 40 önkormányzat kapott a támogatás szempontjából kedvezőbb besorolást. A támogatás igénylői az idén nemcsak az intézmények fenntartói lehetnek a 2011. évhez hasonlóan, hanem a termékek előállítói is.

Magyarországon a támogatás elosztását, a települések elmaradottsági fok szerinti besorolását, a beérkezett kérelmek elbírálását, a támogatás nagyságának megállapítását az MVH látja el. Az elszámolási periódus korábban 3 hónap volt, amely 2011-től 2 hónapra módosult.

Az előirányzott keretösszeg nem minden évben került felhasználásra. A csatlakozás óta a kihasználtság azonban nőtt, 2009-ben és 2010-ben a keretösszeg 95 százalékát felhasználták. A módosított előirányzat 2010-ben az eredeti előirányzathoz képest 82 százalékkal emelkedett, azonban még így is alacsonyabb volt, mint a korábbi években (13. táblázat).

Az iskolatejre 2011-ben 1 357 millió forint támogatást fizettek ki, amelyből a nemzeti támogatás 1 041 millió forint, a közösségi támogatás 316 millió forint volt. A nemzeti támogatás több mint a háromszorosa volt a közösséginek és 43 százalékkal rekordszintre nőtt egy év alatt. Az ellátásban részesülő gyermekek száma a 2009. évi 150 ezerről közel 200 ezerre, a feldolgozók száma 20-ról 24-re, a kérelmezők száma 290 ezerről több mint 370 ezerre nőtt 2011-ben (14. táblázat). A nemzeti támogatás 2012-ben rekordszintre, 1,2 milliárd forintra emelkedett.

13. táblázat: Az iskolatejprogram nemzeti támogatásának alakulása Magyarországon

millió HUF

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Előirányzat	1	540,0	240,4	800,0	1 900,0	1 478,0	870,7	900,0	900,0	400,0
Módosított előirányzat	2	540,0	240,4	800,0	1 900,0	1 107,1	381,6	939,1	900,0	726,7
Működési költségvetés	3 = 4+5	208,5	240,4	99,5	760,5	1066,6	342,5	379,0	853,4	689,7
Dologi kiadások	4	-	-	-	-	206,3	-	-	332,8	-
Egyéb működési célú támogatások, kiadások	5	208,5	240,4	99,5	760,5	860,3	342,5	379,0	520,6	689,7
Maradvány-felhasználás	6 = előző év 9	-	-	-	700,5	718,1	40,5	39,1	560,2	107,5
Támogatások	7	540,0	-	800,0	778,0	389,0	341,1	900,0	400,0	600
Bevétel	8	-	-	-	-	-	-	-	0,7	19,2
Keletkezett maradvány	9 = 7-3+6+8	331,5	-	700,5	718,1	40,5	39,1	560,1	107,5	37

Forrás: a Magyar Köztársaság éves költségvetésének végrehajtásáról szóló törvények (2003-2011)

14. táblázat: Az iskolatejprogram támogatásának alakulása Magyarországon

Időszak	Kérelmezők száma (fenntartók és szállítók)	Gyermekek száma	Szállítók száma (tejfeldolgozók)	Nemzeti forrás (ezer HUF)	Közösségi forrás (ezer HUF)	Támogatás összesen (ezer HUF)
2009. I.	273	133 676	20	170 888	65 314	236 202
2009. II.	286	144 567	21	137 654	66 437	204 091
2009. III.	296	149 792	20	123 235	47 571	170 806
2009. IV.	303	149 855	20	132 334	50 614	182 948
2010. I.	323	158 332	19	216 161	80 495	296 656
2010. II.	329	158 710	19	184 645	66 860	251 505
2010. III.	403	167 443	19	179 825	66 127	245 952
2010. IV.	415	169 815	19	149 326	50 342	199 668
2011. I.	352	160 422	19	166 936	53 885	220 821
2011. II.	378	193 597	24	212 691	62 825	275 516
2011. III.	395	195 802	24	186 255	52 048	238 304
2011. IV.	370	199 389	24	260 572	75 650	336 222
2011. V.	369	204 731	23	214 525	71 433	285 958

Megjegyzés: 2009-ben és 2010-ben érvényes időszakok: I. időszak: január 1. – március 31.; II. időszak: április 1. – a közoktatási intézmény nyári szünetének hivatalos kezdő időpontja; III. időszak: szeptember 1. – október 31.; IV. időszak: november 1. – december 31.; 2011-ben érvényes időszakok: I. időszak: január 1. – február 28.; II. időszak: március 1. – április 30.; III. időszak: május 1. – a közoktatási intézmény nyári szünetének hivatalos kezdő időpontja; IV. időszak: szeptember 1. – október 31.; V. időszak: november 1. – december 31.
Forrás: MVH

Az iskolatejprogram kérdőíves felmérésének eredménye

Az iskolatejprogram beszállítói körében végzett kérdőíves felmérés eredménye

Az iskolatejprogramban, 2011-ben, az első teljesítési időszakot kivéve, 23-24 beszállító vett részt, amelyek közül az AKI PÁIR tíz tejfeldolgozója töltötte ki a kérdőívet. A kérdőív a 4. mellékletben található, a vizsgálat eredményét a kérdőívben szereplő kérdések sorrendjében ismertetjük.

A legtöbb tejfeldolgozó már közvetlenül a csatlakozás után részt vett az iskolatejprogramban. Kezdetben személyesen látogattak el az iskolákba és az önkormányzatokhoz az érintettek meggyőzése céljából. Ha nem csatlakozott egy iskola a programhoz, később minden évben küldtek neki levelet, árajánlattal egybekötve, így könnyítve meg a munkájukat.

A tejfeldolgozók az iskolákkal/önkormányzatokkal határozott idejű szerződést kötnek, a fizetési határidő 15 nap. Amennyiben a fenntartó nem fizet, a tejfeldolgozó beszüntetheti az iskolatej szállítást a tartozás kiegyenlítéséig. Egyes intézményfenntartók 90 nap után sem fizetnek, ezért vezették be 2011-ben, hogy a feldolgozók is igényelhetik a támogatást. A feldolgozók véleménye szerint a szerződéskötés az önkormányzatokkal az adminisztrációból, az árajánlatok jóváhagyási procedúrájának hosszúságából adódóan sokkal több időt vesz igénybe, mint az iskolákkal.

Az első kérdés arra vonatkozott, hogy a tejfeldolgozók hány intézménybe szállítanak iskolatejet. A megkérdezett tejfeldolgozók összesen 995 közoktatási intézménybe szállítottak iskolatejet 2011-ben. A válaszadók átlagosan a felvásárolt nyerstej 3,8 százalékából gyártottak iskolatejet. Az egyes válaszadók között azonban lényeges eltérések voltak. Az iskolatej részaránya 6 beszállítónál 0-2 százalék között volt, kettőnél meghaladta az 5 százalékot, egy esetben pedig a 15 százalékot, a kérdésre egy szervezet nem válaszolt (2. kérdés). A tej értékesítésének átlagosan 3,72 százalékát tette ki az iskolatej, 6 beszállítónál csupán 0-2 százalék, míg kettőnél 10 százalék felett volt (3. kérdés).

A tejfeldolgozók egy része saját gépjárműparkkal, mások disztribútor cégek vagy bérfuvar igénybevételevel juttatják el az iskolatejet az iskolákba. Több cég felszámolta vagy kiszervezte a szállítmányozást, ezért nem áll rendelkezésre saját szállító jármű. Egyes iskolákba nem a feldolgozók, hanem kereskedők szállítják a tejet. A távol fekvő kisebb iskolák elérése a szállítási költség miatt komoly gondot jelenthet, így egyes feldolgozók azonos, mások iskolánként eltérő árakat állapítanak meg az iskolatej esetében. Arra is van példa, hogy a feldolgozó elsősorban a tejtermékek szállítási útvonalán található iskolákba szállítja az iskolatejet. A feldolgozók között a verseny olyan erős, hogy némely esetben akár a tejfeldolgozó telephelyén lévő iskolába is másik feldolgozó szállítja az iskolatejet. A kisebb tejfeldolgozók általában meghatároznak egy maximális távolságot, ameddig gazdaságos az iskolatej kiszállítása, ugyanakkor más feldolgozók az ország távoli részébe is elszállítják az iskolatejet, ami veszteséggel járhat, mivel a tej nem rendelkezik magasabb hozzáadott értékkel.

Az iskolatejprogramba való belépés szempontjainak vizsgálata során (4. kérdés) a tejfeldolgozóknak 1-től (legkevesébé igaz) 7-ig (teljes mértékben igaz) tartó skálán kellett megjelölni, hogy a kérdőívben megjelölt szempontok mennyire voltak igazak. Az egyes kérdésekre adott válaszok átlaga alapján rangsoroltuk az iskolatejprogramba történő belépés szempontjait (15. táblázat).

A beszállítók az iskolatejprogramba történő belépés szempontjai között első helyen említették, hogy az elvárt minőséget rendszeresen biztosítani tudják (6,7 pont). Az „elvárt minőség” a jogszabályban előírt minőségi követelmények teljesítését jelentette. A kérdőív összeállításakor már feltételeztük, hogy ez a kérdés magas pontszámot ér el mind a belépés szempontjai, mind a program értékelése között. Ugyanakkor szükségesnek tartottuk, hogy megkérdezzük erről a beszállítókat (tejfeldolgozókat), mert a személyes konzultáció során az egyik tejfeldolgozó az ömlesztett sajtra vonatkozó termékspecifikációt betarthatatlannak tartotta. Megjegyezzük, hogy a 39/2012. (IV. 27.) VM rendelet módosította az ömlesztett sajtokra vonatkozó előírásokat annak érdekében, hogy a gyerekek jó minőségű magyar terméket fogyasszanak. A tejfeldolgozók a közepesnél (4 pont) fontosabbnak tartották, hogy a program növeli a vállalat ismertségét, illetve a tej és tejtermékek iránti keresletet, biztos értékesítést jelent, kedvező árbevételt biztosít és a kiszállítást is könnyen meg tudják oldani. Lényegesen alacsonyabb pontszámmal a hetedik, illetve nyolcadik helyre került a „nem növeli az adminisztrációs terheket” (2,3 pont), és a „hozzájárulhat a felesleg levezetéséhez” (2 pont).

15. táblázat: Az iskolatejprogramba való belépés szempontjainak rangsora az iskolatej beszállítóinak körében

Rangsor	Szempont	Átlag	Szórás	Relatív szórás
1.	Az elvárt minőség rendszeresen biztosítható	6,70	0,67	0,10
2.	Növeli a vállalat ismertségét	6,00	1,15	0,19
3.	Növeli a tej és tejtermékek iránti keresletet	5,30	1,34	0,25
3.	Biztos értékesítést jelent	5,30	1,83	0,35
5.	Kedvező árbevételt biztosít	4,50	1,84	0,41
6.	A kiszállítást könnyen megoldható	4,10	1,79	0,44
7.	Nem növeli jelentősen az adminisztrációs terheket	2,30	1,64	0,71
8.	Hozzájárulhat a felesleg levezetéséhez	2,00	1,70	0,85

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolatejprogramban való részvétel értékelését hasonló módon vizsgáltuk (5. kérdés), mint a belépést motiváló tényezőket (16. táblázat). A programban történő részvétel értékelése során csaknem maximális pontszámmal (6,9) az előzőekben leírtaknak megfelelően, az elvárt minőség rendszeres biztosítása került az első helyre. A tejfeldolgozók szinte teljes mértékben egyetértettek azzal,

hogy minden iskolának részt kellene vennie a programban (6,4 pont). A közepesnél (4 pont) magasabb pontszámot kapott a problémamentes kiszállítás, az árbevétel, illetve a vállalat ismertségének növekedése, ugyanakkor a többi tényezőt kevésbé tartották fontosnak, ezt jelzik a lényegesen alacsonyabb pontszámok. A programban való részvétel növelte az adminisztrációs terheket (2,6 pont). Az iskolatejprogram legkevésbé a felesleg levezetéséhez járult hozzá (1,8 pont).

16. táblázat: **Az iskolatejprogramban való részvétel értékelésének rangsora az iskolatej beszállítóinak körében**

Rangsor	Értékelés	Átlag	Szórás	Relatív szórás
1.	Az elvárt minőséget rendszeresen biztosítottuk	6,90	0,32	0,05
2.	Minden iskolának részt kellene vennie az iskolatejprogramban	6,40	1,90	0,30
3.	A kiszállítás problémamentes volt	5,90	1,10	0,19
4.	Nőtt az árbevétel	5,10	1,85	0,36
5.	A vállalat ismertsége nőtt	4,80	1,55	0,32
6.	Javult az értékesítés biztonsága	3,50	1,51	0,43
7.	Nőtt a tej és tejtermékek iránti kereslet	3,40	1,26	0,37
8.	Nem növelte jelentősen az adminisztrációs terheket	2,60	1,84	0,71
9.	Hozzájárult a felesleg levezetéséhez	1,80	1,62	0,90

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolatejprogramba való belépés szempontjait és a programban történő részvétel értékelését összehasonlítva a következők állapíthatók meg:

- A programban való részvétel, az előzetes várakozásokkal szemben, nem növelte jelentősen az értékesítés biztonságát. Ez elsősorban abból adódhat, hogy a tej értékesítésén belül az iskolatej kis részarányt képvisel.
- Az iskolatejprogram keretében a vártnál jobban nőtt az árbevétel. A kedvező árbevételt biztosít 4,5, illetve nőtt a vállalat árbevétele 5,1 pontot kapott.
- A vállalat ismertsége nem változott lényegesen az iskolatejprogramban való részvétellel. Ezt az okozhatta, hogy a program hatása csak hosszú távon érvényesülhet.
- Az iskolatejprogram egyelőre a vártnál kisebb mértékben növelte a tejtermékek iránti keresletet. Ez a hatás várhatóan hosszabb távon lesz érzékelhető, amelynek elérésében a kommunikáció erősítése is fontos lenne. Az iskolatejprogram szerepét a tejtermékek iránti kereslet növekedésében hosszú távon is csak megfelelő indikátorok kialakításával lehetne meghatározni.

A 4. kérdés azt vizsgálta, hogy mennyi volt az iskolatej átlagos értékesítési ára, míg a 7. és 8. kérdésben arra kerestük a választ, hogy mennyi volt az iskolatej előállítás, illetve szállítási költsége. A 2,8 százalékos zsírtartalmú, ízesítés nélküli iskolatej átlagos előállítási költsége 18,50 forint/dl, a szállítási költsége 2,90 forint/dl (költségek összesen 21,40 forint/dl), az értékesítési ára 22,30 forint/dl volt 2011-ben (17. táblázat). Ha a tejfeldolgozó hosszánfriss, tartós iskolatejet állít elő, akkor a ritkább szállítás miatt csökkenthető a szállítási költség. A 2011. évi iskolatejprogramról szóló 44/2010. (XII. 22.) VM rendelet szerint a támogatás alapja a szerződés szerinti bruttó vételár, de legfeljebb 27,60 forint/dl, amelynek nettó értéke a 18 százalékos áfa figyelembevételével 23,40 forint/dl. A legmagasabb értékesítési ár mellett a legnagyobb a nyereség, így több tejfeldolgozó ezen az áron értékesítette az iskolatejet. Az alacsonyabb értékesítési ár valószínűleg a közbeszerzési pályázatok esetében történő versenyből adódott. Az iskolatej átlagos értékesítési ára áfa nélkül 5 százalékkal volt alacsonyabb, mint a támogatás maximális értéke. A tejfeldolgozók deciliterenként csaknem 1 forint nyereséget értek el az iskolatej értékesítése során.

17. táblázat: **A 2,8 százalékos zsírtartalmú, ízesítés nélküli iskolatej előállításának és szállítási költsége, valamint értékesítési ára 2011-ben**

HUF/dl				
Előállítási költség	Szállítási költség	Költségek összesen	Értékesítési ár	Értékesítési ár és költségek különbsége
18,50	2,90	21,40	22,30	0,90

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Valamennyi tejfeldolgozó részt kíván venni az iskolatejprogramban 2012-ben is (9. kérdés).

A tejfeldolgozók fontosnak tartották, hogy a tej, illetve a tejtermékek márkáépítését nagyon fiatalon, már 2-3 éves korban el kell kezdeni, ezért a gyerekeket már az óvodában el kell látni óvodatejvel. Ez kedvező hatást gyakorolhat a gyerekek későbbi táplálkozási szokásaira is. Az iskolatejprogramban részt vevő gyerekek még fiatalon megismerkednek az adott tejfeldolgozó termékeivel. Így nemcsak megkedvelik a tejet, hanem az adott gyártó termékeit előnyben is részesíthetik a családi vásárlások során más gyártók termékeivel szemben, ezáltal befolyásolhatják a szülők vásárlási szokásait.

A tejfeldolgozók a gyerekeknek szánt terméküket rajzokkal, mesefigurákkal, pöttyökkel teszik vonzóbbá. Egyes tejfeldolgozók gyereknapot is szerveznek, hogy termékeiket megismertessék a gyermekekkel. A tej és tejtermékek fogyasztását a feldolgozók azzal is próbálják ösztönözni, hogy egyes termékeikhez nyereményjáték kapcsolódik.

Az iskolatejprogramban részt vevő iskolák körében végzett kérdőíves felmérés eredménye

Az iskolatejre vonatkozó kérdőívet (5. melléklet) 813 iskolába küldtük ki, a kérdőívet 324 iskola küldte vissza, ebből 7 nem töltötte ki a kérdőívet, 9 iskola pedig nem vett részt az iskolatejprogramban, de közülük 5 szeretne bekapcsolódni a következő évben (1. kérdés). A 4 iskola azért nem vett részt a programban, mert a korábbi években kedvezőtlen tapasztalatokat szerzett: gyakran érkezett sérülten a termék; több gyermek nem fogyasztotta el a kapott terméket, továbbadta, vagy eldobta. Emellett a hűtőkapacitás hiányát és az intézményfenntartók pénzügyi nehézségeit is megemlítették.

A 2. kérdés arra vonatkozott, hogy a gyerekek hetente hány nap kapnak iskolatejet. Az iskolák csaknem 84 százalékában a hét minden tanítási napján ellátják a tanulókat iskolatejvel, a kérdésre 17 iskola nem válaszolt.

A 3. kérdés arra irányult, hogy milyen terméket kapnak a gyerekek. Az iskolatejprogram keretében a válaszadó iskolák 87 százaléka 2,8 százalékos zsírtartalmú tejet ad a gyerekeknek. Az 1,5 százalékos zsírtartalmú ízesítés nélküli tej részaránya 6,5 százalékos, az ízesített tejé (pl. kakaó, madártej) zsírtartalomtól függetlenül 40,3 százalékos volt. Egy iskola jelezte, hogy a tanulók mindhárom terméket kapják. Az oktatási intézmények csaknem 32 százaléka 2,8 százalékos zsírtartalmú tejet és ízesített tejet is kap, 9 iskolában pedig az 1,5 százalékos zsírtartalmú tej mellett ízesített tejet is fogyaszthatnak a tanulók. Az iskolák tehát leggyakrabban az ízesítés nélküli tejet választották. Az oktatási intézmények ugyanakkor javasolták a termékkör változatosabbá tételét (kakaó, madártej, túró rudi, stb.). Megjegyezzük, hogy a felmérés időpontját követően, 2012-ben bővült a termékkör. Felvetődött az is, hogy tej/kakaó-automatákat lehetne felállítani az iskolákban.

A legtöbb tejfeldolgozó poharas kiszerelésben értékesíti az iskolatejet. Az iskolatej lehet gúla alakú dobozban is, amelyhez szívószál is kapnak a gyerekek. A poharas iskolatejhez általában nincs szívószál, és a fedőfólia kinyitásában a tanár segítségére szorulhatnak az alsó tagozatos diákok. Az Európai Bizottság maximálisan 2,5 dl-es kiszerelésű iskolatej forgalomba hozatalát engedélyezi. A tejfeldolgozók egy része elsősorban az uniós csatlakozás előtti évek tradícióit figyelembe véve a kisebb, 2 dl-es kiszerelésű tej mellett döntött.

A 4. és 5. kérdés az iskolatej kiszállításához kapcsolódott. Általános követelmény az iskolatej napi kiszállítása az oktatási intézményekbe. Ez az ellátott közintézmény adottságainak, valamint a kiszállított termék tárolási követelményeinek függvényében módosulhat, igazodva a közoktatási intézmény infrastrukturális feltételeihez, valamint a szállító logisztikai és disztribúciós lehetőségeihez. Az iskolák 64 százalékába a hét minden napján szállítanak iskolatejet, 9 százalékába hetente három, 15 százalékába hetente egy alkalommal. Mindössze két iskola volt, ahova a hét négy napján szállítottak iskolatejet, illetve 11 iskola (3,6 százalék) hetente kétszer kapott iskolatejet. Egy iskola jelezte, hogy havi egy alkalommal kapja az iskolatejet, a kérdésre 23 iskola nem válaszolt.

A válaszadó iskolák 36 százaléka (111 iskola) nem naponta kapja az iskolatejet, ezek közül 93 iskolában megoldott, 10-ben részben megoldott és 8 oktatási intézményben nem megoldott az iskolatej tárolása (6. kérdés).

A szállított tej minőségével az iskolák 91 százaléka elégedett volt, 7,5 százaléka jelezte, hogy csak részben elégedett, és csak egy iskola nem volt elégedett (7. kérdés). A kérdésre 4 iskola nem válaszolt. Az iskolák negatívként említették, hogy egyes esetekben a szállító fogyasztásra alkalmatlan állapotban adta át a terméket (sok a kilyukadt doboz).

Az iskolatejprogramhoz történő csatlakozás szempontjait (8. kérdés) hasonló módszerrel vizsgáltuk az iskolák körében is, mint a beszállítók (tejfeldolgozók) esetében. A belépés szempontjainak rangsora az egyes tényezők átlaga alapján a 18. táblázatban, a részletesebb adatok a 6. mellékletben találhatóak. A válaszadó iskolák száma 283 volt.

A felmérésben szereplő iskolák a programban történő részvétel szempontjai közül a legfontosabbnak azt tartották, hogy elősegíti a gyerekek rendszeres tejfogyasztását (6,26 pont), a második helyre az egészségesebb táplálkozási szokások elősegítése került (6,24 pont). Az iskolák 60 százaléka mindkét szempontot kiemelkedően fontosnak vélte, és a maximális 7 pontot adta ezekre (6. melléklet). Az oktatási intézmények a harmadik és negyedik helyre a szociális szempontokat rangsorolták (18. táblázat). Az ötödik helyen a tanulók fizikai és szellemi teljesítőképességére gyakorolt kedvező hatás állt (4,79 pont), megelőzve a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelem segítését (4,20 pont).

A kérdőív összeállításakor az iskola és a szülők közötti kapcsolatra vonatkozó állításokat is megfogalmaztunk, mivel a nevelési célok megvalósítása, a helyes módszerek megválasztása érdekében elengedhetetlen a szülők és a tanárok együttműködése. Az iskolák az átlagosnál (4 pont) kevésbé látták fontosnak azt, hogy az iskolatejprogram hozzájárulhat az iskola és a szülők közötti kapcsolat (együttműködés) esetleges javulásához (18. és 19. táblázat). A jövőben azonban változhat ez a szemlélet, mert az új Nemzeti Alaptanterv várhatóan kiegészül azzal az alapelvvel, amely a gyerekek, pedagógusok és szülők (családok) együttműködésének szükségességét emeli ki.

18. táblázat: Az iskolatejprogramba való belépés szempontjainak rangsora az iskolák körében

Rangsor	Szempont	Átlag	Szórás	Relatív szórás
1.	Elősegíti a gyerekek rendszeres tejfogyasztását	6,26	1,18	0,19
2.	Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki	6,24	1,12	0,18
3.	Segítséget jelenthet a családoknak	5,84	1,46	0,25
4.	Hátrányos helyzetű gyerekek aránya	5,67	1,62	0,29
5.	Javítja a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképességét	4,79	1,60	0,33
6.	Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet	4,20	1,74	0,41
7.	A gyerekek kevesebbet fogják látogatni a büféket, ital automatákat	3,94	2,02	0,51
8.	Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot	3,57	1,96	0,55
9.	Erősítheti az iskola és az intézményfenntartó kapcsolatát	3,13	2,00	0,64

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolatejprogramban való részvétel értékelését (9. kérdés) a 19. táblázatban, a részletesebb adatokat az 7. mellékletben foglaltuk össze, a kérdésre 256 iskola adott választ. A válaszadók kiemelőnek tartották a rendszeres tejfogyasztás elősegítését, továbbá a hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozásának a javulását. A közepesnél magasabb pontszámot ért el a „segítséget jelent a családoknak”, valamint az „egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki”. Átlagos pontszámot (4) kapott a programnak a tanulók fizikai és szellemi teljesítőképességére gyakorolt kedvező hatása.

19. táblázat: Az iskolatejprogramban való részvétel értékelésének rangsora az iskolák körében

Rangsor	Értékelés	Átlag	Szórás	Relatív szórás
1.	Minden iskolának részt kellene vennie az iskolatej programban	6,24	1,52	0,24
2.	A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak tejet, tejterméket	6,10	1,20	0,20
3.	A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult	6,05	1,42	0,23
4.	Segítséget jelent a családoknak	5,73	1,41	0,25
5.	Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki	5,41	1,51	0,28
6.	Javult a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképessége	4,00	1,59	0,40
7.	Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez	3,88	1,52	0,39
8.	Az iskolában lévő büféket, ital automatákat kevesebbet látogatják a gyerekek	3,51	2,09	0,59
9.	Javult az iskola és a szülők közötti kapcsolat	3,50	1,85	0,53
10.	Javult az iskola és az intézményfenntartó kapcsolata	3,35	1,99	0,59

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolatejprogramba való belépés szempontjait és a programban történő részvétel értékelését összehasonlítva az alábbi következtetések vonhatók le:

- Az iskolák előzetes várakozásai kevésbé teljesültek, mivel az iskolatejprogramba történő belépés szempontjaira általában magasabb pontszámot adtak, mint a programban való részvétel értékelésére.
- A program leginkább a gyerekek rendszeres tejfogyasztásához járul hozzá (6 pont feletti értékek).
- Segítséget jelenthet a családoknak (5,84 pont), illetve segítséget jelent a családoknak (5,73 pont) kérdésre egyformán pozitív választ adtak az iskolák, így az elvárások a programban való részvétellel teljesültek.

- Az iskolák a szempontok között a második helyre sorolták az egészségesebb táplálkozási szokások kialakítását (6,24 pont), míg ugyanez a program értékelése között csak az ötödik helyre került (5,41 pont). Az Európai Számvevőszék (2011) megállapította, hogy bár az iskolatejprogram több évtizedes múlttal rendelkezik, ennek ellenére mégsem áll rendelkezésre olyan adat, hogy a program hosszú távon képes volna befolyásolni a gyerekek táplálkozási szokásait. Ezt támasztja alá egy Angliában végzett felmérés is, amely szerint kevés az arra utaló jel, hogy az iskolatejprogramban való részvétel tartós nevelő hatással lenne a tanulók tejfogyasztási szokásaira (DEFRA, 2005).
- Az iskolatejprogram hatására a gyerekek az iskolában lévő büféket, ital automatákat sem látogatták kevésbé.

A megkérdezett iskolák 93 százaléka 2012-ben is szeretne részt venni az iskolatejprogramban, mindössze 3 iskola nem kíván élni a lehetőséggel és 19 iskola nem válaszolt a kérdésre (10. kérdés).

A válaszadó iskolák örültek a lehetőségnek és alapvetően elégedettek az iskolatejprogrammal. A program nagy előnyét abban látják, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek is kapnak minden nap tejet. Ugyanakkor az iskolatejprogramban való részvétel az önkormányzatok pénzügyi lehetőségeitől is függ, és sok olyan település van, ahol emiatt nem tudnak élni a lehetőséggel. Az iskolák 71 százaléka teljes mértékben egyetértett azzal, hogy minden iskolának részt kellene vennie az iskolatejprogramban.

Az iskolatejprogramba történő belépés szempontjainak és a programban való részvétel értékelésének faktor- és klaszteranalízise

Az iskolatejprogramba történő belépés szempontjainak faktor- és klaszteranalízise

Az iskolatejprogramba történő belépés szempontjainak faktoranalízisét az egynél nagyobb sajátértékkel rendelkező faktorok száma alapján 3 faktorról végeztük el. Egy változó (a gyerekek kevesebbet fogják látogatni az étel, ital automatákat, büféket) kommunalitása kisebb volt 0,5-nél, ezért kihagytuk a további vizsgálatból. A nyolc változó figyelembevételével a 3 faktor az összes változó szórásnégyzetének 69 százalékát magyarázta, és valamennyi változó kommunalitása megfelelő volt (20. táblázat). Az 1. faktor az egészség faktora volt, mivel ide tartozott a program rendszeres tejfogyasztást elősegítő hatása, a táplálkozási szokásokra gyakorolt kedvező hatása, valamint a gyerekek fizikai és szellemi teljesítőképességének javulása. Az 1. faktorhoz sorolható még a „segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet” változó, amelynek faktorsúlya 0,693 volt, csaknem elérte a szignifikánsnak tekintett 0,7-es értéket. Az 1. faktor magyarázó ereje 29 százalék volt. A 2. faktorba azok a változók tartoztak, amelyek az iskola és a szülők, illetve az intézményfenntartók kapcsolatára vonatkoztak, ezért ezt a faktort „kapcsolat”-nak neveztük el, amely 23 százalékkal részesedett az összes változó szórásnégyzetének magyarázatából. A 3. faktorba a családok szociális helyzete került (magyarázott variancia 17 százalék).

20. táblázat: Az iskolatejprogramba történő belépés szempontjainak faktoranalízise

Megnevezés	1. Faktor egészség	2. Faktor kapcsolat	3. Faktor szociális helyzet	Kommu- nalitás
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki	0,787	0,042	0,080	0,627
Elősegíti a gyerekek rendszeres tejfogyasztását	0,734	-0,038	-0,017	0,540
Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet	0,693	-0,381	0,040	0,626
Javítja a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképességét	0,748	-0,325	0,159	0,691
Hátrányos helyzetű gyerekek aránya	-0,075	0,010	0,898	0,812
Erősítheti az iskola és az intézményfenntartó kapcsolatát	0,068	-0,896	0,060	0,812
Segítséget jelenthet a családoknak	0,271	-0,272	0,699	0,636
Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot	0,197	-0,844	0,152	0,744
Magyarozott variancia (százalék)	29,0	23,0	17,0	69,0

Megjegyzés: *Principal Component Factor Analysis, Varimax Rotation*

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

A faktoranalízis eredménye alapján minden iskolához hozzárendeltük a faktorszórokat, és ennek felhasználásával végeztük el az iskolák klaszteranalízisét. A klaszterelemzést lefuttattuk négy, öt és hat klaszterre is, a továbbiakban a hat klaszterrel kapott eredményt mutatjuk be (21. táblázat), mivel a négy és az öt klaszter esetében nem lehetett egyértelműen meghatározni a klaszterek típusjellemzőit. A pozitív vagy negatív típusjellemzők Obádovics (2004) alapján a faktorsúly eloszlásának szélső 25-25 százalékos tartományát jelentik (alsó, illetve felső negyedelő). Ha egy adott klaszter faktorsúly-értéke a faktorsúly változó felső negyedébe esik, pozitív jelölést, amennyiben az alsó negyedébe esik, negatív jelölést kapott. Ha a faktorsúly értéke negatív, akkor ellentétes a jelölés. Ha egy adott faktor átlagosnak tekinthető, azt üres körrel jeleztük (22. táblázat).

21. táblázat: Az iskolatejprogramba történő belépés szempontjainak klaszteranalízise

Faktor	A végső klaszterek középpontjai						Negyedelő	
	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter	5. klaszter	6. klaszter	Alsó	Felső
Egészség	0,8738	-0,5522	0,3157	-2,0802	0,3635	-0,0849	-0,4354	0,3516
Kapcsolat	0,9496	0,8209	0,7253	0,0564	-0,8387	-0,9863	-0,6149	0,7970
Szociális helyzet	0,5844	0,5266	-1,4158	0,3742	0,5007	-1,2436	-0,8392	0,5201
Iskolák száma	46	43	41	28	88	37	–	–

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

22. táblázat: A klaszterek jellemzői

Faktorok	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter	5. klaszter	6. klaszter
Egészség	+	–	○	–	+	○
Kapcsolat	–	–	○	○	+	+
Szociális helyzet	+	+	–	○	○	–
Iskolák részaránya (%)	16,3	15,2	14,5	9,9	31,1	13,1

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az 1. klaszterbe az iskolák 16 százaléka tartozott, amelyek a program egészségre gyakorolt hatását és a családok szociális helyzetét vették figyelembe a programban történő részvétel szempontjai közül. A 2. klaszterbe azok az iskolák sorolhatók, amelyek elsősorban a családok szociális helyzete alapján döntöttek az iskolatejprogramba való belépésről. A 3. klaszterbe tartozó iskolák a családok szociális helyzetét nem tartották fontosnak, a másik két faktort pedig átlagosnak ítélték. A 4. klaszterben az iskolák az egészséget nem látták fontosnak, a másik két faktort átlagosnak vélték. Ebbe a klaszterbe került a legkevesebb iskola. Az 5. klaszterbe tartozott az iskolák 31 százaléka, ahol az egészség és a kapcsolat faktorát egyaránt előtérbe helyezték. A 6. klaszterben azok az iskolák jelentek meg, amelyek a kapcsolatokat fontosnak vélték, míg a családok szociális helyzetét nem. A klaszterenkénti átlagokat a 23. táblázatban mutatjuk be.

23. táblázat: **Az iskolatejprogramba történő belépés szempontjainak klaszterenkénti átlagai**

Szempont	Klaszter						Átlag
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki	6,98	5,91	6,49	4,32	6,58	6,11	6,24
Elősegíti a gyerekek rendszeres tejfogyasztását	6,87	5,77	6,61	4,21	6,69	6,22	6,26
Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet	4,93	2,74	3,95	2,21	5,14	4,57	4,20
Javítja a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképeségét	5,57	3,91	4,34	2,46	5,82	4,68	4,79
Hátrányos helyzetű gyerekek aránya	6,33	6,47	3,68	6,43	6,51	3,54	5,67
Erősítheti az iskola és az intézményfenntartó kapcsolatát	1,59	1,63	1,90	2,68	4,80	4,54	3,13
Segítséget jelenthet a családoknak	6,54	5,86	4,12	5,43	6,61	5,30	5,84
Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot	2,30	2,28	1,98	2,57	5,32	5,00	3,57
Iskolák száma	46	43	41	28	88	37	–

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolatejprogramban való részvétel értékelésének faktoranalízise

Az iskolatejprogramban való részvétel értékelésének faktoranalízisét 3 faktordimenzióra végeztük el, mivel 3 faktor sajátértéke volt nagyobb egynél. A „minden iskolának részt kellene vennie a programban” változó kommunalitása kisebb volt 0,5-nél, ezért kihagytuk a további vizsgálatból. Ezt követően a 3 faktor az összes változó szórásnégyzetének 70,3 százalékát magyarázta, ugyanakkor több változó nem bizonyult szignifikánsnak, bár faktorsúlyuk közel volt a 0,7-hez (24. táblázat). Az 1. faktor a kapcsolat faktora volt, amely az összes változó szórásnégyzetének 27 százalékát magyarázta. A 2. faktor az egészséghez kapcsolódott, és 24,3 százalékos magyarázó erővel rendelkezett. A faktorsúlyuk alapján nem szignifikáns változók közül háromnak ebben a faktorban volt a legnagyobb a faktorsúlya. A 3. faktorba került a családok szociális helyzete (magyarázott variancia 19 százalék).

24. táblázat: Az iskolatejprogramban való részvétel értékelésének faktoranalízise

Megnevezés	1. Faktor kapcsolat	2. Faktor egészség	3. Faktor szociális helyzet	Kommunalitás
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki	0,154	-0,833	-0,043	0,719
A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak tejet, tejterméket	-0,090	-0,608	-0,508	0,636
Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez	0,410	-0,683	-0,144	0,655
Javult a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképessége	0,461	-0,689	-0,126	0,703
A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult	0,047	-0,186	-0,867	0,789
Javult az iskola és az intézményfenntartó kapcsolata	0,871	-0,125	-0,072	0,780
Segítséget jelent a családoknak	0,366	-0,025	-0,780	0,742
Javult az iskola és a szülők közötti kapcsolat	0,854	-0,166	-0,208	0,800
Az iskolában lévő büféket, ital automatákat kevesebbet látogatják a gyerekek	0,627	-0,319	-0,078	0,501
Magyarozott variancia (százalék)	27,0	24,3	19,0	70,3

Megjegyzés: *Principal Component Factor Analysis, Varimax Rotation*

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

A faktoranalízis eredménye alapján elvégeztük az iskolák klaszterelemzését. Értékelhető eredményt hat klaszter alkalmazása esetén kaptunk (25-26. táblázat).

25. táblázat: Az iskolatejprogramban való részvétel értékelésének klaszteranalízise

Faktor	A végső klaszterek középpontjai						Negyedelők	
	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter	5. klaszter	6. klaszter	Alsó	Felső
Egészség	-1,2949	0,7738	-0,0764	-0,6702	1,1630	-0,1810	-0,5479	0,5613
Kapcsolat	-1,0245	1,0321	-0,4199	1,0535	-0,5469	0,4640	-0,5152	0,8901
Szociális helyzet	0,2101	0,4757	-0,1920	-0,7815	-0,3327	2,3781	-0,2975	0,4093
Iskolák száma	38	31	58	51	58	20	–	–

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

26. táblázat: A klaszterek jellemzői

Faktorok	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter	5. klaszter	6. klaszter
Kapcsolat	–	+	○	–	+	○
Egészség	+	–	○	–	+	○
Szociális helyzet	○	–	○	+	+	–
Iskolák részaránya (%)	14,8	12,1	22,7	19,9	22,7	7,8

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az 1. klaszterbe tartozó válaszadók az egészségre gyakorolt kedvező hatásban látták elsősorban az iskolatejprogram eredményességét. Ezzel szemben a 2. klaszterbe azok az iskolák kerültek, amelyek az iskola és a szülők, illetve az intézményfenntartók közötti kapcsolat javulását tartották a legfontosabbnak. A 3. klaszter egyik szempontból sem volt szélsőséges. A 4. klasztert a családok szociális helyzetének javulása jellemezte, míg az 5. klaszterben valamennyi faktort fontosnak vélték

az iskolák. A 6. klaszterbe sorolt válaszadók szerint a program hatására a családok szociális helyzete nem javult, a másik két tényezőt pedig átlagosnak tekintették. Az iskolatejprogramban való részvétel értékelésének klaszterenkénti átlagai a 27. táblázatban találhatóak.

27. táblázat: Az iskolatejprogramban való részvétel értékelésének klaszterenkénti átlagai

	Klaszter						Átlag
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki	6,32	4,29	6,00	3,92	6,43	4,60	5,41
A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak tejet, tejterméket	6,82	4,90	6,48	5,92	6,62	4,45	6,10
Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez	4,11	3,16	4,33	2,63	5,12	2,80	3,88
Javult a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképessége	4,26	3,45	4,33	2,51	5,50	2,85	4,00
A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult	6,05	5,32	6,45	6,61	6,72	2,65	6,05
Javult az iskola és az intézményfenntartó kapcsolata	1,37	4,52	3,14	2,10	5,64	2,45	3,35
Segítséget jelent a családoknak	4,82	5,55	5,88	6,27	6,66	3,30	5,73
Javult az iskola és a szülők közötti kapcsolat	1,63	4,13	3,74	2,35	5,62	2,15	3,50
Az iskolában lévő büféket, ital automatákat kevesebbet látogatják a gyerekek	2,39	3,58	3,86	1,98	5,50	2,60	3,51
Iskolák száma	38	31	58	51	58	20	–

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolatejprogramba való belépés szempontjainak és a programban való részvétel értékelésének faktor- és klaszteranalízisét összehasonlítva az alábbi következtetések vonhatók le:

- A programba történő belépés szempontjainál, illetve a programban való részvétel értékelésénél egyaránt három faktort képeztünk: egészség, kapcsolat és szociális helyzet faktora. Az egyes faktorok magyarázó ereje eltérő volt: a belépés szempontjait tekintve a legnagyobb részaránnyal az egészség faktora szerepelt, míg a program értékelésénél a kapcsolat faktora volt a meghatározó.
- A három faktor faktorszórásai alapján a programba való belépés szempontjai, illetve az abban való részvétel értékelése során is hat klaszter esetében kaptuk a legjobban értékelhető eredményt.
- A klaszteranalízis eredményei alapján, a programba történő belépés szempontjait vizsgálva, egyetlen iskola sem volt, amelyik egyszerre mindhárom faktort fontosabbnak tartotta volna az átlagosnál. Ennek ellenére a program értékelése során 58 iskola vélekedett úgy, hogy mindhárom faktor egyszerre fontosabb az átlagosnál. Ezek az oktatási intézmények tehát az előzetes várakozásaikhoz képest eredményesebbnek ítélték a programot.
- Az egészség faktorához tartozó változók klaszterenkénti átlagai a program értékelése során alacsonyabbak voltak, mint a programba való belépés szempontjainál. Az egészség javítására vonatkozó elvárások tehát kisebb mértékben teljesültek.
- A klaszterenkénti átlag alapján, a kapcsolat faktorához tartozó változók közül a program hatására javult a fenntartó és az iskola közötti kapcsolat, míg az iskola és a szülők kapcsolatában nem történt számottevő változás.

Iskolagyümölcs-program

Az iskolagyümölcs-program bevezetésének okai

Az elmúlt három évtizedben drasztikusan emelkedett a túlsúllyal és elhízással küzdők száma az EU-ban, ahol becslések szerint 22 millió gyerek túlsúlyos. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) az elhízást a világ tíz legjelentősebb egészségügyi problémája között tartja számon (OÉTI, 2010b). A jövőben várhatóan egyre nagyobb lesz a szív- és érrendszeri betegségek, a hipertónia, a 2-es típusú diabetes, a stroke, a zsíryanycsere-zavarok, az egyes daganatos betegségek, az izom- és a csontrendszert betegségei, valamint egyes mentálhigiénés betegségek előfordulása (OÉTI, 2010a). Ez hosszú távon csökkenti az Unióban a várható élettartamot csakúgy, mint sokak életminőségét. A probléma felismerését követően az Európai Bizottság 2007 májusában elfogadta a Fehér Könyvet, ebben az egészséges táplálkozásra vonatkozó ajánlások között szerepel a lakosság tájékoztatása, oktatása, egészségnevelése, az egészséges táplálkozást segítő élelmiszerek (gyümölcs, zöldség) elérhetőségének javítása (Európai Bizottság, 2007).

Bizonyított tény, hogy a daganatos betegségek 30-40 százaléka megelőzhető a zöldség- és gyümölcsfélék bőséges fogyasztásával, a szervezet fizikai kondíciójának javításával és az ideális testsúly fenntartásával. Emellett a gyakori zöldség- és gyümölcsfogyasztás a szív- és érrendszeri betegségek kialakulását is gátolja. Népegészségügyi szempontból rendkívüli jelentőségű egy-egy zöldség- és gyümölcsfogyasztást ösztönző program (TESZ, 2005; Fruitveb, 2009).

Magyarországon már a 15 évesnél idősebb lakosság több mint a felének volt súlyfeleslege 2009-ben. Ugyanakkor az alultáplált gyermekek aránya is meredeken emelkedik. Elgondolkodtató, hogy az 1996/1997. és a 2006/2007. közötti tanévekben az alultápláltság gyakorisága az egyes korosztályokban a négyszeresére nőtt. Az iskolások zöldségfogyasztása 28 százaléka, gyümölcsfogyasztása 55 százaléka a WHO ajánlásnak (OÉTI, 2010a). A felnőttek zöldség- illetve gyümölcsfogyasztása is jelentősen elmarad a minimálisan ajánlott mennyiségtől (400 g/nap/fő), de a valóban hatásos mennyiség 600-800 g. A KSH adatai szerint az egy főre jutó zöldség- és gyümölcsfogyasztás 84,9 kg volt 2010-ben, míg 2004-ben 108,5 kg.

A napi rendszeres iskolai gyümölcsfogyasztás elősegítheti a helyes étkezési szokások kialakítását. A program hozzájárulhat a gyermekek és szüleik egészségtudatosabb magatartásának fejlesztéséhez. Vannak szülők, akik maguk sem fogyasztanak elegendő, vitaminokban és ásványi anyagokban gazdag ételt, így a gyermekek nem látnak jó példát. Ezért sok gyermek nem fogyaszt elegendő gyümölcsöt és zöldségfélét, és gyakran nem is tudja, hogy az valójában milyen finom. Az egészséges táplálkozási szokások viszont gyermekkorban alakulnak ki. Akik gyermekkorban sok gyümölcsöt és zöldségfélét fogyasztanak, azok később is lelkes fogyasztók maradnak. Akik viszont keveset, azok általában később sem változtatnak ezen, és szokásaikat a gyermekeiknek is továbbadják (NÉBIH, 2008).

Az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező családok többnyire kevesebb gyümölcsöt és zöldségfélét fogyasztanak. Az iskolák egészséges termékekkel történő térítésmentes ellátása ezért valódi változást eredményezhet, különösen hátrányos helyzetű környezetben.

Az iskolagyümölcs-program szabályozása az Európai Unióban

A Fehér Könyv hangsúlyozza az egységes fellépés szükségességét, és ráirányítja a figyelmet a Közös Agrárpolitika (KAP) lehetséges szerepére az étrend alakításában, és különösen az elhízás és a túlsúly elleni küzdelemben. E dokumentum szerint „A Bizottság elkötelezett amellett, hogy a KAP keretein belül közegészségügyi célkitűzéseket támogasson: ennek példája a gyümölcs- és zöldségpiac közös szervezésének reformja, amelynek célja e termékek fogyasztásának elterjesztése

meghatározott intézményekben, például iskolákban. Az iskolai gyümölcsfogyasztást célzó projekt, amelyben az EU társfinanszírozással vesz részt, nagy előrelépést jelentene.” Ezt megelőzően az Európai Parlament Mezőgazdasági Bizottságának magyar főtagja – a zöldség-gyümölcs piaci rendtartás reformja kapcsán – már 2005-ben kezdeményezte az iskolagyümölcs-program létrehozását.

A Fehér Könyv elveivel összhangban a zöldség- és gyümölcságazati reform keretében fogyasztásösztönző intézkedések bevezetése mellett döntöttek, ideértve a gyümölcs- és zöldségfogyasztásra való ösztönzést az oktatási intézményekben. A reform jóváhagyásakor a Tanács a következő nyilatkozatot tette: „Tekintettel az iskolás gyermekek körében tapasztalt elhízás drámai növekedésére, amelyre a nemrégiben megjelent (...) Fehér Könyv hívta fel a figyelmet, a Tanács az iskolagyümölcs-rendszerre irányuló olyan javaslat lehető leggyorsabb előterjesztésére kéri fel a Bizottságot, amely az előnyök, a kivitelezhetőség és az adminisztratív költségek hatásvizsgálatán alapul.”

Az EU mezőgazdasági miniszterei 2008 decemberében hagyták jóvá a gyümölcs- és zöldségfélék beszerzésére és iskolai szétosztására szánt tanévenkénti 90 millió eurós költségvetést. Az Európai Parlament ezt megelőzően 500 millió eurót kívánt a program megvalósítására fordítani. A Bizottság 2009 áprilisára dolgozta ki a végrehajtáshoz szükséges részletes szabályokat (a Bizottság 288/2009/EK rendelete (2009. április 7.)). Az Európai Bizottság javasolta, hogy a 2014-2020 közötti időszakban, tanévenként 150 millió euróra növeljék az iskolagyümölcs-programra fordítható uniós támogatást (Európai Bizottság, 2011a).

Az iskolagyümölcs-program a 2009/2010. tanévben kezdődött. A tagállamok eldönthetik, hogy részt kívánnak-e venni a programban. Svédország és Finnország nem élnek a lehetőséggel. Svédország ugyanis nem értett egyet azzal, hogy uniós költségvetésből ilyen jellegű programot finanszírozzanak. Finnországban évek óta minden gyerek naponta egészséges ingyen reggelit kap. Lettország a 2009/2010. tanévben még nem vett részt a programban, de a következő tanévtől csatlakozott. Az Egyesült Királyság a 2011/2012. tanévben már nem jelezte a Bizottságnak, hogy részt kíván venni az iskolagyümölcs-programban. Az Egyesült Királyságban 2004 óta működik nemzeti iskolagyümölcs-program, ennek keretében 2 millió 4-6 éves gyerek naponta kap gyümölcsöt és zöldségfélét (Fruitveg, 2009).

Az iskolagyümölcs-programban részt vevő oktatási intézmények lehetnek bölcsődék és más iskola-előkészítő intézmények, általános és középiskolák. A célcsoport a legtöbb tagállamban a 6-10 éves korosztály. Néhány tagállam kiterjesztette a célcsoportot az idősebb, ill. a fiatalabb korosztályokra is (pl. Spanyolország 3-12 éves, Hollandia 4-12 éves gyerekek).

A programban részt vevő tagállamoknak nemzeti (regionális) stratégiát kell készíteniük, amelynek tartalmaznia kell a program költségvetését (EU/nemzeti hozzájárulás), a program időtartamát, célcsoportját, az engedélyezett termékeket, a kísérő intézkedéseket. Valamennyi nemzeti stratégiát közzéteszik a Közösség honlapján, így minden résztvevő figyelemmel kísérheti, hogy a tagállamok tervei mennyiben felelnek meg az elvárásoknak és a program alapfilozófiájának.

A tagállamok a támogatható termékek körét objektív kritériumok alapján határozzák meg, érvényre juttatva olyan fontos szempontokat, mint a szezonális jelleg, a termék elérhetősége, a környezetvédelem. A legtöbb tagállamban friss terméket osztanak. Magyarországon és Romániában az első két tanévben csak almát kaptak a gyerekek, a többi tagállamban többféle termékkel látták el a tanulókat. Lengyelországban feldolgozott termékeket (leves, kompót, gyümölcslé, püré), Olaszországban és Spanyolországban biotermékeket is adnak a gyerekeknek. A tagállamok előnyben részesítik a szezonális és regionális, illetve közösségi eredetű termékeket. A támogatott termékek közül ki kell zárni a hozzáadott cukrot, zsírt, sót vagy édesítőszeret tartalmazó termékeket. A tagállamok által meghatározott támogatásra jogosult termékek listáját jóvá kell hagynia az illetékes nemzeti egészségügyi hatóságoknak.

A program hatékonyságának biztosítása érdekében kísérő intézkedéseket kell meghatározni, amelyek ugyan nem finanszírozhatók, de meglétük mégis feltétele a támogatás folyósításának. A kísérő intézkedések lehetnek pl. a gyümölcs- és zöldségszektor vagy az egészséges étkezési szokásokat érintő ismeretek fejlesztésére irányuló intézkedések (honlapok készítése, termelők meglátogatása vagy kertészeti órák szervezése). Az Európai Számvevőszék (2011) a kísérő intézkedések uniós gyakorlatában a következő példákat említi: zöldség-gyümölcs vándorkiállítás a diákok számára, interaktív információs pont az iskola előcsarnokában, orvosokkal és táplálkozási szakértőkkel folytatott viták szervezése a szülők számára, kertművelés az iskola saját telkén, a tanárok ellátása oktatási segédanyagokkal. Írorszában különösen nagy hangsúlyt fektetnek a kísérő intézkedésekre (szerepmodell, jutalmazás, zöldség- és gyümölcsfogyasztást népszerűsítő videók, ajándékok, információs levél a gyerekeknek, szülőknek, otthoni fogyasztást nyomon követő táblázat készítése).

A Bizottság 288/2009/EK rendelete (2009. április 7.) alapján közösségi támogatás a következő költségek fedezéséhez nyújtható:

- az iskoláknak kiszállított termékek költségei;
- a program végrehajtásához közvetlenül kapcsolódó járulékos költségek (a berendezések beszerzési, bérleti, kölcsönzési és lízing díja, amennyiben a stratégia előírja);
- a közvetlenül a programmal összefüggő figyelemmel kíséresi és értékelési folyamatok költségei;
- kommunikációs költségek, amelyek magukban foglalják a népszerűsítő plakát költségeit is.

A támogatható kommunikációs intézkedéseket 2011 novemberében pontosították. Támogatás azokra a kommunikációs költségekre igényelhető, amelyek egyrészt közvetlenül kapcsolódnak a szélesebb nyilvánosságnak az iskolagyümölcs-programról való tájékoztatásához, és magukban foglalják a plakát költségeit is. Emellett a költségek vonatkozhatnak:

- tájékoztató kampányok folytatására műsorok sugárzása, elektronikus közlemények, újságok és hasonló kommunikációs eszközök révén;
- a programnak a szélesebb nyilvánossággal való megismertetésére hivatott tájékoztató találkozók, konferenciák, szemináriumok és workshopok, valamint hasonló események szervezésére;
- tájékoztató és promóciós anyagok készítésére.

A Közösség pénzügyi érdekeinek védelme céljából megfelelő ellenőrzési intézkedéseket kell bevezetni a szabálytalanságok és a csalás leküzdésére. Amennyiben megállapítást nyer, hogy a támogatás kérelmezője nem felel meg az előírt feltételeknek, vagy nem teljesíti a rendelet által előírt egyéb kötelezettségeket, a jóváhagyást felfüggesztik vagy visszavonják. Nem hozható ilyen intézkedés vis maior esetén, vagy ha a tagállam megállapítja, hogy a szabálytalanságot nem szándékosan vagy gondatlanságból követték el, illetve ha a szabálytalanság csekély jelentőségű.

Az EU-nak az iskolagyümölcs-programban betöltött szerepét a programban részt vevő valamennyi oktatási intézményben jelezni kell. Az iskolagyümölcs-programot népszerűsítő plakátot az iskola főbejáratánál kell elhelyezni.

Az iskolagyümölcs-program szabályozása Magyarországon

Magyarországon az iskolagyümölcs-programot a 2009/2010. tanév II. félévében vezették be. A program fogadtatása az első tanévben kedvező volt, így a következő iskolaévekben is meghirdetésre került. Az iskolák részvételi szándékának figyelembevételével nemzeti stratégia készült az iskolagyümölcs-program megvalósítása érdekében. A stratégia kidolgozásában részt vett a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, az Oktatási és Kulturális Minisztérium, az Egészségügyi Minisztérium, az Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézet, az Önkormányzati Minisztérium, a FruitVeB Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet és Terméktanács, valamint a termelői érdekképviseleti szervezetek.

A program kedvezményezettjei az általános iskolák 1-4. osztályos tanulói. A 2010/2011. évi nemzeti stratégia így fogalmaz „A célcsoport előnyei az iskolagyümölcs-program szempontjából: könnyen formálhatók az étkezési szokások, az elsajátított szokások hosszú távon fennmaradnak, az alsó tagozatosok az iskolán belül nem vándorolnak, így az osztályteremben, nyugodt körülmények között és „szervezetten” (a tanító jelenlétében) fogyaszthatják el a terméket, amely megkönnyíti a termék kiosztását, valamint egyes kísérő intézkedések alkalmazását.”

A program indulásakor 1 608 iskola 277,8 ezer tanulója, a következő tanévben 7 százalékkal több (1 727) iskola 295,9 ezer tanulója kapott iskolagyümölcsöt. A legtöbben Pest megyében és Budapesten csatlakoztak a programhoz. Jelentős a részvétel Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, és Hajdú-Bihar megyékben is. A 2011/2012. tanévben kismértékben tovább nőtt a programban részt vevő iskolák száma (1 774) (Bittsánszky, 2011).

A 2009/2010. iskolaévben a támogatott termék az I. osztályú friss alma volt. Magyarországon az összes gyümölcstermés közel kétharmadát az alma adja. A 2009. év a magyar almatermesztők egyik legkedvezőtlenebb éve volt, ezért a szakmai szervezetek támogattak minden intézkedést, amely elősegíti az értékesítést. A 2009/2010. tanévben – a program keretében – 28,1 millió darab almát osztottak ki, ez 2,4 ezer tonna almának felelt meg.

A 2010/2011. tanévben méretkövetelményt határoztak meg, így I. osztályú, és legalább 60 mm átmérőjű étkezési almát kaptak a tanulók. A kiosztott mennyiség 42,2 millió darabra nőtt (3,8 ezer tonna). Az iskolagyümölcs-program keretében kiosztott alma közel 70 százaléka integrált természetből származott.

A Nemzeti Iskolagyümölcs Stratégiában szerepel, hogy a programban a regionális termékeket kell előnyben részesíteni szervezési, logisztikai és környezetvédelmi szempontok miatt. A regionális termékek előnye a rövid szállítási távolság, kevesebb üvegházhatású gáz és egyéb káros anyag kibocsátás, az alacsonyabb szállítási költségek, a kedvezőbb szállítási költség/termékköltség arány. A beszállítók és a kedvezményezettek között közvetlenebb kapcsolat alakulhat ki. Kisebb mennyiségek kiszállítása is lehetővé vált, így a kis létszámú vidéki iskolák is részt vehettek az iskolagyümölcs-programban.

Az 51/2011. (VI.6.) VM rendelet értelmében a támogatott termékek köre a 2011/2012. tanévtől jelentősen bővült. A gyerekek a program első két évében megunhatták az almát, ami veszélyeztette a program célját. Ez indokolta a termékkör bővítést. A szezonálisan választható termékek listájára az alábbi termékek kerültek fel:

- körte;
- őszibarack;
- nektarin;
- szilva;
- 100 százalékos gyümölcslé;
- paradicsom;
- sárgarépa;
- étkezési paprika (töltenivaló vagy kápia);
- karalábé.

Az alma minimum mérete 65 mm-re nőtt, az új termékek közül a körte 60 mm, az őszibarack 73 mm, a nektarin 67 mm, a szilva 28 mm-nél nem lehet kisebb. Az étkezési paprika minimum mérete 40 mm, a paradicsomé 47 mm. A 100 százalékos gyümölcslevet (alma, körte, barack, meggy) 2 dl-es kiszerelésben lehet kiosztani a gyerekeknek.

Mivel a termékek köre 2011 szeptemberétől bővült, illetve azok szezonálisan adhatók, így arra vonatkozóan nem rendelkezünk információval, hogy melyik termék milyen arányban szerepel az iskolagyümölcs-program kínálatban. Ezt azonban érdemes lenne egy vagy két év tapasztalatait figyelembe véve megvizsgálni.

A támogatás egy darabra vonatkozóan legfeljebb bruttó 40 forint volt a 2009/2010. tanévben, majd a 2010/2011. iskolaévben 37 forintra csökkent. A 2011/2012. tanévben az iskolába szállítható termékeket úgy kell összeállítani, hogy a támogatás egy hétre jutó összege nem haladhatja meg a bruttó 200 forintot tanulónként.

A 2009/2010. tanév II. félévében az ellátási időszak legalább 3 hónap, a 2010/2011. tanév mindkét félévében legalább 2 hónap volt, ugyanakkor az iskolák döntő többségében a tanév teljes időtartama alatt tartott a program. A 2011/2012. tanévre meghirdetett iskolagyümölcs-program három teljesítési időszakot jelöl meg (2011. szeptember 19-től november 30-ig (8 hét), 2012. január 2-től március 16-ig (8 hét) és 2012. április 2-től június 15-ig (8 hét)). Ezek közül a beszállítóknak legalább két teljesítési időszakban kell terméket szállítani. A teljesítési időszak szakaszolásával (háromszor 8 hét) a program maximális időtartama 30 százalékkal rövidebb lehet a teljes tanévnél. Ez a változtatás azért történt, hogy a kiosztás gyakoriságának megtartása mellett a termékkör bővíthető legyen.

A 2009/2010. tanévben hetente legkevesebb 2 darab, foglalkozási naponként maximum 1 darab friss étkezési almát lehetett kiosztani egy tanulónak. A 2010/2011. tanévben hetente legfeljebb 4 darab, foglalkozási naponként legfeljebb egy darab almát lehetett adni. A 2011/2012. tanévben hetente legfeljebb 4 adag, foglalkozási naponként legfeljebb 1 adag termék osztható ki. Hetente legalább kétféle terméket kell biztosítani a tanulónak.

Az iskoláknak nagy a felelőssége abban, hogy ne csak kioszák az almát, hanem megértessék a gyerekekkel a helyes táplálkozás fontosságát. Ezért hasznos, ha a program keretében a gyümölcsosztást figyelemfelkeltő és pedagógiai intézkedések kísérik, amelyekből a gyermekek számára kiderül, miért fontos a helyes táplálkozási szokások elsajátítása. Ezt a célt szolgálja a kísérő intézkedések mellett az is, hogy az iskolagyümölcs-programban az alma kiosztását az iskolai étkezésektől függetlenül, attól eltérő időben kell elvégezni.

A program hatékonyságának növelése érdekében, a vonatkozó jogszabályokban előírt kísérő intézkedések közül legalább egyet végre kell hajtani. A 2010/2011. tanévtől a honlap készítése önmagában már nem volt elegendő, azt ki kellett egészíteni más intézkedéssel. A kísérő intézkedések lehetnek az egészséges étkezési szokásokat, ill. a gyümölcs- és zöldségággazatot érintő ismeretek fejlesztése érdekében végrehajtott intézkedések:

- honlap létrehozása;
- tanulmányutak szervezése;
- iskolakert létrehozása (csak a 2009/2010. tanévben);
- oktatási segédanyag készítése;
- egészséges étkezési szokásokat érintő ismeretek oktatása;
- pedagógusok részére továbbképzések szervezése;
- a tanulók zöldség- és gyümölcsfogyasztásának ösztönzése érdekében adott jutalom (apró ajándékok, kitűzők, uzsonnás doboz);
- más termékek kóstoltatása (4 gyümölcs + 4 zöldségféle) a 2010/2011. tanévtől.

A kísérő intézkedések megvalósítása alapvetően az iskola és/vagy a beszállító kötelessége. A kísérő intézkedések végrehajtásában az egészségügyi és az oktatási hatóság, valamint a zöldség-gyümölcs szakmaközi szervezet is szerepet vállalhat.

A jogalkotók a lehetséges beszállítói kör meghatározásakor figyelembe vették azt a fontos szempontot, hogy a résztvevők rendelkezzenek a szükséges logisztikai háttérrel. Az MVH előzetes jóváhagyásával rendelkező zöldség-gyümölcs termelői csoportok és termelői szervezetek, termelői szervezetek társulásai, valamint a legkevesebb 10 hektár alma termőterülettel rendelkező termelők igényelhetnék a vissza nem térítendő támogatást. Számos kritika fogalmazódott meg amiatt, hogy a kis- és a közepes termelők kiszorulhatnak a rendszerből, ezért a 2011/2012. tanévben megszűnt a 10 hektáros termőterület küszöb.

Az iskolagyümölcs-program keretében a beszállító megállapodik az iskolával és intézkedik a programban való részvétel MVH általi jóváhagyásának érdekében. A 2009/2010. tanévben a lehetséges beszállítók között rangsor felállítását írták elő a kérelmezők által megkötött megállapodások száma alapján. Nagy verseny alakult ki a beszállítók között, esetenként az iskolák kárára, ezért ezt a 2010/2011. tanévben igyekeztek kiküszöbölni. A rangsor helyett ún. visszaosztási eljárást vezettek be, amelynek lényege az volt, hogy amikor a megállapodások összesítésekor megállapítást nyert, hogy a kérelmezők által igénybe venni kívánt támogatás összege meghaladja a támogatási keretet, az MVH a megállapodás alapján félévente szállítható almamennyiséget a rendelkezésre álló keret és a jóváhagyható mennyiségre jutó összes támogatási összeg arányának és az adott félévre jóváhagyható mennyiség szorzataként állapította meg. Az MVH a megállapodást az arányos visszaosztást követően hagyta jóvá.

Az MVH tájékoztatása szerint a 2010/2011. tanévben előzetes jóváhagyás iránti kérelmet 34 – a korábbi tanévben már jóváhagyott – szállító, valamint 11 új szállító nyújtott be. Az új szállítók közül 5 kérelmét lehetett elfogadni. A jóváhagyott szállítók között 4 zöldség-gyümölcs termelői csoport, 18 termelői szervezet, 2 társulás és 15 almatermelő szerepelt. A 39 jóváhagyott szállító közül 35 kötött megállapodásokat, és 33 esetben fogadta el az MVH a megállapodások jóváhagyására vonatkozó kérelmet. A megállapodásokban szereplő összeg meghaladta a rendelkezésre álló keretet, ezért arányos visszaosztásra került sor (96,4 százalék). A kérelmek elutasításának okai: a megállapodásokat a rendeletben meghatározottól eltérő időpontban kötötték, a kérelmet határidő után nyújtották be, nem a megfelelő időszakra kötötték a megállapodást. Az MVH 92/2011. (VI. 16.) Közleménye szerint a 2011/2012. tanévi iskolagyümölcs-programban az előzetes jóváhagyással rendelkező szállítók száma közel a kétszeresére, 74-re nőtt.

A beszállító a tisztított, fogyasztásra közvetlenül alkalmas friss almát, illetve a 2011/2012. tanévtől valamennyi terméket kiszállítja az iskolákba. A Bizottság 1580/2007/EK rendelet (2007. december 21.) 1. melléklete előírja a termékek jelölésére vonatkozó követelményeket (pl. beszállító elérhetősége, fajta, osztály, méret). Az iskola és a beszállító a megállapodásban rendelkezik arról, hogy a kísérő intézkedések közül melyiket valósítják meg, és hogy ki a felelős az intézkedés végrehajtásáért: a közoktatási intézmény, a beszállító vagy mindkettő. A kísérő intézkedések a 6-10 éves célcsoporton túl más korosztályok ismereteinek fejlesztését is szolgálhatják. A beszállító kötelezettséget vállal arra, hogy az iskolagyümölcs-programot népszerűsítő plakátot a megállapodásban meghatározott teljesítési helyszínek számával egyező számban átadja, pontos adminisztrációt vezet.

Az iskolagyümölcs minőségének ellenőrzését a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) szakemberei a beszállítók telephelyén, illetve néhány esetben az iskolákban végzik. A minőség és a szermaradvány mellett a jelölést is ellenőrzik. A NÉBIH jogelődje, a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal (MgSzH) a 2010. tanév I. félévében 45 beszállítót ellenőrzött, 2 szállítónál találtak hibás terméket, 8 beszállítónál nem volt, vagy hiányos volt a jelölés. Valamennyi mintában a megengedett határérték alatt volt a szermaradvány. Néhány szállítónál tapasztalták, hogy a helytelen kezelés miatt tüköryomás volt az almán. Több iskola jelezte, hogy túl kicsi az alma. A 2010/2011. tanévben 22 szállítót és 26 tételt ellenőriztek, három szállítónál találtak jelölési hibát.

Az MVH feladat és hatáskörébe tartozik az iskolagyümölcs-program adminisztratív és helyszíni ellenőrzése. Az MVH teljesítési időszakonként legalább a 288/2009/EK bizottsági rendelet 13. cikkében meghatározott számú kérelmezőt ellenőriz, ezen felül a 2011/2012. tanévben minden olyan kérelmezőt, amelynél korábban meg nem felelést állapított meg. A helyszíni ellenőrzés során a támogatási kérelemhez mellékelt gyűjtőszámlák tőpéldányait, az átvételi jegyeket, szállítójegyeket, a fuvarleveleket és a nyilvántartásokat ellenőrzik.

Az 51/2011. (VI. 6.) VM rendelet 16-17. § alapján az MVH a támogatási összeg kifizetése iránti kérelmet elutasítja, vagy elrendeli a már kifizetett támogatás visszafizetését a nem teljesítéssel érintett mennyiség tekintetében, amennyiben a kérelmező a számára előírt feltételeket nem teljesíti. Az iskola és a beszállító közötti megállapodásban meghatározott mennyiség kevesebb mint 90 százaléknak kiszállításkor, a leszállított mennyiségre eső támogatási összeget a le nem szállított mennyiségre eső támogatás mértékével csökkentik.

Az előírt minőségi követelményeknek nem megfelelő kiszállított termék mennyiségére eső támogatási összeg jogosulatlanul igénybe vett támogatásnak minősül. Amennyiben a tanév során a kiszállított termék másodszor sem felel meg az előírt követelményeknek, a kérelmező részére az összes megállapodásra vonatkozóan jóváhagyott teljes mennyiség értékének 3 százaléka jogosulatlanul igénybe vett támogatásnak minősül, és az MVH 12 hónapra visszavonja a kérelmező iskolagyümölcs-programban történő részvételre vonatkozó jóváhagyását, és a kérelmezőt kizárja a következő tanévi iskolagyümölcs-programból.

A közoktatási intézménynél a támogatott termékek ellenértékének meghatározott százaléka jogosulatlanul igénybe vett támogatásnak minősül:

- Az intézmény által ki nem osztott támogatott termék.
- Az Uniótól kapott pénzügyi támogatás tényét hirdető plakátokat a főbejáratnál a program teljes időtartama alatt el kell helyezni, ennek elmulasztása esetén a közoktatási intézmény által kiosztott támogatott termék ellenértékének 5 százaléka a közoktatási intézménynél jogosulatlanul igénybe vett támogatásnak minősül.
- A kísérő intézkedésekkel kapcsolatos kötelezettségek elmulasztása esetén a közoktatási intézmény által kiosztott támogatott termék ellenértékének 20 százaléka a közoktatási intézménynél jogosulatlanul igénybe vett támogatásnak minősül.
- A 2011/2012. tanévtől szigorodott az iskolák nyilvántartási kötelezettsége. Nyilvántartást kell vezetni a tanulók számáról és a kiosztott termék mennyiségéről, valamint selejtezési jegyzőkönyvet azon termékekről, amelyek az intézményben történő tárolás alatt romlottak meg. Az ellenőrzés során feltárt hiányosságok esetén a közoktatási intézmény által kiosztott támogatott termékek ellenértékének 5 százaléka a közoktatási intézménynél jogosulatlanul igénybe vett támogatásnak minősül.

Az iskola feladata megállapodni a beszállítóval, a terméket átvenni, gondoskodni annak átmeneti tárolásáról, illetve kiosztani. Az gyümölcsöt és zöldséget a közétkeztetéstől eltérő időpontban kell kiosztani. Az iskolagyümölcs-programban a termékek kiosztása az iskolai étkezések keretében biztosított zöldség- és gyümölcsmennyiségen felül történik. Ez, valamint az elfogyasztott termék táplálkozás-élettani előnyeinek a tudatosítása biztosítja az iskolagyümölcs-program hozzáadott értékét.

Az iskolagyümölcs-program keretében kifizetett támogatások alakulása az Európai Unióban és Magyarországon

A Bizottság 288/2009/EK rendelete (2009. április 7.) rendelete szerint az iskolagyümölcs-programban részt vevő tagállamok a 6-10 év közötti gyermekek aránya alapján részesülhetnek a közösségi támogatásból (28. táblázat). Minden tagállam minimum 175 ezer euró támogatást kaphat.

Az uniós társfinanszírozás aránya 50-75 százalék között változhat az egy főre jutó GDP arányában. A tagállamok az uniós finanszírozást nemzeti forrással egészítik ki. A rendelkezésre álló pénzeszközök teljes kihasználása érdekében a rendelet lehetővé teszi, hogy a közösségi forrásokat újraosszák azon tagállamok között, amelyek bejelentették a Bizottságnak, hogy többet szeretnének felhasználni az eredetileg rendelkezésre bocsátott közösségi támogatásnál.

28. táblázat: **Az iskolagyümölcs-program közösségi támogatásának előzetes felosztása a tagállamok között**

	Társfinanszírozás aránya (százalék)	6-10 év közötti gyerekek száma	Támogatás ezer EUR
Ausztria	50	439 035	1 320
Belgium	50	592 936	1 783
Bulgária	75	320 634	1 446
Ciprus	50	49 723	175
Csehország	73	454 532	1 988
Dánia	50	343 807	1 034
Észtország	75	62 570	282
Finnország	50	299 866	901
Franciaország	51	3 838 940	11 779
Németország	52	3 972 476	12 488
Görögország	59	521 233	1 861
Magyarország	69	503 542	2 078
Írország	50	282 388	849
Olaszország	58	2 710 492	9 521
Lettország	75	99 689	450
Litvánia	75	191 033	861
Luxemburg	50	29 277	175
Málta	75	24 355	175
Hollandia	50	985 163	2 962
Lengyelország	75	2 044 899	9 223
Portugália	68	539 685	2 200
Románia	75	1 107 350	4 994
Szlovénia	75	93 042	419
Szlovákia	73	290 990	1 277
Spanyolország	59	2 006 143	7 162
Svédország	50	481 389	1 447
Egyesült Királyság	51	3 635 300	11 149
EU	58	25 920 489	90 000

Forrás: A Bizottság 288/2009/EK rendelete (2009. április 7.)

A programban részt vevő tagállamok a stratégiájuk alapján évente kérelmezik a közösségi támogatást. A Bizottság a tagállamok kérései szerint a költségvetésben rendelkezésre álló előirányzatok alapján dönt a támogatás végleges felosztásáról (29. táblázat).

29. táblázat: Az iskolagyümölcs-programra fordítható közösségi támogatás végleges felosztása a tagállamok között

ezer EUR

	2009. augusztus 1. – 2010. július 31.	2010. augusztus 1. – 2011. július 31.	2011. augusztus 1. – 2012. július 31.
Ausztria	1 000	1 300	1 300
Belgium	1 783	1 783	1 783
Bulgária	2 119	2 797	1 446
Ciprus	175	384	332
Csehország	1 988	1 988	1 988
Dánia	1 755	2 482	1 880
Észtország	282	282	282
Finnország	–	–	–
Franciaország	11 779	5 600	10 500
Németország	20 820	9 974	11 740
Görögország	1 861	1 861	1 861
Magyarország	2 078	4 199	3 665
Írország	500	513	542
Olaszország	15 206	20 940	18 062
Lettország	–	450	764
Litvánia	304	861	861
Luxemburg	175	175	218
Málta	226	278	252
Hollandia	1 250	2 100	2 962
Lengyelország	9 223	9 223	9 223
Portugália	3 332	2 872	2 872
Románia	4 994	9 659	8 484
Szlovénia	614	464	556
Szlovákia	1 277	2 502	2 193
Spanyolország	5 916	6 111	6 233
Svédország	–	–	–
Egyesült Királyság	1 343	1 200	–
EU	90 000	90 000	90 000

Forrás: Bizottsági határozatok

A 2009/2010. tanévben a tagállamok a lehetséges 90 millió eurónak csak 37,6 százalékát (33,3 millió eurót) hívták le, ami 5 millió diákot jelentett (18 százaléka a célcsoportnak tekintett 6-10 éves korosztálynak). A kezdeti „sikertelenség” több okra vezethető vissza. A bizottsági rendelet késve (2009. április) jelent meg, a tagállamok egy része már nem tudta megfelelően előkészíteni a programot. Különösen igaz ez a tartományi berendezkedésű államokra. Németországban először 16 szövetségi tartomány jelezte részvételi szándékát, végül azonban csak 7 vett részt a programban. Egyes tagállamok azért nem tudtak csatlakozni a programhoz, mert a társfinanszírozást nem tudták biztosítani.

Szakértők szerint nehézséget jelentett az is, hogy a Bizottság „Iskolagyümölcs honlapja” késve indult el, valamint a szakértői csoport is késve állt fel. Ennek előzménye, hogy a Bizottság 986/2009/EU határozata (2009. december 18.) az iskolagyümölcs-programmal kapcsolatos technikai tanácsadással foglalkozó szakértői csoport felállításáról intézkedett. A szakemberek kiválasztására a pályázati felhívás viszont csak közel egy évvel később, 2010. október végén jelent meg.

Az Európai Számvevőszék (2011) tájékoztatása szerint a legtöbb tagállamban az iskolák számára ingyenes a gyümölcs kiosztása, mivel az uniós társfinanszírozást a nemzeti költségvetésből közvetlenül a szállítónak folyósított összeg egészíti ki (Németország, Olaszország és Lengyelország). Olaszországban „mindenre kiterjedő” pályázatot írnak ki (a pályázat nyertese gondoskodik a gyümölcs kiosztásáról és a kísérő intézkedésekről is), vagyis az iskoláknak semmilyen szervezési kérdéssel nem kell foglalkozniuk. Franciaországban viszont a nemzeti költségvetés nem járul hozzá a költségekhez, ezért az egyes oktatási intézmények részvétele az önkormányzati vagy iskolai finanszírozás meglététől függ. A kiegészítés biztosítása nehéz, így az igénylők száma alacsony.

Az Európai Bizottság iskolagyümölcs honlapjának¹ adatai szerint Ausztriában a 6-10 éves korosztályt célozza az iskolagyümölcs-program, amelyben 524 iskola 102,2 ezer tanulója vett részt a 2009/2010. tanévben. A 2010/2011. tanévi iskolagyümölcs-program összes forrása 2,6 millió euró volt (a közösségi és a nemzeti forrás egyaránt 1,3 millió euró).

Olaszországban a 6-11 éves gyerekek az iskolagyümölcs-program kedvezményezettjei. A programban 4 ezer iskola 870 ezer tanulója vett részt a 2009/2010. tanévben. A gyerekek friss terméket kaptak. A 2009/2010. tanévben az iskolagyümölcs-programra 26,2 millió eurót fordítottak (közösségi forrás 15,2 millió euró, nemzeti forrás 11 millió euró).

Franciaországban a 3-18 éves fiatalok részesülhetnek az iskolagyümölcsből. A programban 1 800 iskola 350 ezer tanulója vett részt a 2010/2011. tanévben. Korcsoportonként differenciált mennyiségű terméket kaptak a gyerekek. A csaknem 700 tonna friss zöldség és gyümölcs mellett feldolgozott terméket is osztottak (gyümölcsle, kompót). A 2010/2011. tanévben a programra 11 millió eurót fordítottak (közösségi forrás 5,6 millió euró, nemzeti forrás 5,4 millió euró). A kísérő intézkedésekre 60 ezer eurót költöttek, és a teljes célcsoportot megcélozták.

Szlovéniában a 2010/2011. tanévben 631 ezer euróra csökkent az iskolagyümölcs-program támogatása (közösségi forrás 464 ezer euró, nemzeti forrás 167 ezer euró). A programban 277 iskola 103,1 ezer diákja vett részt. A 6-15 éves fiatalok 63 százaléka részesült az iskolagyümölcsből.

A Bizottság 288/2009/EK rendelete (2009. április 7.) értelmében a Magyarország számára elkülönített közösségi támogatás 2 078 ezer euró, a kötelező tagállami hozzájárulás további 933,5 ezer euró, a kettő együtt 3 011,5 ezer euró. A 2009/2010. tanévben Magyarország teljes egészében kihasználta a rendelkezésre álló keretet, így élen járt a tagállamok között. A program költségvetése összesen 1 162 millió forint volt, ebből közösségi forrás 602 millió forint (52 százalék), nemzeti forrás 560 millió forint (48 százalék). Magyarország a 2010/2011. tanévben jelezte a Bizottságnak, hogy szándékában áll az eredetileg kiutalt közösségi támogatásnál többet felhasználni. A 2010/2011. tanévre így 4,19 millió euró állt rendelkezésre. A program költségvetése 1 596 millió forintra nőtt, ebből közösségi forrás 1 085 millió forint (68 százalék), nemzeti forrás 511 millió forint (32 százalék) volt.

A 2011/2012. tanévi iskolagyümölcs-program közösségi forrása 13 százalékkal 3,66 millió euróra csökkent (1 018,6 millió forint), a nemzeti forrás 511 millió forint volt. A Vidékfejlesztési Minisztérium a stratégia benyújtásakor több forrást igényelt, ugyanakkor az Európai Bizottság csak részben tudta teljesíteni ezt az igényt. Ennek oka, hogy a tagállamok egyre több uniós forrást használnak fel a számukra elkülönített összegből, így évről-évre kevesebb az az összeg, amit a Bizottság szét tud osztani a többletforrást igénylő tagállamok között.

¹ http://ec.europa.eu/agriculture/sfs/eu-countries/index_en.htm

Az iskolagyümölcs-program kérdőíves felmérésének eredménye

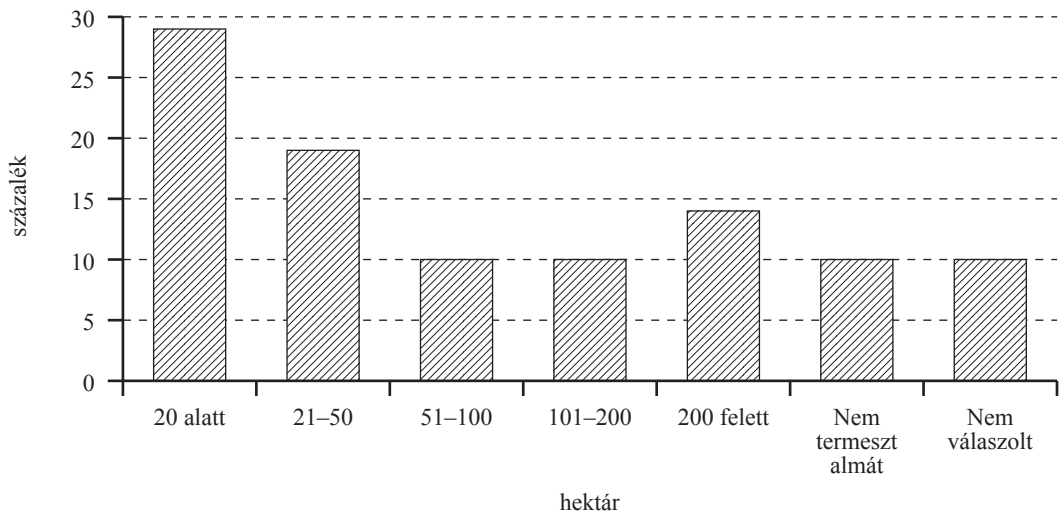
Az iskolagyümölcs-program beszállítói körében végzett kérdőíves felmérés eredménye

Az iskolagyümölcs-program kérdőíves vizsgálata a 2010/2011. tanévre vonatkozott. Az MVH 83/2010. (V. 28.) közleménye szerint a 2010/2011. tanévben előzetes jóváhagyással 39 beszállító rendelkezett, ezek közül 33 beszállító vett részt ténylegesen az iskolagyümölcs-programban. A kérdőívet 21 beszállító töltötte ki, ennek alapján a felmérés reprezentációja 63,6 százalék volt. A kérdőív a 8. mellékletben található, a vizsgálat eredményét a kérdőívben szereplő kérdések sorrendjében mutatjuk be. A beszállítók között termelők és TÉSZ-ek is voltak. Ha a kérdőívet TÉSZ képviselőiben töltötték ki, akkor a válaszok a TÉSZ tagok összességére vonatkoztak.

Az első kérdés arra irányult, hogy a beszállítók hány intézménybe (közoktatási intézmény, tagintézmény) szállítottak iskolagyümölcsöt. A válaszadók összesen 1 345 iskolába juttatták el az iskolaalmát, ami az iskolagyümölcs-programban részt vevő 1727 iskolának a 78 százalékát jelentette. A beszállítók átlagosan 64 intézménybe szállítottak iskolaalmát. Azoknak a beszállítóknak az aránya csaknem 60 százalék volt, aki 30-nál kevesebb intézménybe juttatták el a gyümölcsöt.

A 2. kérdésben azt vizsgáltuk, hogy a beszállítók mekkora területen természetnek almát. A kérdőív kitöltői közül két beszállító nem termesztett almát, az iskolagyümölcsöt vásárolta, két szervezet nem válaszolt a kérdésre. A válaszadók átlagosan 93 hektáron termesztettek almát, a 20 hektár alatti területtel rendelkezők aránya volt a legnagyobb, csaknem 30 százalék, míg 200 hektárnál nagyobb területtel 14 százalék rendelkezett (1. ábra).

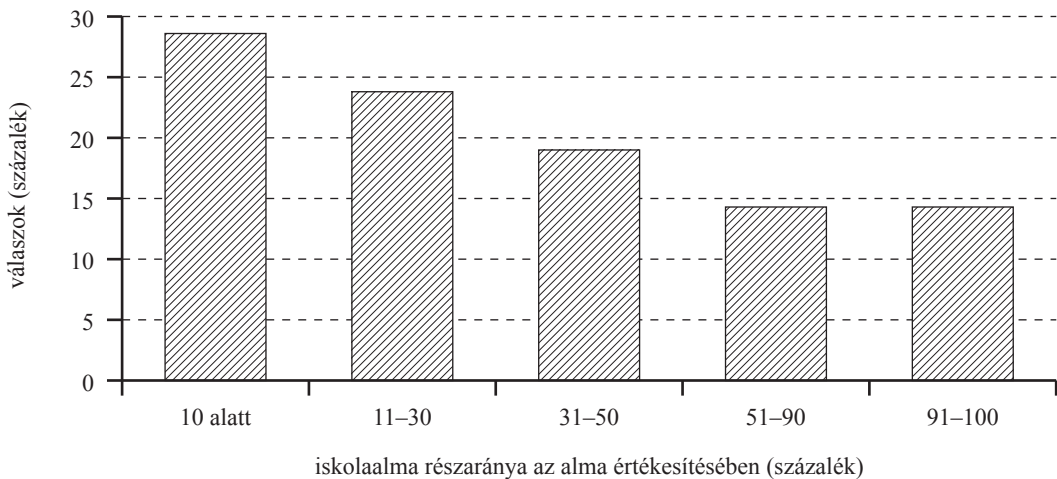
1. ábra: Az alma termőterülete az iskolagyümölcs beszállítói körében

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az alma értékesítésének átlagosan 37 százalékát tette ki az iskolaalma (3. kérdés). A 10 százalék alatti részarány a válaszadók csaknem 30 százalékát jellemezte, a 11-30 százalék közötti részesedés a beszállítók 24 százalékánál figyelhető meg. A felmérésben szereplő szervezetek 14 százalékában az összes értékesítés 91-100 százalékát adta az iskolaalma (2. ábra).

2. ábra: Az iskolaalma részaránya az alma értékesítésében

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjainak vizsgálata során (4. kérdés) a beszállítóknak 1-től (legkevésbé igaz) 7-ig (teljes mértékben igaz) tartó skálán kellett megjelölni, hogy a kérdőívben megjelölt szempontok mennyire voltak igazak. Az egyes kérdésekre adott válaszok átlaga alapján rangsoroltuk az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjait (30. táblázat).

Az iskolagyümölcs beszállítói egy kivételével valamennyi szempontot a közepesnél (4 pont) lényegesebbnek tartották, amikor arról döntöttek, hogy csatlakoznak a programhoz. Kiemelkedően fontosnak ítélték meg, hogy a helyi és környékbeli gyerekeket helyben termelt gyümölcsökkel lássák el (6,81 pont). A második legfontosabb motivációs tényező az értékesítés biztonsága volt (6,24 pont). A harmadik helyen állt az elvárt minőség rendszeres biztosítása (5,81 pont). A beszállítók előzetes várakozása szerint a program kedvező árbevételt biztosít, illetve növeli az alma iránti keresletet (5,57 pont). Az ötödik helyre a „kiszállítás könnyen megoldható” került (5,38 pont). A beszállítók szívesen vesznek részt a kísérő programokban is (5,29 pont), ugyanakkor számítottak arra, hogy a program növeli az adminisztrációs terheket (2,9 pont).

30. táblázat: Az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjainak rangsora az iskolagyümölcs beszállítóinak körében

Rangsor	Szempont	Átlag	Szórás	Relatív szórás
1.	Helyi és környékbeli gyerekek ellátása helyben termelt gyümölcsökkel	6,81	0,68	0,10
2.	Biztos értékesítést jelent	6,24	1,30	0,21
3.	Az elvárt minőség rendszeresen biztosítható	5,81	1,54	0,26
4.	Kedvező árbevételt biztosít	5,57	1,47	0,26
4.	Növeli az alma iránti keresletet	5,57	1,43	0,26
5.	A kiszállítás könnyen megoldható	5,38	1,91	0,35
6.	Szívesen veszek részt a kísérő programokban	5,29	1,93	0,36
7.	Növeli a termelői csoport/termelői szervezet/társulás/termelő ismertségét	5,05	2,33	0,46
8.	Hozzájárulhat a felesleg levezetéséhez	4,43	2,09	0,47
9.	Nem növeli jelentősen az adminisztrációs terheket	2,90	1,79	0,61

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelését hasonló módszerrel vizsgáltuk, mint a belépés szempontjait (5. kérdés). A beszállítók csaknem teljes mértékben egyetértettek azzal, hogy minden iskolának részt kellene vennie a programban (6,52 pont). A kiszállítást problémamentesnek ítélték (6,48 pont), és az elvárt minőséget is biztosítani tudták (6 pont). A negyedik és ötödik helyre az értékesítés biztonságának javulását, és a kísérő programokban való részvételt sorolták. A beszállító ismertségét a közepesnél (4 pont) nagyobb mértékben növelte a programban való részvétel, ezt jelzi az 5,29-es pontszám. A program kisebb szerepet játszott az árbevétel növekedésében (4,81 pont), valamint az alma iránti kereslet fokozódásában (4,71 pont). A rangsorban az utolsó helyen 3,10 ponttal a „nem növelte jelentősen az adminisztrációs terheket” állt (31. táblázat).

31. táblázat: **Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelésének rangsora az iskolagyümölcs beszállítóinak körében**

Rangsor	Értékelés	Átlag	Szórás	Relatív szórás
1.	Minden iskolának részt kellene vennie az iskolagyümölcs-programban	6,52	1,36	0,21
2.	A kiszállítás problémamentes volt	6,48	1,36	0,21
3.	Az elvárt minőséget rendszeresen biztosítottuk	6,00	1,48	0,25
4.	Javult az értékesítés biztonsága	5,67	1,77	0,31
5.	Szívesen vettünk részt a kísérő programokban	5,62	1,86	0,33
6.	A termelői csoport/termelői szervezet/társulás/termelő ismertsége nőtt	5,29	1,74	0,33
7.	Nőtt az árbevétel	4,81	1,94	0,40
8.	Nőtt az alma iránti kereslet	4,71	1,59	0,34
9.	Hozzájárult a felesleg levezetéséhez	4,48	1,63	0,36
10.	Nem növelte jelentősen az adminisztrációs terheket	3,10	2,14	0,69

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Ha összehasonlítjuk a beszállítók szempontjait és a programban való részvétel értékelését, akkor azt tapasztaljuk, hogy a beszállítók az előzetes várakozásaikhoz képest általában magasabbra értékelték azokat a tényezőket, amelyek a saját tevékenységükhöz/munkájukhoz közvetlenül kapcsolódtak:

- A kiszállítás könnyen megoldható (5,38 pont), illetve a kiszállítás problémamentes volt (6,48 pont).
- Az elvárt minőség rendszeresen biztosítható (5,81 pont), illetve az elvárt minőséget rendszeresen biztosítottuk (6,00 pont).

A beszállítók ismertsége nagyobb mértékben nőtt, mint amit előzetesen vártak, továbbá a kísérő programokat is sikeresebbnek értékelték, és a program a felesleg levezetését is a vártnál jobban segítette:

- Növeli a beszállító ismertségét (5,05 pont), illetve nőtt a beszállító ismertsége (5,29 pont).
- Szívesen veszek részt a kísérő programokban (5,29 pont), illetve szívesen vettünk részt a kísérő programokban (5,62 pont).
- Hozzájárulhat a felesleg levezetéséhez (4,43 pont), illetve hozzájárult a felesleg levezetéséhez (4,48 pont).

Ugyanakkor a szempontok között lényegesen nagyobb súllyal szerepeltek az alábbiak, mint a programban való részvétel értékelésében:

- Biztos értékesítést jelent (6,24 pont), illetve javult az értékesítés biztonsága (5,67 pont).
- Növeli az alma iránti keresletet (5,57 pont), illetve nőtt az alma iránti kereslet (4,71 pont).
- Kedvező árbevételt biztosít (5,57 pont), illetve nőtt az árbevétel (4,81 pont).

Az iskolagyümölcs-program hatására tehát kevésbé javult az értékesítés biztonsága, emellett az alma iránti kereslet és az árbevétel sem nőtt olyan mértékben, mint azt előzetesen feltételezték, mert azonnali hatást vártak, és az csak hosszabb távon érvényesül.

Érdemes külön kiemelni az adminisztrációs terhek növekedését, amely a szempontok között 2,90 ponttal, míg az értékelés között 3,10 ponttal szerepelt, de egyértelműen az utolsó helyet foglalta el, vagyis a programban való részvétel az adminisztrációs terhek növekedését eredményezte.

A 6. kérdésben azt mértük fel, hogy a beszállítók hány iskolába szállítottak iskolagyümölcsöt. A VM adatai szerint összesen 295 930 tanuló kapott iskolaalmát a 2010/2011. tanévben, a megkérdezett beszállítók 182 958 tanuló (62 százalékos részarány) részére szállítottak iskolagyümölcsöt.

A 7. és 8. kérdés arra vonatkozott, hogy az iskolagyümölcs-program milyen szerepet töltött be a munkahelyteremtésben. Az iskolagyümölcs-program 8 beszállítónál átlagosan 2,5 új munkahelyet teremtett, 13 esetben nem jött létre új munkahely. A 8 válaszadó közül 5-nél egy új munkahely jött létre, egy beszállító két új munkahelyet létesített, 2 pedig 5-nél többet.

Az iskolaalma költség szerkezetét a 9-11. kérdésekre adott válaszok alapján mutatjuk be. Az iskolaalma átlagos termelési költsége 20,30 forint, a szállítási költsége 3,10 forint volt darabonként, a manipulálás (válogatás, csomagolás, stb.) költsége 4 forint alatt maradt (32. táblázat). Az összes költség 27,20 forint volt, az igényelhető támogatás bruttó összege 37 forint/darab, ez áfa nélkül 29,60 forint/darab. A támogatás és a költségek különbsége 2,40 forint volt.

32. táblázat: **Az iskolaalma termelési, szállítási és manipulálási költsége a 2010/2011. tanévben**

HUF/darab					
Termelési költség	Szállítási költség	Manipulálási költség	Költségek összesen	Támogatás nettó összege	Támogatás és költségek különbsége
20,30	3,10	3,80	27,20	29,60	2,40

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

A következő, 2011/2012. tanévben a felmérésben szereplő beszállítók 90 százaléka részt vesz az iskolagyümölcs-programban, mindössze két beszállító jelezte, hogy nem kíván részt venni (12. kérdés).

Az iskolagyümölcs-programban részt vevő iskolák körében végzett kérdőíves felmérés eredménye

A 2010/2011. tanévben az iskolagyümölcs-programban 1 727 iskola vett részt, a kérdőívet (9. melléklet) 1 703 iskolának küldtük ki, 24 iskola elektronikus levélcímét nem találtuk meg, vagy az nem működött. Az online iskolagyümölcs kérdőívet az iskolák 42,96 százaléka (742 iskola) küldte vissza. A ténylegesen kitöltött, értékelhető kérdőívek száma 688 volt (39,84 százalék).

Az első kérdésben arra kerestük a választ, hogy az iskolák az iskolatejprogramban is részt vesznek-e az iskolagyümölcs-program mellett. A 2010/2011. tanévben a válaszadó iskolák 30 százaléka nemcsak az iskolagyümölcs-, hanem az iskolatejprogramba is bekapcsolódott.

Az 58/2010. (V. 7.) FVM rendelet 8. § (4) bekezdése szerint a 2010/2011. tanévben a tanulónként kiosztásra kerülő termék mennyisége hetente legfeljebb négy darab, foglalkozási naponként legfeljebb egy darab alma lehetett. Az iskolák 59 százalékában a tanulók négy tanítási napon, 33 százalékában öt napon kaptak iskolagyümölcsöt. A megmaradt almát osztották szét az ötödik tanítási napon. Az iskolák szükségesnek tartották, hogy a gyerekek hetente ötször kapjanak iskolagyümölcsöt. Gyümölcs-automatákat is szívesen látnának az iskolákban.

A 3. és 4. kérdés az iskolagyümölcs szállítási gyakoriságára vonatkozott. Az iskolák 90 százalékába hetente egy alkalommal szállították az iskolagyümölcsöt. Egy iskola havonta, 8 iskola kéthetente egyszer, egy iskola pedig a hét öt napján kapott gyümölcsöt. Az iskolák támogatják a regionális termékek beszállítását, ami sok helyen működik is. Mégis akad olyan közintézmény, ahova több száz kilométerről érkezik a termék.

A következő kérdés arra irányult, hogy az iskolákban mennyire tudják megoldani az iskolagyümölcs tárolását. Az iskolák legnagyobb részében (87,64 százalék) megoldott, 11,77 százalékában részben megoldott az iskolagyümölcs tárolása. Mindössze négy iskola jelezte, hogy nem tudja tárolni az almát.

A 6. kérdés a szállított alma minőségére vonatkozott. A minőséggel az iskolák 70,8 százaléka teljesen, 28 százaléka részben volt elégedett a 2010/2011. tanévben, kilenc iskola nem tartotta megfelelőnek a minőséget. Az iskolák egy része arról panaszkodott, hogy nem megfelelő minőségű, méretű, állapotú gyümölcsöt kaptak a beszállítótól, és az esetleges reklamációkra nem reagáltak, ezért fokozottabb ellenőrzést tartanak szükségesnek. Szeretnék egy új szabályozásban látni azt a lehetőséget, hogy bármilyen probléma felmerülése esetén válthassanak beszállítót. Nem értettek egyet azzal, hogy a jelenlegi szabályozás szerint nem lehet a gyümölcsöt az iskola konyháján megtisztítani, holott ez lenne a legésszerűbb és legegyszerűbb megoldás.

A válaszadó iskolákban, a vezetők véleménye szerint, a tanulók csaknem 30 százaléka tudja, hogy milyen almafajtát fogyaszt, 52 százaléka csak részben tudja, 18 százalék viszont nem tudja (7. kérdés). A programhoz kapcsolódó kísérő intézkedések keretében lehet a gyerekek zöldség- és gyümölcságazattal kapcsolatos ismereteit bővíteni.

A 8. kérdés az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjait vizsgálta, amelyre 688 iskola válaszolt. Az iskolagyümölcs-programba való bekapcsolódáskor az iskolák a legfontosabbnak azt tartották, hogy a program elősegíti a gyerekek rendszeres gyümölcsfogyasztását, továbbá egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki, ezt jelzik a 6,5 feletti pontszámok (33. táblázat). Az iskolák 79 százaléka teljes mértékben igaznak tartotta (7 pont) a rendszeres gyümölcsfogyasztás elősegítését, és 73 százaléka az egészséges táplálkozást (10. melléklet). A harmadik szempont a hátrányos helyzetű gyerekek aránya volt, lényegesen kisebb (4,73) ponttal. A negyedik és ötödik tényező pontszáma volt még 4 felett. Az iskolák a közepesnél (4 pont) kevésbé vélték fontosnak, hogy a gyerekek kevesebbet fogják látogatni a büféket, automatákat, a kísérő programok kedvező hatását, továbbá az iskola és a szülők közötti kapcsolat erősítését. A kísérő programokat a válaszadók 17 százaléka, a kapcsolatok javítását 29 százaléka egyáltalán nem találta lényegesnek (1 pont).

33. táblázat: **Az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjainak rangsora az iskolák körében**

Rangsor	Szempont	Átlag	Szórás	Relatív szórás
1.	Elősegíti a gyerekek rendszeres gyümölcsfogyasztását	6,67	0,77	0,12
2.	Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki	6,55	0,91	0,14
3.	Hátrányos helyzetű gyerekek aránya	4,73	2,00	0,42
4.	Segítséget jelenthet a családoknak	4,72	1,86	0,39
5.	Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet	4,52	1,60	0,35
6.	A gyerekek kevesebbet fogják látogatni az étel, ital automatákat, büféket	3,78	1,92	0,51
7.	A kísérő programok hozzájárulnak a gyerekek érdeklődési körének bővítéséhez	3,55	1,75	0,49
8.	Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot	2,85	1,69	0,59

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelése során (9. kérdés) azt tapasztaltuk, hogy az iskolák véleménye szerint a program leginkább a gyerekek rendszeres gyümölcsfogyasztásához járult hozzá, ez mutatja a 6,4-es átlag (34. táblázat). A kérdésre 638 iskola válaszolt. Az iskolák 65 százaléka teljesen egyetértett azzal (11. melléklet), hogy a program hatására a gyerekek rendszeresebben fogyasztanak gyümölcsöt (7 pont). A rangsorban a második helyen a „minden iskolának részt kellene vennie a programban” állt (6,27), ezzel az iskolák 71 százaléka teljes mértékben egyetértett. A harmadik helyre az egészségesebb táplálkozási szokások kialakítása került (5,74 pont). Átlag feletti pontszámmal szerepelt a hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozásának javulása, a családoknak nyújtott segítség, valamint az elhízás, túlsúlyosság leküzdéséhez történő hozzájárulás. A válaszadók a többi tényezőt a közepesnél kevésbé tartották fontosnak.

34. táblázat: **Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelésének rangsora az iskolák körében**

Rangsor	Értékelés	Átlag	Szórás	Relatív szórás
1.	A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak gyümölcsöt	6,40	1,02	0,16
2.	Minden iskolának részt kellene vennie az iskolagyümölcs-programban	6,27	1,46	0,23
3.	Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki	5,74	1,32	0,23
4.	A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult	5,15	1,79	0,35
5.	Segítséget jelent a családoknak	4,70	1,89	0,40
6.	Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez	4,06	1,61	0,40
7.	A kísérő programok bővítették a gyerekek érdeklődési körét	3,51	1,70	0,48
8.	Az iskolában lévő étel, ital automatákat, büféket kevesebbet látogatják a gyerekek	3,38	2,01	0,59
9.	Javult az iskola és a szülők kapcsolata	2,94	1,67	0,57

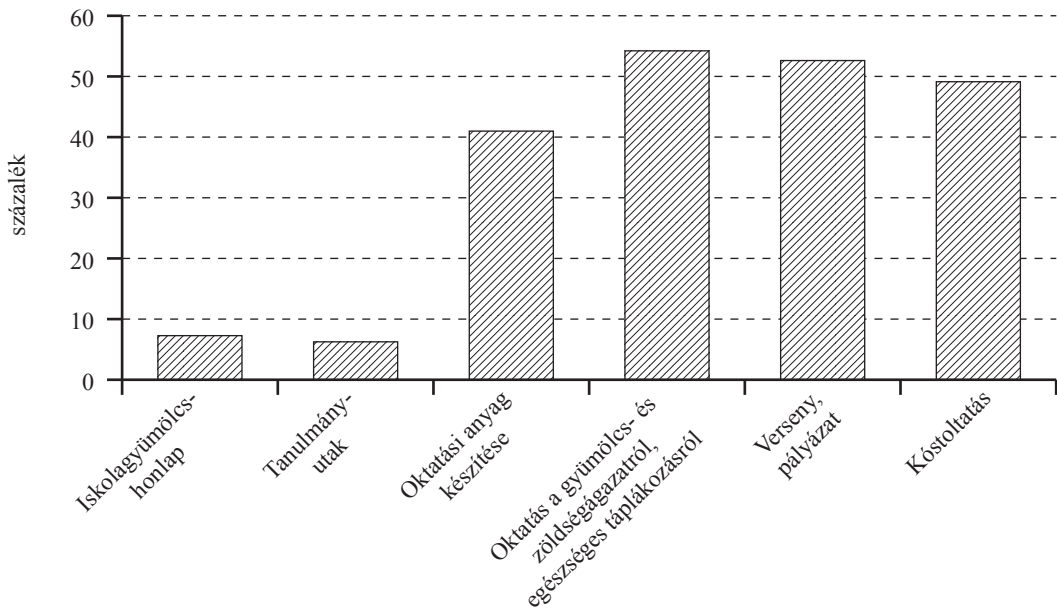
Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjainak és a programban való részvétel értékelésének összehasonlítása alapján a következők állapíthatók meg:

- Az iskolák a szempontokra általában magasabb pontszámot adtak, mint a programban való részvétel értékelésére, vagyis az előzetes várakozásaik kevésbé teljesültek.
- A programban való részvétel javította a hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozását (5,15 pont), míg a hátrányos helyzetű gyermekek aránya a szempontok között 4,73 pontot ért el.
- A legmagasabb pontszámot a szempontok és az értékelés között egyaránt „a program rendszeres gyümölcsfogyasztást elősegítő hatása” érte el.
- Az oktatási intézmények az iskolagyümölcs-program keretében megvalósuló kísérő programoknak kisebb jelentőséget tulajdonítottak (4 alatti pontszám). Ennek okait nem vizsgáltuk, ugyanakkor megjegyezzük, hogy a program csak kétéves múltat tekint vissza, és a kísérő intézkedések nevelő hatása hosszabb távon mutatkozhat meg.
- Az iskolagyümölcs-programban történő belépés szempontjai között a legalacsonyabb pontszámmal szerepelt a szülők bevonása a programba, így nem tulajdonítottak neki jelentőséget az iskolák. A programban való részvétel értékelése során is azt mutatta a felmérés eredménye, hogy a program egyelőre kevésbé volt hatással az oktatási intézmények és a szülők közötti kapcsolat alakulására. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy a program hatékony megvalósítása érdekében az EU kiemelten kezeli a szülők szerepét. Ezt jelzi az is, hogy az Európai Bizottság 2011 novemberében módosította az iskolagyümölcs szabályozását, és a Bizottság 288/2009/EK rendeletét (2009. április 7.) kiegészítette azzal, hogy a kísérő intézkedések végrehajtásában a szülők és a tanárok egyaránt közreműködhetnek. Az iskolák és a szülők közös érdeke, hogy a gyerekeket egészséges életmódra neveljék, és azok egészséges élelmiszereket fogyasszanak.

A 10. kérdés az iskolagyümölcs-program kísérő intézkedéseit vizsgálta. Az iskolákban általában több kísérő intézkedés is megvalósult a 2010/2011. tanévben. Az iskolák több mint felében a tanulók gyümölcs- és zöldségágazattal, valamint az egészséges táplálkozással kapcsolatos ismereteit szélesítették oktatás keretében, továbbá versenyeken, pályázatokon vettek részt. Az iskolák csaknem 50 százalékában a gyermekek más gyümölcsöket is megkóstolhattak. Oktatási anyagokat/segédanyagokat az iskolák 41 százaléka készített. Legkevésbé az iskolagyümölcs-honlap készítése, illetve a tanulmányutak szervezése volt népszerű (3. ábra). Az iskolák a kísérő intézkedéseket jónak tartották, és javasolták a kör szélesítését is, pl. a diákok részvétele a betakarítási munkákban. Itt kell megjegyezni, hogy az OÉTI által az MVH 2010/2011. tanévre vonatkozó, a beszállítók és az iskolák közötti megállapodásokban szereplő adatai alapján készített értékelése eltérő eredményt hozott (OÉTI, 2012). Ennek oka lehet az eltérő minta és módszertan.

3. ábra: A kísérő intézkedések vizsgálatának eredménye a kérdőíves felmérés alapján

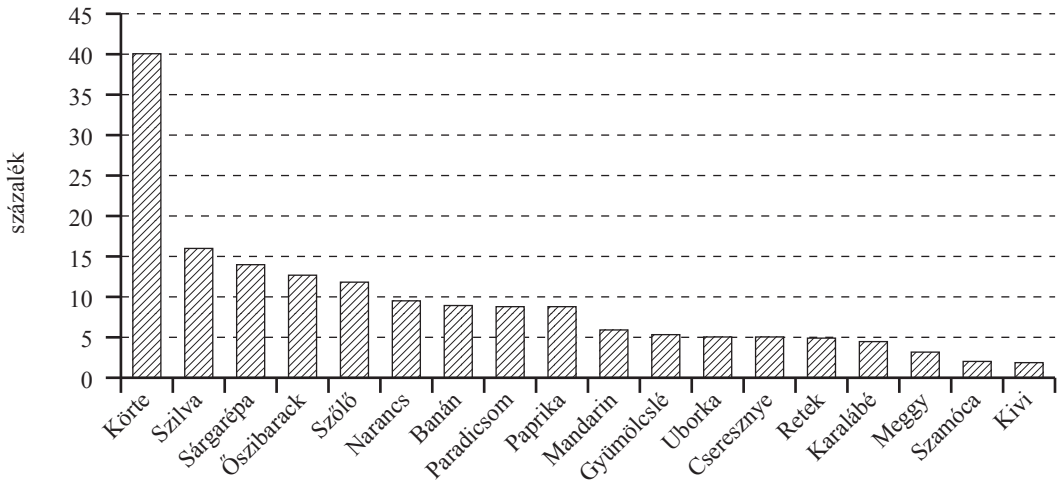

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

A 11. kérdésben arra kerestük a választ, hogy az iskolák a következő tanévben bekapcsolódnak-e a programba. A 2011/2012. tanévben az iskolák 49,7 százaléka kíván részt venni az iskolagyümölcs-programban, 45,8 százaléka pedig nemcsak az iskolagyümölcs-, hanem az iskolatejprogramban is. A válaszadó iskolák közül 16 csak az iskolatejprogramban szeretne részt venni, és mindössze 5 iskola jelezte, hogy nem kíván bekapcsolódni egyik programba sem.

A kérdőíves felmérés időpontjában az iskolagyümölcs-program termékköre még nem változott, ezért ezt is megvizsgáltuk (12. és 13. kérdés). Az iskolagyümölcs termékkörének bővítését az iskolák 68 százaléka tartotta szükségesnek. A javaslatok között legnagyobb gyakorisággal a körte szerepelt, amelyet az iskolák 40 százaléka javasolt. Lényegesen kisebb volt a szilva, a sárgarépa, az őszibarack, a szőlő, a narancs, a banán, a paradicsom és a paprika részaránya (4. ábra). Az iskolagyümölcs-program keretében kiosztható termékek köre tehát a 2011/2012. tanévtől bővült, az iskolák előzetes várakozásainak megfelelően.

4. ábra: Az iskolagyümölcs-program termékkörének bővítéséhez javasolt termékek megoszlása

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Összességében megállapítható, hogy az iskolák szívesen fogadták az iskolagyümölcs-programot, örültek a lehetőségnek. Azokban az iskolákban működik jól az iskolagyümölcs-program, ahol azt „személyes ügynek” tekintik. A program hatására azok a gyerekek is fogyaszthatnak gyümölcsöt, akik otthon nem vagy kevésbé jutnak hozzá. Az iskolák többségében felmerült az igény, hogy a felső tagozatos tanulók is kapjanak iskolagyümölcsöt, sőt akár az óvodásokra is ki lehetne terjeszteni a programot. Kifogásolták ugyanakkor az iskolagyümölcs-programmal járó túlzott adminisztrációt.

Az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjainak és a programban való részvétel értékelésének faktor- és klaszteranalízise

Az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjainak faktor- és klaszteranalízise

Az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjainak vizsgálata során 3 faktor sajátértéke volt nagyobb egynél, ezért 3 faktordimenziót alkalmaztunk. A 3 faktor az összes változó szórásnégyzetének 65,9 százalékát magyarázta. A „segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet” változó nem bizonyult szignifikánsnak (faktorsúlya kisebb volt 0,7-nél). Az 1. faktorba az „erősíti az iskola és a szülők közti kapcsolatot”, a „bővíti a gyerekek érdeklődési körét” és „a gyerekek kevesebbet látogatják az iskolában lévő étel, ital automatákat, büféket” tartoztak, ez a faktor az összes változó szórásnégyzetét 26,7 százalékban magyarázta. A 2. faktor a hátrányos helyzetű gyerekek és a segítséget jelenthet a családoknak faktora, amelynek megmagyarázási aránya 20,1 százalék volt. A 3. faktorba az egészségesebb táplálkozási szokások kialakítása és a gyermekek rendszeres gyümölcsfogyasztásának az elősegítése került. Ez a faktor 19,1 százalékkal részesedett az összes változó szórásnégyzetének magyarázatában. A 3. faktor szerepe csaknem megegyezett a 2. faktorral. Az 1. faktort „kapcsolat, érdeklődés”-nek neveztük el, a 2. faktorba a családok szociális helyzete jelent meg, a 3. faktor az egészséghez kapcsolódott (35. táblázat).

35. táblázat: Az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjainak faktoranalízise

Megnevezés	1. Faktor kapcsolat, érdeklődés	2. Faktor szociális helyzet	3. Faktor egészség	Kommunitás
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki	0,147	-0,020	-0,804	0,688
Elősegíti a gyerekek rendszeres gyümölcsfogyasztását	-0,013	0,108	-0,836	0,711
Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet	0,596	0,031	-0,404	0,519
Hátrányos helyzetű gyerekek aránya	0,071	0,887	-0,019	0,792
Segítséget jelenthet a családoknak	0,319	0,797	-0,091	0,746
Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot	0,724	0,374	0,014	0,665
A kísérő programok hozzájárulnak a gyerekek érdeklődési körének bővítéséhez	0,773	0,165	0,031	0,625
A gyerekek kevesebbet fogják látogatni az étel, ital automatákat, büféket	0,727	0,065	-0,114	0,546
Magyarozott variancia (százalék)	26,7	20,1	19,1	65,9

Megjegyzés: *Principal Component Factor Analysis, Varimax Rotation*

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

A faktoranalízis eredménye alapján elvégeztük az iskolák klaszteranalízisét. A klaszterelemzést lefuttattuk négy, öt és hat klaszterre is, a továbbiakban a hat klaszterrel kapott eredményt mutatjuk be (36. táblázat), mivel a négy és az öt klaszterrel kapott eredményben nem lehetett egyértelműen meghatározni a típusjellemzőket.

36. táblázat: Az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjainak klaszteranalízise

Faktor	A végső klaszterek középpontjai						Negyedelők	
	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter	5. klaszter	6. klaszter	Alsó	Felső
Kapcsolat, érdeklődés	1,4554	-1,1815	-0,2731	-0,5019	0,2557	-0,1168	-0,4447	0,1626
Szociális helyzet	0,1063	0,7183	-1,2295	0,4322	0,6219	-0,5295	-0,3706	0,5745
Egészség	-0,1300	-0,4908	-0,3028	1,2331	-0,3449	3,2922	-0,3344	0,8923
Iskolák száma	123	112	178	77	171	27	–	–

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az 1. klaszterbe tartozó intézmények az iskola és a szülők közötti kapcsolat erősítését tartották a legfontosabb tényezőnek. A 2. klaszterbe azok az iskolák sorolhatók, amelyek a szociális helyzet és az egészségre gyakorolt kedvező hatás alapján döntöttek az iskolagyümölcs-programba való belépésről. A 3. klaszterbe tartozó iskolák a családok szociális helyzetét nem tartották fontosnak, a másik két faktort pedig átlagosnak ítélték. A 4. klaszterben az iskolák sem az egészséget, sem a kapcsolatokat, érdeklődést nem tartották fontosnak, mégis csatlakoztak a programhoz. Az 5. klaszterben az iskolák valamennyi tényezőt figyelembe vették, amikor arról döntöttek, hogy bekapcsolódnak az iskolagyümölcs-programba. A 6. klaszterbe azok az iskolák jelentek meg, amelyek leginkább szkeptikusak voltak az iskolagyümölcs-programmal kapcsolatban, de mégis részt vettek benne (37. táblázat). Ebbe a csoportba tartozott a legkevesebb iskola. Az iskolagyümölcs-programban történő belépés szempontjainak klaszterenkénti átlagai jól mutatják a fentiekben leírtakat (38. táblázat).

37. táblázat: A klaszterek jellemzői

Faktorok	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter	5. klaszter	6. klaszter
Kapcsolat, érdeklődés	+	–	○	–	+	○
Szociális helyzet	○	+	–	○	+	–
Egészség	○	+	○	–	+	–
Iskolák részaránya (%)	17,9	16,3	25,9	11,2	24,9	3,9

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

38. táblázat: Az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjainak klaszterenkénti átlagai

Szempont	Klaszter						Átlag
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki	6,85	6,88	6,75	5,34	6,83	4,15	6,55
Elősegíti a gyerekek rendszeres gyümölcsfogyasztását	6,78	6,96	6,76	6,09	6,93	4,33	6,67
Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet	5,83	3,65	4,46	3,31	5,01	2,85	4,52
Hátrányos helyzetű gyerekek aránya	5,02	5,76	2,60	5,26	6,01	3,70	4,73
Segítségét jelenthet a családoknak	5,81	5,34	2,69	4,92	5,75	3,48	4,72
Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot	4,80	1,79	1,76	2,49	3,54	2,22	2,85
A kísérő programok hozzájárulnak a gyerekek érdeklődési körének bővítéséhez	5,67	2,19	2,82	3,10	3,95	3,00	3,55
A gyerekek kevesebbet fogják látogatni az étel, ital automatákat, büféket	5,73	2,28	3,24	2,91	4,47	2,89	3,78
Iskolák száma	123	112	178	77	171	27	–

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelésének faktor- és klaszteranalízise

Az iskolagyümölcs-program értékelésének faktoranalízisét első lépésben 2 faktordimenzióra végeztük el, mivel 2 faktor sajátértéke volt nagyobb egynél. A két faktor magyarázó ereje alacsony volt, ugyanakkor több változó kommunalitása kisebb volt 0,5-nél és néhány változó nem bizonyult szignifikánsnak. Mivel a harmadik faktor sajátértéke közel volt 1-hez (0,95), ezért megnöveltük a faktorok számát háromra. A 3 faktort figyelembe véve egy változó kommunalitása nem volt megfelelő, ezért ezt a változót („mindenkinek részt kellene vennie a programban”) kihagytuk az elemzésből. Ezt követően a 3 faktor az összes változó szórásnégyzetének 72,5 százalékát magyarázta, és egy változó nem volt szignifikáns („hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez”). Az 1. faktor az érdeklődés, kapcsolatok faktora volt, amely az összes változó szórásnégyzetének 28 százalékát magyarázta. A 2. faktor a családok szociális helyzetét foglalta magába, és 22,4 százalékos magyarázó erővel rendelkezett. A 3. faktorba két változó került: az egészségesebb táplálkozási szokások kialakítása, továbbá a rendszeres gyümölcsfogyasztás elősegítése. Ez a faktor az egészség faktora, amelynek magyarázó ereje 22,1 százalék volt (39. táblázat).

39. táblázat: Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelésének faktoranalízise

Megnevezés	1. Faktor kapcsolat, érdeklődés	2. Faktor szociális helyzet	3. Faktor egészség	Kommunalitás
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki	0,254	-0,106	-0,826	0,758
A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak gyümölcsöt	-0,032	-0,142	-0,866	0,771
Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez	0,519	-0,264	-0,496	0,584
A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult	0,160	-0,874	-0,210	0,834
Segítséget jelent a családoknak	0,302	-0,854	-0,120	0,834
Javult az iskola és a szülők kapcsolata	0,749	-0,403	-0,033	0,725
A kísérő programok bővítették a gyerekek érdeklődési körét	0,808	-0,111	-0,082	0,672
A gyerekek kevesebbet látogatják az étel, ital automatákat, büféket	0,757	-0,141	-0,165	0,619
Magyarozott variancia (százalék)	28,0	22,4	22,1	72,5

Megjegyzés: Principal Component Factor Analysis, Varimax Rotation

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Klaszteranalízissel is csoportosítottuk az iskolagyümölcs-programban részt vevő iskolákat. A klaszterelemzést négy, öt és hat klaszterre is elvégeztük, az öt, illetve a négy klaszter estében nem lehetett egyértelműen azonosítani a típusjellemzőket, így a továbbiakban a hat klaszterrel kapott eredményt ismertetjük (40. és 41. táblázat).

40. táblázat: Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelésének klaszteranalízise

Faktor	A végső klaszterek középpontjai						Negyedelők	
	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter	5. klaszter	6. klaszter	Alsó	Felső
Kapcsolat, érdeklődés	0,1505	-1,2007	-0,2843	-0,4160	1,4609	0,1532	-0,3831	0,1525
Szociális helyzet	-0,4771	-0,8652	-0,7428	1,2279	-0,3195	0,9537	-0,6764	0,6354
Egészség	-0,2866	-0,3617	1,5855	-0,5776	-0,3564	1,4852	-0,3604	1,0423
Iskolák száma	142	107	59	140	117	73	–	–

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

41. táblázat: A klaszterek jellemzői

Faktorok	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter	5. klaszter	6. klaszter
Kapcsolat, érdeklődés	○	–	○	–	+	+
Szociális helyzet	○	+	+	–	○	–
Egészség	○	+	–	+	○	–
Iskolák részaránya (%)	22,3	16,8	9,2	21,9	18,3	11,4

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az 1. klaszter nem mutatott erőteljes különbséget a faktorok mentén. A 2. klaszterbe azok az iskolák tartoztak, amelyek az iskolagyümölcs-program eredményességét a családok szociális helyzetének javulásában és az egészségre gyakorolt kedvező hatásban látták. A 3. klaszterre a szociális helyzet javulása jellemző. A 4. klaszterbe kerülő iskolák az egészség faktortartották a legfonto-

sabbnak. Az 5. klaszterben a kapcsolat, érdeklődés került a középpontba, a másik két faktort pedig átlagosnak tekintették az iskolák. A 6. klaszterbe sorolt iskolák véleménye szerint a program pozitív hatással volt az iskola és a szülők kapcsolatára, valamint a gyerekek érdeklődési körére, ugyanakkor a másik két faktort negatívnak ítélték. A klaszterenkénti átlagokat a 42. táblázatban foglaljuk össze.

42. táblázat: **Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelésének klaszterenkénti átlagai**

	Klaszter						Átlag
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki	6,14	5,88	4,08	6,06	6,60	4,12	5,74
A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak gyümölcsöt	6,76	6,89	5,00	6,76	6,77	4,85	6,40
Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez	4,60	3,61	3,07	3,68	5,64	2,70	4,06
A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult	6,05	6,29	5,71	3,26	6,24	3,15	5,15
Segítséget jelent a családoknak	5,56	5,56	5,34	2,64	6,09	2,95	4,70
Javult az iskola és a szülők kapcsolata	3,61	1,93	2,83	1,72	4,98	2,30	2,94
A kísérő programok bővítették a gyerekek érdeklődési körét	3,87	2,12	3,05	2,77	5,59	3,27	3,51
A gyerekek kevesebbet látogatják az étel, ital automatákat, büféket	3,70	2,06	2,61	2,49	5,97	2,90	3,38
Iskolák száma	142	107	59	140	117	73	–

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjainak és a programban való részvétel értékelésének faktor- és klaszteranalízisét összehasonlítva az alábbi következtetések vonhatók le:

- A programba történő belépés szempontjainál, illetve a programban való részvétel értékelésénél egyaránt három faktort képeztünk: egészség, kapcsolat és érdeklődés, továbbá a szociális helyzet faktora. Mindkét esetben a kapcsolat és érdeklődés faktora szerepelt a legnagyobb súllyal, majd a szociális helyzet és végül az egészség faktora következett.
- A három faktor faktorszórájain alapján a programba való belépés szempontjai, illetve az abban való részvétel értékelése során is hat klaszter esetében kaptuk a legjobban értékelhető eredményt.
- A klaszteranalízis eredményei alapján a programba történő belépés szempontjait vizsgálva, 171 iskola egyszerre mindhárom faktort fontosabbnak tartotta az átlagosnál. Ugyanakkor a program értékelése során egyetlen iskola sem vélekedett úgy, hogy a három faktor egyszerre fontosabb az átlagosnál.
- A klaszterenkénti átlag alapján, a kapcsolat és érdeklődés faktorához tartozó változók közül a program hatására javult az iskola és szülők közötti kapcsolat, ugyanakkor a kísérő programok hatására a gyerekek érdeklődési köre nem változott lényegesen.
- A szociális helyzet faktorához tartozó változók közül mindkét esetben a hátrányos helyzetű gyerekek aránya, valamint a segítséget jelenthet a családoknak változó bizonyult szignifikánsnak.
- Az egészség faktorához tartozó változók klaszterenkénti átlagai a program értékelése során alacsonyabbak voltak, mint a programba való belépés szempontjainál. Az egészség javítására vonatkozó elvárások tehát kisebb mértékben teljesültek.

Következtetések és javaslatok

Magyarországon az iskolatejprogram kedvezményezettje az óvodástól a középiskolásig terjedő korosztály, míg az iskolagyümölcs-programban az általános iskolák 1-4. osztályos tanulói vehetnek részt. Javasoljuk az iskolagyümölcs-program kiterjesztését a felső tagozatos tanulókra és az óvodásokra is.

A kérdőíves felmérés eredménye azt mutatta, hogy az iskolák a szűkös költségvetésük miatt leggyakrabban az ízesítés nélküli tejet választják az iskolatejprogramban. A gyermekek ízlését is figyelembe kell venni a termékkör összeállításánál. A gyerekeknek hetente nemcsak egyféle, hanem többféle tejterméket kellene kapnia felváltva, ezzel biztosítható a változatosság, hogy ne váljanak unalmassá számukra a termékek. Az ízesítés nélküli tejtermékeken egy fogyasztást ösztönző matrica elhelyezését javasoljuk.

Az iskolagyümölcs-program hatékonyságának biztosítása érdekében kísérő intézkedéseket kell végrehajtani, amelyek elsősorban a gyermekek egészséges táplálkozási szokásainak kialakítását, valamint a zöldség- és gyümölcságazatra vonatkozó ismereteinek bővítését szolgálják. A kísérő intézkedésekhez finanszírozás nem társul, de meglétük a támogatás folyósításának feltétele. Az iskolatejprogramhoz ugyanakkor nem kapcsolódnak a nevelési célokat szolgáló kísérő intézkedések. Javasoljuk az iskolagyümölcs-program keretében megvalósuló kísérő intézkedések bővítését, pl. a diákok a betakarítási munkákban is részt vehetnének. További szakmai szervezetek programba történő bevonása elősegítheti a termelőknél tett látogatások szervezését és lebonyolítását. Javasoljuk a kísérő intézkedések bevezetését az iskolatejprogramban is, ami hozzájárulna az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-program egységes szabályozásához és a programok közötti együttműködés megvalósulásához.

A programokba történő belépés szempontjait tekintve, mindkét programnál az iskolák több mint 40 százaléka az átlagosnál fontosabbnak tartotta a kapcsolattal összefüggő változókat (iskola és szülők kapcsolata, iskola és intézményfenntartók kapcsolata). A szülők bevonása a kísérő programokba hozzájárulhatna a kapcsolatok további erősítéséhez és az iskolagyümölcs-program hatékonyságának növeléséhez.

A programokban való részvétel értékelése során az iskolagyümölcs-program esetében az iskolák 21 százaléka, az iskolatejprogram esetében 32 százaléka az átlagosnál kevésbé teljesültnek érezte az egészséggel kapcsolatos tényezőket. A kísérő programokban jobban kell erősíteni a gyermekek egészségesebb életmódjához kapcsolódó szempontokat.

A programokba történő belépés szempontjait vizsgálva, az iskolagyümölcs programot tekintve az iskolák 41 százaléka, az iskolatejprogramban 35 százaléka az átlagosnál fontosabbnak tartotta a szociális helyzetet. Ennek alapján szükséges a programok erősebb propagálása a hátrányos helyzetű térségekben.

Az iskolatej és iskolagyümölcs kiszállítása kevésbé hatékony, mivel egyes iskolákba több száz kilométerről érkezik az iskolatej vagy az iskolagyümölcs, de az is előfordul, hogy a tejfeldolgozó telephelyén lévő iskolába más vállalat szállít. A jövőben indokolt a szállítás hatékonyságának növelése, továbbá a regionális termékek beszállításának támogatása.

Az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-programban való részvétel mind a beszállítók, mind az iskolák körében jelentősen növelte az adminisztrációs terheket, ezért a nagyobb hatékonyság érdekében szükséges a programokhoz kapcsolódó adminisztráció egyszerűsítése.

A kutatás további lehetséges irányai az alábbiakban foglalhatók össze:

- A gyerekek és rajtuk keresztül a családok (szülők), továbbá az iskolatejprogramban az intézményfenntartók tapasztalatainak feltárása
- Az iskolagyümölcs-programhoz kapcsolódó kísérő intézkedések hatásainak vizsgálata az EU-ban és Magyarországon.
- A programokra vonatkozó kommunikációs és tájékoztatási gyakorlat értékelése.
- A programok hosszú távú hatásainak feltárása, és ehhez megfelelő indikátorrendszer kialakítása.
- A hátrányos helyzetű térségek részvételének vizsgálata mindkét programban.
- Azoknak az okoknak a vizsgálata, amelyek miatt az iskolák nem vesznek részt a programokban.

A jövőben az iskolatej- és iskolagyümölcs-programot figyelembe véve azok piacszabályozásban és a gyermekek egészséges táplálkozásának elősegítésében betöltött szerepét, továbbá a téma társadalmi jelentőségét, célszerű évenként megvizsgálni, és az eredményekről tájékoztatni a programok valamennyi résztvevőjét.

Összefoglalás

Az EU iskolatej- és iskolagyümölcs-programjának magyarországi tapasztalatai

Stummer Ildikó (szerk.)

1. Tanulmányunk célja az iskolatej- és iskolagyümölcs-program magyarországi tapasztalatainak bemutatása és értékelése, a programok uniós és magyarországi jogszabályi környezetének, valamint a programokra ténylegesen fordított támogatások alakulásának ismertetése volt. Elsősorban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy az iskolák miért vesznek részt a programokban, illetve azokról milyen tapasztalatot szereztek. Az iskolatej-, illetve az iskolagyümölcs-programban részt vevő iskolák és beszállítók körében kérdőíves felmérést végeztünk. A kérdőívek kiértékelése egyrészt a leíró statisztika eszközeivel, másrészt többváltozós matematikai statisztikai módszerekkel (faktoranalízis, klaszteranalízis) történt.
2. Az iskolatej-, illetve iskolagyümölcs-program célja a piac stabilizálásának elősegítése, továbbá a gyerekek ellátása egészséges termékekkel, ezáltal egészséges táplálkozási szokásaik kialakítása, egészségi állapotuk és életminőségük javítása.
3. Az iskolatejprogramban való részvételnek nincsenek feltételei, míg az iskolagyümölcs-program esetében a tagállamoknak nemzeti stratégiát kell készíteniük, amelyet be kell nyújtaniuk az Európai Bizottságnak.
4. Az Unióban az iskolagyümölcs-program költségvetésének felső határa 90 millió euró, az iskolatejprogramra nem határoztak meg felső határt. Az iskolagyümölcs-program keretében a tagállamok a közösségi finanszírozást nemzeti forrással egészítik ki, az uniós társfinanszírozás 50-75 százalék között alakul, Magyarországon 69 százalék. Az iskolatej támogatásának mértéke 18,15 euró/100 kg tej. A közösségi támogatást 13 tagállam, köztük Magyarország egészíti ki nemzeti forrással.
5. Magyarországon az iskolatejprogram beszállítói (tejfeldolgozók) körében végzett felmérés alapján azt tapasztaltuk, hogy a megkérdezett tejfeldolgozók a felvásárolt nyerstej 3,8 százalékából gyártottak iskolatejet 2011-ben. A tej értékesítésének átlagosan 3,7 százalékát tette ki az iskolatej. A 2,8 százalék zsírtartalmú, ízesítés nélküli iskolatej értékesítése során a tejfeldolgozók deciliterenként csaknem 1 forint nyereséget értek el 2011-ben.
6. A beszállítók körében az iskolatejprogramba történő belépés szempontjait és a programban való részvétel értékelését vizsgálva megállapítható, hogy az előzetes várakozásokhoz képest a programban való részvétel nem növelte jelentősen az értékesítés biztonságát. Ennek oka, hogy az iskolatej csak kis részét teszi ki a tej értékesítésének. A program hatásai csak hosszabb távon érvényesülhetnek, ezért a tejfeldolgozó ismertsége még nem változott lényegesen, és a tejtermékek iránti kereslet egyelőre a vártnál kisebb mértékben nőtt. Ugyanakkor az iskolatejprogram keretében a vártnál jobban nőtt az árbevétel.
7. Az iskolatejprogramban részt vevő iskolák a program előnyét abban látják, hogy azok a gyerekek is fogyaszthatnak tejet, akik otthon nem jutnak hozzá, illetve a hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javul a program hatására. Több iskola azonban nem tud bekapcsolódni a programba az önkormányzatok pénzügyi nehézségei miatt.
8. Az iskolák iskolatejprogrammal kapcsolatos előzetes várakozásai kevésbé teljesültek, mivel a programba történő belépés szempontjaira általában magasabb pontszámokat adtak, mint a program értékelésére. A program segítséget jelentett a családoknak, továbbá a gyerekek rendszeresebben fogyasztanak tejet és tejterméket.

9. Az iskolatejprogramba történő belépés szempontjainak, illetve a programban való részvétel értékelésének faktoranalízise során egyaránt három faktort képeztünk: egészség, kapcsolat és szociális helyzet faktora. Az egyes faktorok súlya eltérő volt: a belépés szempontjait tekintve a legnagyobb súllyal az egészség faktora szerepelt, míg a program értékelésénél a kapcsolat faktora volt a meghatározó.
10. A klaszteranalízis eredményei alapján az iskolatejprogramba történő belépés szempontjait vizsgálva, egyetlen iskola sem volt, amelyik egyszerre mindhárom faktort fontosabbnak tartotta volna az átlagosnál. Ennek ellenére a program értékelése során 58 iskola vélekedett úgy, hogy mindhárom faktor egyszerre fontosabb az átlagosnál. Ezek az oktatási intézmények tehát az előzetes várakozásaikhoz képest eredményesebbnek ítélték a programot.
11. Az iskolagyümölcs-program beszállítói körében végzett felmérés eredménye alapján az alma értékesítésének átlagosan 37 százalékát tette ki az iskolaalma a 2010/2011. tanévben. Az iskolagyümölcs-program a munkahelyteremtéshez is hozzájárult. A programban való részvétel hatására a megkérdezett 21 beszállító közül 8-nál átlagban 2,5 új munkahely létesült.
12. Az iskolagyümölcs-programban történő részvétel az előzetes feltételezésekhez képest kevésbé javította a beszállítók értékesítési biztonságát, továbbá az alma iránti kereslet és az árbevétel is kevésbé nőtt. A beszállítók ismertsége nagyobb mértékben javult, mint amit előzetesen vártak, és a program a felesleg levezetését is jobban segítette. A beszállítók szívesen vettek részt a kísérő intézkedések végrehajtásában.
13. Az iskolák az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjaira általában magasabb pontszámot adtak, mint a programban való részvétel értékelésére. Az iskolagyümölcs-program eredményeként a gyerekek rendszeresebben fogyasztanak gyümölcsöt, a hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult és a program segítséget jelentett a családoknak is.
14. Az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjainak, illetve a programban való részvétel értékelésének faktoranalízise során egyaránt három faktort képeztünk: egészség, kapcsolat és érdeklődés, továbbá a szociális helyzet faktora. Mindkét esetben a kapcsolat és érdeklődés faktora szerepelt a legnagyobb súllyal, majd a szociális helyzet és végül az egészség faktora következett.
15. A klaszteranalízis eredményei alapján az iskolagyümölcs-programba történő belépés szempontjait vizsgálva, 171 iskola egyszerre mindhárom faktort fontosabbnak tartotta az átlagosnál. Ugyanakkor a program értékelése során egyetlen iskola sem vélekedett úgy, hogy a három faktor egyszerre fontosabb az átlagosnál.
16. Összességében megállapítottuk, hogy a kérdőíves felmérésben szereplő iskolák előzetes várakozásai az iskolatej-, illetve az iskolagyümölcs-programban való részvétellel kevésbé teljesültek. Ennek oka, hogy a programok célkitűzései hosszabb távon valósulhatnak meg, mert a gyerekek étlendjébe ugyan bekerül az egészséges iskolatej és iskolagyümölcs, de annak nevelő hatása csak évek múlva jelenik meg a táplálkozási szokásokban, illetve e termékek fogyasztásában. Különösen igaz ez a rövid múlttal rendelkező iskolagyümölcs-programra. A közoktatási intézmények alapvetően elégedettek voltak mindkét programmal, és szívesen vesznek részt azokban.
17. Vizsgálataink alapján a következő javaslatokat fogalmaztuk meg: az iskolagyümölcs-program kiterjesztése, az iskolatej fogyasztásának ösztönzése, a kísérő intézkedések bővítése és kiterjesztése az iskolatejprogramra is, a szülők bevonása a kísérő programokba, a programok propagálása a hátrányos helyzetű térségekben, a szállítás hatékonyságának növelése, az adminisztrációs terhek csökkentése. Végezetül meghatároztuk a kutatás további lehetséges irányait.

Summary

Experiences of the EU school milk and school fruit schemes in Hungary

STUMMER Ildikó (ed.)

1. The purpose of our study was to describe and to evaluate the school milk and school fruit schemes in Hungary, to introduce the reader to the legislative background and to describe the developments of the actual payments in Hungary and in the European Union (EU). We intended to answer the following questions: firstly, why do the schools participate in the scheme and, secondly, what is the experience gained. Using a questionnaire we conducted a survey of the schools and suppliers participating in the school milk and school fruit schemes. The evaluation of the questionnaires was carried out using descriptive statistical and multivariate statistical methods (factor analysis, cluster analysis).
2. The goals of the school milk and school fruit schemes are to stabilise the market and to provide the children with healthy products, so encouraging healthy dietary habits and improving their health and quality of life.
3. There are no conditions for participating in the school milk scheme, however, in the case of the school fruit scheme the EU Member States must develop their own national strategy, which they should submit to the European Commission (EC) for approval.
4. In the EU the budgetary ceiling of the school fruit scheme is EUR 90 million but for the school milk scheme there is no upper limit. In addition to the subsidy financed by the EC the EU Member States provide complementary national subsidies; co-financing accounts for about 50-75 per cent; in Hungary co-financing amounts to 69 per cent. The subsidy of school milk is EUR 18.15/100 kg. Thirteen Member States – among them Hungary – provide complementary national financing in addition to the EC subsidies.
5. In Hungary the results of the survey of suppliers (milk processors) show that in 2011 the milk processors covered by the survey produced school milk from 3.8 per cent of the delivered raw milk quantity. School milk accounted for 3.7 per cent of total milk sales. The profit on the sale of natural school milk of 2.8 per cent fat content was nearly HUF 1/decilitre in 2011.
6. By analysing the aspects of joining and participating in the school milk scheme it could be seen that the security of sales did not increase significantly, that is, less than expected. The reason for this is that the share of school milk in total milk sales is very small. The effects of the scheme can only be seen over the longer term, therefore the reputation of the processors has not changed significantly and the demand for the product has grown less than expected. At the same time the income for the school milk scheme increased more than expected.
7. Based on the opinion of the participating schools the benefit of the scheme is that children who cannot drink milk at home receive it at school and as a result the nourishment of disadvantaged children improves. However, a great number of schools cannot join the scheme due to the financial difficulties of local governments.
8. The preliminary expectations of the schools in the school milk scheme were not met since the schools scored joining the scheme higher than the evaluation of the scheme. The scheme provided help to the families and the children could drink more milk and milk products regularly.
9. In the factor analysis, by analysing the aspects of joining the school milk scheme and of evaluating the school milk scheme we created three factors: health, relationship and social condition.

The weights of the factors were different: in joining the scheme the factor of health was of the largest weight while in evaluating the scheme the factor of relationship was determinant.

10. On the basis of the cluster analysis, by analysing the aspects of joining the school milk scheme none of the schools considered at the same time all three factors more important than the average. However, in the evaluation of the scheme 58 schools were of the opinion that each of the three factors at the same time were more important than the average. Those educational institutions thought that the scheme was more successful than expected.
11. The results of the survey of the suppliers show that school apples accounted for 37 per cent of the total apple sales in the 2010/2011 school year. The school fruit scheme contributed also to the creation of jobs. From among 21 suppliers surveyed, as a result of the scheme 2.5 new jobs were created on average at eight suppliers.
12. The participation in the school fruit scheme increased the security of sales of the suppliers and the demand for apples and the income grew less than expected. The reputation of the suppliers improved more than expected and the scheme assisted more in decreasing the stock surplus. The suppliers were willing to participate in the implementation of the accompanying measures.
13. The schools scored the joining the school fruit scheme higher than the evaluation of the scheme. As the result of the school fruit scheme the children could eat fruit more regularly, it improved the nourishment of the disadvantaged children and it provided help to the families.
14. In the factor analysis, by analysing the aspects of joining the school fruit scheme and of evaluating the school fruit scheme we created three factors: health, relationship and interest and furthermore social conditions. In both cases the factors of relationship and interest were of the largest weight, followed by the factor of social conditions, while the least was the factor of health.
15. On the basis of the cluster analysis, by analysing the aspects of joining the school fruit scheme 171 schools considered at the same time all three factors more important than the average. However, in the evaluation of the scheme none of the schools was of the opinion that the three factors at the same time were more important than the average.
16. We can conclude that the preliminary expectations of the schools participating in the school milk and school fruit scheme and covered by the survey were not met. The reason is that the goals of the schemes can only be reached in the longer term since the effects of the school milk and school fruit on the dietary habits and consumption can only be seen later. This is particularly true of the school fruit scheme which has a short history. The educational institutions were satisfied with both schemes and are willing to continue to participate.
17. On the basis of our analysis we can make the following recommendations: the school fruit scheme should be expanded, consumption of school milk should be encouraged, the accompanying measures should be enlarged and extended also to the school milk scheme, the parents should be included in the accompanying measures, the schemes should be disseminated in disadvantaged regions, the efficiency of transportation should be increased and the administrative burden should be decreased. Finally, we have also determined the possible directions of further research.

Kivonat

Az EU iskolatej- és iskolagyümölcs-programjának magyarországi tapasztalatai

Stummer Ildikó (szerk.)

Kutatásunk célja az iskolatej- és iskolagyümölcs-program magyarországi tapasztalatainak bemutatása, a programok uniós és magyarországi jogszabályi környezetének, valamint a programokra ténylegesen fordított támogatások alakulásának ismertetése volt. Elsősorban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a beszállítók és az iskolák miért vesznek részt a programokban, illetve azokról milyen tapasztalatot szereztek.

Összességében megállapítottuk, hogy a kérdőíves felmérésben szereplő iskolák előzetes várakozásai az iskolatej-, illetve az iskolagyümölcs-programban való részvétellel kevésbé teljesültek. Ennek oka, hogy a programok célkitűzései hosszabb távon valósulhatnak meg, mert a gyerekek étrendjébe ugyan bekerül az egészséges iskolatej és iskolagyümölcs, de annak nevelő hatása csak évek múlva jelenik meg a táplálkozási szokásokban, illetve e termékek fogyasztásában.

Vizsgálataink alapján a következő javaslatokat fogalmaztuk meg: az iskolagyümölcs-program kiterjesztése, az iskolatej fogyasztásának ösztönzése, a kísérő intézkedések bővítése és kiterjesztése az iskolatejprogramra is, a szülők bevonása a kísérő programokba, a programok propagálása a hátrányos helyzetű térségekben, a szállítás hatékonyságának növelése, az adminisztrációs terhek csökkentése. Végezetül meghatároztuk a kutatás további lehetséges irányait.

Abstract

Experiences of the EU school milk and school fruit schemes in Hungary

STUMMER Ildikó (ed.)

The purpose of our study was to describe and to evaluate the school milk and school fruit schemes, to introduce the reader to the legislative background and to describe developments in actual payments in Hungary and in the European Union. We intended to answer the following questions: firstly, why do the schools participate in the scheme and, secondly, what is the experience gained.

We can conclude that the preliminary expectations of the schools participating in the school milk and school fruit schemes and covered by the survey were not met. The reason is that the goals of the schemes can only be reached in the longer term since the effects of the school milk and school fruit on the dietary habits and consumption can only be seen later.

On the basis of our analysis we can make the following recommendations: the school fruit scheme should be expanded, consumption of school milk should be encouraged, the accompanying measures should be enlarged and extended also to the school milk scheme, the parents should be included in the accompanying measures, the schemes should be disseminated in disadvantaged regions, the efficiency of transportation should be increased and the administrative burden should be reduced. Finally, we have also determined the possible directions of further research.

Mellékletek

Melléklet jegyzéke

1. melléklet: Az iskolatejprogramban támogatásra jogosult termékek listája 2001 és 2003 között.....	66
2. melléklet: Az iskolatejprogramban támogatásra jogosult termékek listája 2004 és 2007 között.....	67
3. melléklet: Az iskolatejprogramban támogatásra jogosult termékek listája 2008. január 1. – július 30. között	68
4. melléklet: Kérdőív az iskola beszállítói részére.....	69
5. melléklet: Kérdőív az iskolatejprogramban részt vevő iskolák részére.....	71
6. melléklet: Az iskolatejprogramba való belépés szempontjai az iskolák körében	73
7. melléklet: Az iskolatejprogramban való részvétel értékelése az iskolák körében	74
8. melléklet: Kérdőív az iskolagyümölcs beszállítói részére.....	75
9. melléklet: Kérdőív az iskolagyümölcs-programban részt vevő iskolák részére.....	77
10. melléklet: Az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjai az iskolák körében.....	80
11. melléklet: Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelése az iskolák körében.....	81

1. melléklet: **Az iskolatejprogramban támogatásra jogosult termékek listája
2001 és 2003 között**

I. kategória

- a) hőkezelt teljes tej;
- b) hőkezelt teljes tej csokoládé vagy egyéb ízesítéssel, legalább 90 tömegszázaléknyi teljestej-tartalommal;
- c) teljes tejből készült joghurt.

II. kategória

- a) hőkezelt tej legalább 3 százalék zsírtartalommal;
- b) hőkezelt tej csokoládé vagy egyéb ízesítéssel, amely az a) pontban jelzett tejet legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza;
- c) „Piimä/filmjolk” legalább 3 százalék zsírtartalommal.

III. kategória

- a) hőkezelt félzsíros tej;
- b) hőkezelt félzsíros tej csokoládé vagy egyéb ízesítéssel, legalább 90 tömegszázaléknyi félzsírostej-tartalommal;
- c) félzsíros tejből készült joghurt;
- d) „Piimä/fil” legalább 1,5 százalék zsírtartalommal.

IV. kategória

- a) hőkezelt tej legalább 1 százalék zsírtartalommal;
- b) hőkezelt teljes tej csokoládé vagy egyéb ízesítéssel, amely az a) pontban jelzett tejet legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza;

V. kategória

- a) hőkezelt fölözött tej;
- b) hőkezelt fölözött tej csokoládé vagy egyéb ízesítéssel, legalább 90 tömegszázaléknyi fölözött-tej-tartalommal;
- c) fölözött tejből készült joghurt;
- d) „Piimä/fil” 1,5 százaléknál alacsonyabb zsírtartalommal.

VI. kategória

- Szárazanyag-tartalomra számított legalább 40 tömegszázaléknyi zsírt tartalmazó friss és ömlesztett sajt.

VII. kategória

- Szárazanyag-tartalomra számított legalább 45 tömegszázaléknyi zsírt tartalmazó más sajt, a friss és ömlesztett sajtokon kívül.

VIII. kategória

- Grana padano sajt.

IX. kategória

- Parmigiano-Reggiano sajt.

2. melléklet: Az iskolatejprogramban támogatásra jogosult termékek listája 2004 és 2007 között

I. kategória

- a) hőkezelt teljes tej
- b) csokoládéval vagy más módon ízesített hőkezelt tej, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza az a) pontban említett tejet.
- c) az a) pontban említett teljes tejből készített joghurt

II. kategória

- a) hőkezelt tej minimum 3 százalék zsírtartalommal
- b) csokoládéval vagy más módon ízesített hőkezelt tej, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza az a) pontban említett tejet
- c) „Piima/filmjolk” vagy az a) pontban említett tejből készített joghurt

III. kategória

- a) hőkezelt minimum 2,5 százalék zsírtartalommal
- b) csokoládéval vagy más módon ízesített hőkezelt tej, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza az a) pontban említett tejet
- c) az a) pontban említett tejből készített joghurt

IV. kategória

- a) hőkezelt tej minimum 2,0 százalék zsírtartalommal
- b) csokoládéval vagy más módon ízesített hőkezelt tej, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza az a) pontban említett tejet
- c) az a) pontban említett tejből készült joghurt

V. kategória

- a) hőkezelt félzsíros tej
- b) csokoládéval vagy más módon ízesített, hőkezelt félzsíros tej, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza az a) pontban említett tejet
- c) az a) pontban említett félzsíros tejből készült joghurt
- d) „Piima/fil” minimum 1,5 százalék zsírtartalommal

VI. kategória

- a) hőkezelt tej minimum 1 százalék zsírtartalommal
- b) csokoládéval vagy más módon ízesített, hőkezelt tej, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza az a) pontban említett tejet
- c) az a) pontban említett tejből készített joghurt

VII. kategória

- a) hőkezelt főlözött tej
- b) csokoládéval vagy más módon ízesített, hőkezelt főlözött tej, amely legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza az a) pontban említett tejet
- c) az a) pontban említett főlözött tejből készült joghurt
- d) Piima/fil kevesebb mint 1,5 százalék zsírtartalommal

VIII. kategória

- Nem ízesített friss és ömlesztett sajtok, amelyek zsírtartalma a szárazanyagban legalább 40 tömegszázalék

IX. kategória

- A friss és az ömlesztett sajtok kivételével azok a sajtok, amelyek zsírtartalma a szárazanyagban legalább 45 tömegszázalék

X. kategória

- Grana Padano sajt

XI. kategória

- Parmigiano-Reggiano sajt

XII. kategória

- Halloumi sajt

3. melléklet: **Az iskolatejprogramban támogatásra jogosult termékek listája
2008. január 1. – július 30. között**

I. kategória

- a) hőkezelt tej;
- b) hőkezelt tejsokoládé vagy egyéb ízesítéssel, amely az a) pontban jelzett tejet legalább 90 tömegszázalékban tartalmazza;
- c) az a) pontban jelzett tejből előállított joghurt vagy „piimä/filmjolk” vagy „piimä/fil”.

II. kategória

- Szárazanyag-tartalomra számított legalább 40 tömegszázaléknyi zsírt tartalmazó ízesítetlen (1), friss és ömlesztett sajt.

III. kategória

- Szárazanyag-tartalomra számított legalább 45 tömegszázaléknyi zsírt tartalmazó más sajt, a friss és ömlesztett sajtokon kívül.

IV. kategória

- Grana Padano sajt.

V. kategória

- Parmigiano-Reggiano sajt.

VI. kategória

- Halloumi sajt.

4. melléklet: **Kérdőív az iskola beszállítói részére****1. Hány közoktatási intézménybe szállít iskolatejet 2011-ben?**

Kérjük, írja le számmal:

2. A felvásárolt nyerstej hány százalékából gyárt iskolatejet?

Kérjük, írja le számmal: százalék

3. A tej értékesítésének hány százalékát teszi ki az iskolatej?

Kérjük, írja le számmal: százalék

4. Mennyi volt a 2,8 százalékos zsírtartalmú ízesítés nélküli iskolatej szerződés szerinti átlagos értékesítési ára ÁFA nélkül 2011-ben?

Kérjük, írja le: forint/dl

5. Milyen szempontokat vett figyelembe az iskolatejprogramba történő belépéskor?

Kérjük, jelölje meg 1-től 7-ig tartó skálán, hogy az iskolatejprogramba való belépéskor **az alábbiakban felsorolt szempontok mennyire voltak igazak, érvényesek**. Ha kevésbé volt igaz, akkor 1-hez közeli számot, ha jobban igaz, akkor 7-hez közeli számot írjon.

	Érvényesség számmal jelölve
Biztos értékesítést jelent	
Kedvező árbevételt biztosít	
Az elvárt minőség rendszeresen biztosítható	
A kiszállítás könnyen megoldható	
Növeli a vállalat ismertségét	
Növeli a tej és tejtermékek iránti keresletet	
Hozzájárulhat a felesleg levezetéséhez	
Nem növeli jelentősen az adminisztrációs terheket	

6. Az iskolatejprogramban való részvétel értékelése

Kérjük, jelölje meg 1-től 7-ig tartó skálán, hogy **mennyire ért egyet a következő állításokkal**. Ha legkevésbé, akkor 1-hez közeli számot, ha jobban, akkor 7-hez közeli számot írjon.

	Érvényesség számmal jelölve
Javult az értékesítés biztonsága	
Nőtt az árbevétel	
Az elvárt minőséget rendszeresen biztosítottuk	
A kiszállítás problémamentes volt	
A vállalat ismertsége nőtt	
Nőtt a tej és tejtermékek iránti kereslet	
Hozzájárult a felesleg levezetéséhez	
Nem növelte jelentősen az adminisztrációs terheket	
Minden iskolának részt kellene vennie az iskolatejprogramban	

7. Mennyi volt a 2,8 százalékos zsírtartalmú ízesítés nélküli iskolatej átlagos előállítási költsége 2011-ben?

Kérjük, írja le: forint/dl

8. Mennyi volt a 2,8 százalékos zsírtartalmú ízesítés nélküli iskolatej átlagos szállítási költsége 2011-ben?

Kérjük, írja le: forint/dl

9. Részt kívánnak-e venni 2012-ben az iskolatejprogramban?

a) Igen

b) Nem

10. Egyéb vélemény, információ, amelyet fontosnak tart:

Köszönjük, hogy megtisztelt válaszaival!

5. melléklet: **Kérdőív az iskolatejprogramban részt vevő iskolák részére****1. Részt vesz-e az Önök iskolája 2011-ben az iskolatejprogramban?****Kérjük, ikszelje be a megfelelő választ!**a) Igen b) Nem **2. Az Önök iskolájában a gyerekek hetente hány nap kapnak iskolatejet?**

Kérjük, írja le számmal: nap

3. Milyen terméket/termékeket kapnak a gyerekek az iskolatejprogram keretében?**Kérjük, ikszelje be a megfelelő választ/válaszokat!**a) Tej, 2,8 százalék zsírtartalom b) Tej, 1,5 százalék zsírtartalom c) Ízesített tej (pl. kakaó, madártej, stb.) d) Ömlesztett sajt **4. Hetente hány alkalommal szállítanak iskolatejet az Önök iskolájába?**

Kérjük, írja le számmal: nap

5. Amennyiben nem hetente, akkor milyen gyakorisággal szállítanak iskolatejet az Önök iskolájába? Kérjük, írja le röviden!

6. Ha nem naponta szállítják, megoldott-e az iskolatej tárolása az iskolában?**Kérjük, ikszelje be a megfelelő választ!**a) Igen b) Nem c) Részben **7. Elégedettek-e a szállított tej minőségével? Kérjük, ikszelje be a megfelelő választ!**a) Igen b) Nem c) Részben

8. Milyen szempontokat vett figyelembe az Önök iskolája az iskolatejprogramba történő belépéskor?

Kérjük, jelölje meg 1-től 7-ig tartó skálán, hogy az iskolatejprogramba való belépéskor **az alábbiakban felsorolt szempontok mennyire voltak igazak, érvényesek**. Ha kevésbé volt igaz, akkor 1-hez közeli számot, ha jobban igaz, akkor 7-hez közeli számot írjon.

	Érvényesség számmal jelölve
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki	
Elősegíti a gyerekek rendszeres tejfogyasztását	
Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet	
Javítja a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképességét	
Hátrányos helyzetű gyerekek aránya	
Erősítheti az iskola és az intézményfenntartó kapcsolatát	
Segítséget jelenthet a családoknak	
Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot	
Az iskolatejprogram hatására a gyerekek kevesebbet fogják látogatni a büféket, ital automatákat	

9. Az iskolatejprogramban való részvétel értékelése

Kérjük, jelölje meg 1-től 7-ig tartó skálán, hogy **mennyire ért egyet a következő állításokkal**. Ha legkevésbé, akkor 1-hez közeli számot, ha jobban, akkor 7-hez közeli számot írjon.

	Érvényesség számmal jelölve
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki	
A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak tejet, tejterméket	
Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez	
Javult a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképessége	
A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult	
Javult az iskola és az intézményfenntartó kapcsolata	
Segítséget jelent a családoknak	
Javult az iskola és a szülők kapcsolata	
Az iskolában lévő büféket, ital automatákat kevesebbet látogatják a gyerekek	
Minden iskolának részt kellene vennie az iskolatejprogramban	

10. Az iskola részt kíván-e venni **2012-ben** az iskolatejprogramban? Kérjük, ikszelje be a megfelelő választ!

a) Igen

b) Nem

11. Egyéb vélemény, információ, amelyet fontosnak tart:

Köszönjük, hogy megtisztelt válaszaival!

6. melléklet: Az iskolatejprogramba való belépés szempontjai az iskolák körében

	Az iskolák által adott értékek						
	1	2	3	4	5	6	7
Elősegíti a gyerekek rendszeres tejfogyasztását							
Iskolák száma (darab)	3	2	5	13	35	52	173
Iskolák aránya (százalék)	1,06	0,71	1,77	4,59	12,37	18,37	61,13
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki							
Iskolák száma (darab)	2	–	5	15	45	47	169
Iskolák aránya (százalék)	0,71	–	1,77	5,30	15,90	16,61	59,72
Segítségét jelenthet a családoknak							
Iskolák száma (darab)	6	5	12	24	44	60	132
Iskolák aránya (százalék)	2,12	1,77	4,24	8,48	15,55	21,20	46,64
Hátrányos helyzetű gyerekek aránya							
Iskolák száma (darab)	7	8	16	40	33	45	134
Iskolák aránya (százalék)	2,47	2,83	5,65	14,13	11,66	15,90	47,35
Javítja a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképességét							
Iskolák száma (darab)	12	14	28	56	81	41	51
Iskolák aránya (százalék)	4,24	4,95	9,89	19,79	28,62	14,49	18,02
Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet							
Iskolák száma (darab)	22	29	48	55	63	31	35
Iskolák aránya (százalék)	7,77	10,25	16,96	19,43	22,26	10,95	12,37
A gyerekek kevesebbet fogják látogatni a büféket, ital automatákat							
Iskolák száma (darab)	54	23	42	42	51	31	40
Iskolák aránya (százalék)	19,08	8,13	14,84	14,84	18,02	10,95	14,13
Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot							
Iskolák száma (darab)	65	30	45	47	38	34	24
Iskolák aránya (százalék)	22,97	10,60	15,90	16,61	13,43	12,01	8,48
Erősíti az iskola és az intézményfenntartó kapcsolatát							
Iskolák száma (darab)	88	39	48	35	31	13	29
Iskolák aránya (százalék)	31,10	13,78	16,96	12,37	10,95	4,59	10,25

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

7. melléklet: Az iskolatejprogramban való részvétel értékelése az iskolák körében

	Az iskolák által adott értékek						
	1	2	3	4	5	6	7
Minden iskolának részt kellene vennie az iskolatej programban							
Iskolák száma (darab)	11	2	6	12	16	27	182
Iskolák aránya (százalék)	4,30	0,78	2,34	4,69	6,25	10,55	71,09
A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak tejet, tejterméket							
Iskolák száma (darab)	2	2	8	13	36	65	130
Iskolák aránya (százalék)	0,78	0,78	3,13	5,08	14,06	25,39	50,78
A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult							
Iskolák száma (darab)	6	5	6	14	32	52	141
Iskolák aránya (százalék)	2,34	1,95	2,34	5,47	12,50	20,31	55,08
Segítséget jelent a családoknak							
Iskolák száma (darab)	3	6	12	24	49	58	104
Iskolák aránya (százalék)	1,17	2,34	4,69	9,38	19,14	22,66	40,63
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki							
Iskolák száma (darab)	5	3	23	37	54	50	84
Iskolák aránya (százalék)	1,95	1,17	8,98	14,45	21,09	19,53	32,81
Javult a tanulók fizikai, szellemi teljesítőképessége							
Iskolák száma (darab)	20	25	46	73	46	28	18
Iskolák aránya (százalék)	7,81	9,77	17,97	28,52	17,97	10,94	7,03
Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez							
Iskolák száma (darab)	20	26	54	68	55	20	13
Iskolák aránya (százalék)	7,81	10,16	21,09	26,56	21,48	7,81	5,08
Az iskolában lévő büféket, ital automatákat kevesebbet látogatják a gyerekek							
Iskolák száma (darab)	68	31	31	41	30	24	31
Iskolák aránya (százalék)	26,56	12,11	12,11	16,02	11,72	9,38	12,11
Javult az iskola és a szülők közötti kapcsolat							
Iskolák száma (darab)	57	23	49	44	44	23	16
Iskolák aránya (százalék)	22,27	8,98	19,14	17,19	17,19	8,98	6,25
Javult az iskola és az intézményfenntartó kapcsolata							
Iskolák száma (darab)	69	34	36	39	36	18	24
Iskolák aránya (százalék)	26,95	13,28	14,06	15,23	14,06	7,03	9,38

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

8. melléklet: **Kérdőív az iskolagyümölcs beszállítói részére**

1. **Hány intézménybe (közoktatási intézmény, tagintézmény) szállított iskolagyümölcsöt a 2010/2011. tanévben? Ha Ön TÉSZ képviselőként tölti ki a kérdőívet, akkor a tagok összesen.**

Kérjük, írja le számmal:

2. **Ha Ön TÉSZ képviselőként válaszol, akkor a tagok összesen mekkora területen termesztettek almát; ha Ön termelő, akkor mekkora területen termesztett almát?**

Kérjük, írja le számmal: hektár

3. **Az alma értékesítésének hány százalékát teszi ki az iskolaalma? Ha Ön TÉSZ képviselőként válaszol, akkor a tagoké összesen.**

Kérjük, írja le számmal: százalék

4. **Milyen szempontokat vett figyelembe az iskolagyümölcs-programba történő belépéskor?**

Kérjük, jelölje meg 1-től 7-ig tartó skálán, hogy az iskolagyümölcs-programba való belépéskor **az alábbiakban felsorolt szempontok mennyire voltak igazak, érvényesek.** Ha kevésbé volt igaz, akkor 1-hez közeli számot, ha jobban igaz, akkor 7-hez közeli számot írjon.

	Érvényesség számmal jelölve
Biztos értékesítést jelent	
Kedvező árbevételt biztosít	
Helyi és környékbeli gyerekek ellátása helyben termelt gyümölcssel	
Az elvárt minőség rendszeresen biztosítható	
A kiszállítás könnyen megoldható	
Növeli a termelői csoport/termelői szervezet/társulás/termelő ismertségét	
Növeli az alma iránti keresletet	
Hozzájárulhat a felesleg levezetéséhez	
Nem növeli jelentősen az adminisztrációs terheket	
Szívesen veszek részt a kísérő programokban	

5. **Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelése**

Kérjük, jelölje meg 1-től 7-ig tartó skálán, hogy **mennyire ért egyet a következő állításokkal.** Ha kevesebbé, akkor 1-hez közeli számot, ha jobban, akkor 7-hez közeli számot írjon.

	Érvényesség számmal jelölve
Javult az értékesítés biztonsága	
Nőtt az árbevétel	
Az elvárt minőséget rendszeresen biztosítottuk	
A kiszállítás problémamentes volt	
A termelői csoport/termelői szervezet/társulás/termelő ismertsége nőtt	
Nőtt az alma iránti kereslet	
Hozzájárult a felesleg levezetéséhez	
Nem növelte jelentősen az adminisztrációs terheket	
Szívesen vettünk részt a kísérő programokban	
Minden iskolának részt kellene vennie az iskolagyümölcs-programban	

6. Hány tanulónak szállított iskolagyümölcsöt a 2010/2011. tanévben? Ha Ön TÉSZ képviselőjében válaszol, akkor a tagok összesen.

Kérjük, írja le számmal:

7. Az iskolagyümölcs-programban való részvétel teremtett-e új munkahelyet?

a) Igen

b) Nem

8. Ha igen, kérjük, írja le, hogy mennyit. Ha Ön TÉSZ képviselőjében válaszol, akkor a tagoknál összesen.

Kérjük, írja le számmal: új munkahely

9. Mennyi volt az alma termelési költsége 2010-ben? Ha Ön TÉSZ képviselőjében válaszol, akkor a tagoké összesen.

Kérjük, írja le: forint/darab

10. Mennyi volt az iskolaalma fajlagos szállítási költsége a 2010/2011. tanévben?

Kérjük, írja le: forint/darab

11. Mennyi volt az iskolaalma manipulálási (válogatás, csomagolás, stb.) költsége a 2010/2011. tanévben?

Kérjük, írja le: forint/darab

12. Részt vesz-e a következő, 2011/2012. tanévben az iskolagyümölcs-programban?

a) Igen

b) Nem

13. Egyéb vélemény, információ, amelyet fontosnak tart:

Köszönjük, hogy megtisztelt válaszaival!

9. melléklet: **Kérdőív az iskolagyümölcs-programban részt vevő iskolák részére**

1. Melyik programban vesz részt az Önök iskolája a 2010/2011. tanévben? Kérjük, ikszelje be a megfelelő választ!

- a) Iskolagyümölcs
- b) Iskolatej
- c) Mindkettő
- d) Egyik sem

2. Az Önök iskolájában a gyerekek hetente hány nap kapnak iskolagyümölcsöt?

Kérjük, írja le számmal: nap

3. Hetente hány alkalommal szállítanak iskolagyümölcsöt az Önök iskolájába?

Kérjük, írja le számmal: nap

4. Amennyiben nem hetente, akkor milyen gyakorisággal szállítanak iskolagyümölcsöt az Önök iskolájába? Kérjük, írja le röviden!

5. Ha nem naponta szállítják, megoldott-e az alma tárolása az iskolában? Kérjük, ikszelje be a megfelelő választ!

- a) Igen
- b) Nem
- c) Részben

6. Elégedettek-e a szállított alma minőségével? Kérjük, ikszelje be a megfelelő választ!

- a) Igen
- b) Nem
- c) Részben

7. A gyerekek tudják-e, hogy melyik almafajtát kapják?

- a) Igen
- b) Nem
- c) Változó

8. Milyen szempontokat vett figyelembe az Önök iskolája az iskolagyümölcs-programba történő belépéskor?

Kérjük, jelölje meg 1-től 7-ig tartó skálán, hogy az iskolagyümölcs-programba való belépéskor **az alábbiakban felsorolt szempontok mennyire voltak igazak, érvényesek**. Ha kevésbé volt igaz, akkor 1-hez közeli számot, ha jobban igaz, akkor 7-hez közeli számot írjon.

	Érvényesség számmal jelölve
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki	
Elősegíti a gyerekek rendszeres gyümölcsfogyasztását	
Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet	
Hátrányos helyzetű gyerekek aránya	
Segítséget jelenthet a családoknak	
Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot	
A kísérő programok (pl. plakátverseny, termelők meglátogatása) hozzájárulnak a gyerekek érdeklődési körének bővítéséhez	
Az iskolagyümölcs-program hatására a gyerekek kevesebbet fogják látogatni az étel, ital automatákat, büféket	

9. Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelése

Kérjük, jelölje meg 1-től 7-ig tartó skálán, hogy **ennyire ért egyet a következő állításokkal**. Ha legkevésbé, akkor 1-hez közeli számot, ha jobban, akkor 7-hez közeli számot írjon.

	Érvényesség számmal jelölve
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki	
A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak gyümölcsöt	
Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez	
A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult	
Segítséget jelent a családoknak	
Javult az iskola és a szülők kapcsolata	
A kísérő programok (pl. plakátverseny, termelők meglátogatása) bővítették a gyerekek érdeklődési körét	
Az iskolában lévő étel, ital automatákat, büféket kevesebbet látogatják a gyerekek	
Minden iskolának részt kellene vennie az iskolagyümölcs-programban	

10. A kísérő intézkedések közül megvalósult (önállóan vagy a beszállítóval közösen) Kérjük, ikszelje be a megfelelő válaszokat!

- a) Iskolagyümölcs-honlap
- b) Tanulmányutak szervezése tanulók részére
- c) Oktatási anyag és segédanyag készítése/készíttetése az egészséges táplálkozásról és annak alkalmazása
- d) Oktatás a gyümölcs- és zöldségágazatról, az egészséges táplálkozásról
- e) Verseny, pályázat, jutalmak (apró ajándékok)
- f) Kóstoltatás

11. A következő tanévben az iskola melyik programban kíván részt venni?

- a) Iskolagyümölcs
- b) Iskolatej
- c) Mindkettő
- d) Egyik sem

12. Javasolná-e az iskolagyümölcs-program termékkörének bővítését?

- a) Igen
- b) Nem

13. Ha igen, kérjük, írja le, milyen gyümölcs és zöldségfélékkel?

14. Egyéb vélemény, információ, amelyet fontosnak tart:

Köszönjük, hogy megtisztelt válaszaival!

10. melléklet: Az iskolagyümölcs-programba való belépés szempontjai az iskolák körében

	Az iskolák által adott értékek						
	1	2	3	4	5	6	7
Elősegíti a gyerekek rendszeres gyümölcsfogyasztását							
Iskolák száma (darab)	2	1	2	11	43	84	545
Iskolák aránya (százalék)	0,29	0,15	0,29	1,60	6,25	12,21	79,22
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakíthat ki							
Iskolák száma (darab)	4	–	4	20	55	100	505
Iskolák aránya (százalék)	0,58	–	0,58	2,91	7,99	14,53	73,40
Hátrányos helyzetű gyerekek aránya							
Iskolák száma (darab)	60	60	83	85	113	87	200
Iskolák aránya (százalék)	8,72	8,72	12,06	12,35	16,42	12,65	29,07
Segítségét jelenthet a családoknak							
Iskolák száma (darab)	44	59	85	98	142	90	170
Iskolák aránya (százalék)	6,40	8,58	12,35	14,24	20,64	13,08	24,71
Segíti a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelmet							
Iskolák száma (darab)	25	46	116	144	185	62	110
Iskolák aránya (százalék)	3,63	6,69	16,86	20,93	26,89	9,01	15,99
A gyerekek kevesebbet fogják látogatni az étel, ital automatákat, büféket							
Iskolák száma (darab)	127	64	114	124	119	66	74
Iskolák aránya (százalék)	18,46	9,30	16,57	18,02	17,30	9,59	10,76
A kísérő programok hozzájárulnak a gyerekek érdeklődési körének bővítéséhez							
Iskolák száma (darab)	114	86	154	117	121	52	44
Iskolák aránya (százalék)	16,57	12,50	22,38	17,01	17,59	7,56	6,40
Erősíti az iskola és a szülők közötti kapcsolatot							
Iskolák száma (darab)	201	137	117	104	79	25	25
Iskolák aránya (százalék)	29,22	19,91	17,01	15,12	11,48	3,63	3,63

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

11. melléklet: Az iskolagyümölcs-programban való részvétel értékelése az iskolák körében

	Az iskolák által adott értékek						
	1	2	3	4	5	6	7
A gyerekek rendszeresebben fogyasztanak gyümölcsöt							
Iskolák száma (darab)	4	1	6	29	61	120	417
Iskolák aránya (százalék)	0,63	0,16	0,94	4,55	9,56	18,81	65,36
Minden iskolának részt kellene vennie az iskolagyümölcs-programban							
Iskolák száma (darab)	21	8	14	30	44	65	456
Iskolák aránya (százalék)	3,29	1,25	2,19	4,70	6,90	10,19	71,47
Egészségesebb táplálkozási szokásokat alakított ki							
Iskolák száma (darab)	5	7	31	63	139	147	246
Iskolák aránya (százalék)	0,78	1,10	4,86	9,87	21,79	23,04	38,56
A hátrányos helyzetű gyerekek táplálkozása javult							
Iskolák száma (darab)	31	32	64	78	117	111	205
Iskolák aránya (százalék)	4,86	5,02	10,03	12,23	18,34	17,40	32,13
Segítségét jelent a családoknak							
Iskolák száma (darab)	48	50	81	88	123	97	151
Iskolák aránya (százalék)	7,52	7,84	12,70	13,79	19,28	15,20	23,67
Hozzájárult a túlsúlyosság, elhízás elleni küzdelemhez							
Iskolák száma (darab)	43	60	135	150	136	54	60
Iskolák aránya (százalék)	6,74	9,40	21,16	23,51	21,32	8,46	9,40
A kísérő programok bővítették a gyerekek érdeklődési körét							
Iskolák száma (darab)	100	90	135	126	105	50	32
Iskolák aránya (százalék)	15,67	14,11	21,16	19,75	16,46	7,84	5,02
Az iskolában lévő étel, ital automatákat, büféket kevesebbet látogatják a gyerekek							
Iskolák száma (darab)	178	69	83	123	75	43	67
Iskolák aránya (százalék)	27,90	10,82	13,01	19,28	11,76	6,74	10,50
Javult az iskola és a szülők kapcsolata							
Iskolák száma (darab)	167	127	114	104	78	28	20
Iskolák aránya (százalék)	26,18	19,91	17,87	16,30	12,23	4,39	3,13

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján az AKI Piaci Információs Osztályán készült számítások

Hivatkozások jegyzéke

1. AMA (2010): Schulmilch in Österreich.
<http://www.ama.at/Portal.Node/public?genetics.am=PCP&p.contentid=10007.42461>
2. ARR (2011): EU School Milk Programme.
http://www.arr.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=697&Itemid=535
3. Balogh, D. (2011): Nemzetközi Tejnap.
<http://www.bekesmegye.com/bekes-megye/nemzetkozi-tejnap>
4. Baltavári, B. (2001): Törvénytelenység miatt ér véget az iskolatejprogram.
<http://index.hu/belfold/iskolatej/>
5. Bielek, T. (1942): Zöldkeresztes tej-, cukorakció és gyermekétkeztetés. In: Mártonffy K. (szerk.) A mai magyar egészségügyi közszolgálat. Budapest, 730–736.
6. Bittsánszky M. (2011): A zöldség-gyümölcs ágazat piacszervezési kérdései. A Magyar Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet és Terméktanács (FruitVeB) évvértékelő rendezvényén a Vidékfejlesztési Minisztériumban elhangzott előadás (Budapest, 2011. december 8.)
7. BMELV (2000): Agrarbericht der Bundesregierung.
http://www.bmelv-statistik.de/fileadmin/sites/030_Agrarb/2000/AB00_TextteilC.pdf
8. BMELV (2010): Schulmilchförderung in der EU.
http://www.milchindustrie.de/de/milch/schulmilch/eu_foerderung_2008_2009/
9. Christoph, I. B., Gonzalez-Mellado, A., Peter, G., Salamon, P., Weber S. A. (2009): Driving factors for school milk demand in Germany. Paper prepared for presentation at the 113th EAAE Seminar „A resilient European food industry and food chain in a challenging world”, Chania, Crete, Greece, 16.
10. DEFRA (2005): Evaluation of the National Top-Up to the EU School Milk Subsidy in England, For the Department for Environment, Food and Rural Affairs,
<http://archive.defra.gov.uk/evidence/economics/foodfarm/evaluation/schoolmilk/fullreport.pdf>
11. Dudás, Gy. (2009): A termelői értékesítő szervezetek (TÉSZ) lehetőségei a zöldség-gyümölcs termelők koordinálásában a Zöldtermék Szövetkezet példáján keresztül, doktori (Ph.D.) értekezés, Szent István Egyetem, Gödöllő, 189.
12. Európai Bizottság (2007): Fehér könyv „a táplálkozással, túlsúllyal és elhízással kapcsolatos egészségügyi kérdésekre vonatkozó európai stratégiáról”
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0279:FIN:HU:PDF>
13. Európai Bizottság (2011a): Javaslat: az Európai Parlament és a Tanács rendelete a mezőgazdasági termékpiacon közös szervezésének létrehozásáról (az egységes közös piacszervezésről szóló rendelet)
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0626:FIN:HU:PDF>
14. Európai Bizottság (2011b): Statement of estimates of the comission for 2012.
http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/documents/2012/DB2012/DB2012_docIII_figures_en.pdf
15. Európai Parlament (2011): European Parliament resolution of 8 March 2011 on reducing health inequalities in the EU
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0081+0+DOC+XML+V0//EN>

16. Európai Számvevőszék (2011): Eredményes-e az iskolatej- és az iskolagyümölcs-program? Európai Számvevőszék, 10. sz. különjelentés
17. Fruitveb (2009): A magyar zöldség-gyümölcs ágazat stratégiai megvalósíthatósági tanulmánya, Magyar Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet, http://www.fruitveb.hu/kiadvany/zgy_agazati_tanulmany.pdf
18. FVM (1999): Az Agrárgazdaság, a vidékfejlesztés és a területfejlesztés stratégiája. <http://www.szabadibela.hu/pdf/tarcaprog.pdf>
19. FVM (2005): Sajtóanyag Iskolatej http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/200501/iskolatej_hatter.pdf
20. Hrubá, M., Veselá, Z. (2010): Situační a výhledová zpráva mléko, 14. http://eagri.cz/public/web/file/108541/SVZ_mleko_prosinec_2010.pdf
21. Jánosa, A. (2011): Adatelemzés SPSS használatával. Budapest: ComputerBooks Kiadó KHUF., 195-209.
22. JEM (2009): Milch und Ihr Potenzial. <http://www.kup.at/kup/pdf/8465.pdf>
23. Joginfo (2001): Az FVM nélkül folytatódik az iskolatej akció. <http://www.vitalitas.hu/?ctype=5&did=1103&cid=1322>
24. Kiss, L. (2004): Egészség és politika – az egészségügyi prevenció Magyarországon a 20. század első felében, Korall, (17), 107-137.
25. Kührner, É. (2004): Az iskolatej múltja. Egészségfejlesztés, (3), 23-26.
26. Kürthy, S. (1939-1940): A népelelmezés, mint magyar szociális kérdés, Szociális Szemle, 1939-1940. 1 (5), 207-212.
27. Mándi-Nagy, D. (2011): Az iskolatejprogram, Budapesti Corvinus Egyetem szakdolgozat.
28. Milchindustrie (2010): Verbrauchentwicklung der Milch an Schulen in Deutschland.
29. Nebehaj, T. (2011): Utazás az iskolatej körül <http://www.elelmezes.hu/files/1102e20-23.pdf>
30. NÉBIH (2008): Négy száz gramm gyümölcs http://www.nebih.gov.hu/akadalymentes/szakteruletek/szakteruletek/noveny_talajvedelmi_ig/szakteruletek/air/hataron_tulrol/eu/negyszaz_gramm_gyumolcs.html
31. Obádovics, Cs. (2004): Területi információs rendszerek adatfeldolgozási módszerei. Budapest: SZIE GTK, 75-79.
32. OÉTI (2012): A magyarországi iskolagyümölcs-program értékelése, 2010/2011. tanév. Budapest, OÉTI
33. OÉTI (2010a): Magyarország Nemzeti Táplálkozáspolitikájának 2010-2013. évekre szóló Cselekvési Tervének végrehajtásáról http://www.oeti.hu/download/mntpcst_terv_101115y.pdf
34. OÉTI(2010b): Országos Táplálkozás és Tápláltsági Állapot Vizsgálat 2009, „Fókuszban az egészség” <http://www.oeti.hu/?m1id=16&m2id=169>
35. Promar (2002): School Milk Pilot Test: Estimating the Effects of National Implementation. <http://www.nutritionexplorations.org/pdf/sfs/PromarFinalReport.pdf>

36. Šajbidorová, V. (2007): Mlieko situačná a výhľadová správa, 10.
<http://www.vuepp.sk/Komodity/r2007/II.polrok/mlieko2.pdf>
37. Šajbidorová, V. (2008): Mlieko situačná a výhľadová správa, 12.
<http://www.vuepp.sk/Komodity/r2008/I.polrok/mlieko.pdf>
38. Šajbidorová, V. (2009): Mlieko situačná a výhľadová správa, 11.
<http://www.vuepp.sk/Komodity/r2009/I.polrok/mlieko.pdf>
39. Šajbidorová, V. (2010): Mlieko situačná a výhľadová správa, 11.
<http://www.vuepp.sk/Komodity/r2010/I.polrok/mlieko.pdf>
40. Šajbidorová, V. (2011): Mlieko situačná a výhľadová správa, 7-8.
<http://www.vuepp.sk/Komodity/r2011/I.polrok/mlieko.pdf>
41. Sajtos, L. és Mitev, A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest: Alinea Kiadó, 245-282.
42. Salamon, P., Pfau, C., Grinneberger, M., Christoph, I.B., Straßburg, A., Weber, S.A., Peter, G., Gonzalez, A., Bonfig, J. és Weible, D. (2010): School Milk Demand: Design and First Results of the German Federal Research Project 'Schulmilch im Fokus'. *Landbauforschung* 60 (1), 1–10.
http://literatur.vti.bund.de/digbib_extern/bitv/dk043228.pdf
43. Schulmilch für alle (2010): Fakten Schulmilch.
<http://www.schulmilch-fuer-alle.de/index.php?id=110>
44. Szűcs, I. (2004): *Alkalmazott statisztika*. Budapest: Agroinform Kiadó, 447-476.
45. Tejportál (2011): Tejpiaci szabályozás az Európai Unióban és Magyarországon.
http://www.tejportal.hu/index.php?oldal=eu_42
46. TESZ (2005): Új alapítvány az egészség javításáért
<http://www.gtm.hu/magazin/uj-alapitvany-az-egeszseg-javitasaert>
47. Tóth, F. (2004): Makó története 1920-tól 1944-ig (Makó monográfiája 6.), Makó Város Önkormányzati Képviselő-testülete, 406-416.
48. Weible, D. (2010): Schulmilchanbieter – Welchen Einfluss haben Sie auf die Nachfrage nach Schulmilch in Nordrhein-Westfalen? http://www.vti.bund.de/fileadmin/dam_uploads/Institute/LR/lr_de/lr_de_gewisola2010/lr_de_beitraege/P6_5.pdf

